

C-530/23 - 1

Sygn. akt II K 1768/22

Dnia 17 sierpnia 2023 roku

Sąd Rejonowy we Wrocławku w II Wydziale Karnym

w składzie: Sędzia Sądu Rejonowego Jarosław Konopka

Na posiedzeniu w dniu 17 sierpnia 2023 roku

W sprawie oskarżonego K.P o przestępstwo z art. 62 ust 1 Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii i art. 178a§1 kk

Sąd postanowił:

na podstawie art. 267 Traktatu o Unii Europejskiej oraz art. 22 § 1 kodeksu postępowania karnego

I. skierować do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej następujące pytania dotyczące wykładni prawa Unii:

1. Czy art. 2 ust. 1 lit b) i art. 4 ust 5 oraz art. 9 w zw. z motywem 18, 19, 24 i 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w związku z treścią art. 3 ust. 2 lit. a/ i c/ i art. 3 ust. 3 lit. a/ Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w interpretacji ukierunkowanej treścią określoną w sekcji 6,7,11,13 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że wprowadzają one normę bezpośrednio skuteczną i bezwzględnie obowiązującą, która czyni niedopuszczalnym przeprowadzenie czynności w postaci

przesłuchania osoby wymagającej szczególnego traktowania lub osoby znajdującej się w szczególnie trudnej sytuacji bez udziału obrońcy w sytuacji zaistnienia obiektywnych przesłanek faktycznych do przyznania pomocy prawnej, gdy jednocześnie organ postępowania przygotowawczego zaniecha przyznania pomocy prawnej z urzędu (także doraźnej lub tymczasowej) bez zbędnej zwłoki i przed przesłuchaniem danej osoby [osoby wymagającej szczególnego traktowania *in concreto*] przez policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych;

2. Czy art. 2 ust. 1 lit b) i art. 4 ust 5 oraz art. 9 w zw. z motywem 18, 19, 24 i 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w związku z treścią art. 1 ust. 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w interpretacji ukierunkowanej treścią pkt sekcji 6, 7, 11, 13 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym mimo faktycznych przesłanek do przeprowadzenia niezwłocznej identyfikacji należy interpretować w ten sposób, że brak identyfikacji procesowej potencjalnie szczególnej sytuacji lub uznania osoby za wymagającą szczególnego traktowania i brak możliwości zakwestionowania oceny ich potencjalnej szczególnie trudnej sytuacji oraz przyznania osobie takiej obrońcy z urzędu bez zbędnej zwłoki nie jest dopuszczalne w żadnym przypadku w sprawach o czyny zabronione zagrożone karą pozbawienia wolności, a okoliczności zaniechania identyfikacji i przyznania obrońcy z urzędu muszą być wprost stwierdzone w

zaskarżalnej co do zasady decyzji o przystąpieniu do przesłuchania pod nieobecności adwokata;

3. Czy art. 2 ust. 1 lit b) i art. 4 ust 5 oraz art. 9 w zw. z motywem 18, 19, 24 i 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w związku z treścią art. 1 ust. 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w interpretacji ukierunkowanej treścią sekcji 3 ust 7 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że brak wprowadzenia przez Państwo członkowskie w ramy postępowania karnego domniemania szczególnie trudnej sytuacji należy interpretować w ten sposób, że uniemożliwia to podejrzanemu korzystanie z gwarancyjnego charakteru art. 9 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w interpretacji ukierunkowanej treścią sekcji 11 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym, a co za tym idzie – organy wymiaru sprawiedliwości obowiązane są w takiej sytuacji do bezpośredniego stosowania przepisów dyrektywy;

4. Na wypadek odpowiedzi twierdzącej na co najmniej jedno z pytań z pkt 1,2 i 3 - czy wymienione w tych pytaniach przepisy obu dyrektyw należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, takim jak:
- a) art. 301 zd. 2 k.p.k., zgodnie z którym wyłącznie na żądanie podejrzanego przesłuchuje się go z udziałem ustanowionego obrońcy, a niestawiennictwo obrońcy na przesłuchanie podejrzanego nie tamuje przesłuchania;
  - b) art. 79 § 1 pkt 3 i 4 kpk, zgodnie z którym w postępowaniu karnym oskarżony (podejrzany) musi mieć obrońcę, jeżeli zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona oraz gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny.
5. Czy art. 3 ust. 2 lit. a/ w zw. art. 3 ust. 3 lit. b/ Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w powiązaniu z zasadą pierwszeństwa i bezpośredniej skuteczności dyrektyw nakładają na organy postępowania przygotowawczego, sądy oraz wszelkie organy państwa do pominięcia przepisów prawa krajowego niezgodnych z dyrektywą, takich jak wymienione w pytaniu 4, a w konsekwencji – wobec upływu terminu implementacji – do zastąpienia normy krajowej ww. bezpośrednio skutecznymi normami dyrektywy;
6. Czy art. 2 ust. 1 lit b) i art. 4 ust 5 oraz art. 9 w zw. z motywem 19, 24 i 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania należy interpretować w ten sposób, że w braku podjęcia decyzji o przyznaniu lub w przypadku zaniechania przyznania pomocy prawnej z urzędu osobie

wymagającej szczególnego traktowania lub osobie, co do której zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji zgodnie z treścią sekcji 3 pkt 7 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym (2013/C 378/02) , a następnie wobec dokonania z udziałem takiej osoby czynności dochodzeniowo-śledczych przez organ policji lub inny organ ścigania, w tym czynności, której nie można powtórzyć przed Sądem, sąd krajowy rozpoznający sprawę w postępowaniu karnym, jak również wszelkie inne organy państwa sprawujące wymiar sprawiedliwości w postępowaniu karnym (a więc – organy postępowania przygotowawczego) zobligowane są do **pominięcia przepisów prawa krajowego niezgodnych z dyrektywą**, takich jak wymienione w pytaniu 4, a w konsekwencji – wobec upływu terminu implementacji – do zastąpienia normy krajowej ww. bezpośrednio skutecznymi normami dyrektywy nawet w przypadku gdy osoba taka po zakończeniu dochodzeniu [lub śledztwa] i złożeniu przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia do Sądu ustanowiła obrońcę z wyboru;

7. Czy art. 2 ust. 1 lit b) i art. 4 ust 5 oraz art. 9 w zw. z motywem 19, 24 i 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w związku z treścią art. 1 ust. 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w interpretacji ukierunkowanej treścią sekcji 6, 7,11,13 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym należy

interpretować w ten sposób, że państwo członkowskie zobowiązane jest zagwarantować natychmiastową identyfikację i uznanie szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego oraz pomoc prawną z urzędu podejrzanym lub oskarżonym w postępowaniu karnym, co do których zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji lub osób wymagających szczególnego traktowania, a pomoc ta ma charakter obligatoryjny nawet w sytuacji braku zwrócenia się przez właściwy organ do niezależnego eksperta o ocenę powagi szczególnie trudnej sytuacji, potrzeb osoby wymagającej szczególnego traktowania oraz adekwatności wszelkich środków podjętych lub przewidzianych wobec osoby wymagającej szczególnego traktowania aż do czasu dokonania prawidłowej oceny dokonanej przez niezależnego eksperta;

8. Na wypadek odpowiedzi twierdzącej na pytanie z pkt 7 - czy ww. przepisy dyrektywy i zaleceń Komisji należy interpretować w ten sposób, że **stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, takim jak art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.**, zgodnie z którym w postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę **tylko** jeśli zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona oraz gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny;
9. Czy art. 2 ust. 1 lit b) i art. 4 ust 5 oraz art. 9 w zw. z motywem 19, 24 i 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w związku z treścią art. 1 ust. 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o

pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w interpretacji ukierunkowanej treścią sekcji 6, 7, 11, 13 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym oraz zasadę domniemania szczególnie trudnej sytuacji należy interpretować w ten sposób, że **właściwe organy (prokuratura, policja), najpóźniej przed pierwszym przesłuchaniem osoby podejrzanej przez policję lub inny właściwy organ, powinny niezwłocznie dokonać procesowej identyfikacji i uznania szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego w postępowaniu karnym i zagwarantować mu udzielenie pomocy prawnej lub pomocy doraźnej (tymczasowej) oraz odstąpić od przesłuchania podejrzanego aż do momentu ustanowienia pomocy prawnej z urzędu lub udzielenia osobie pomocy doraźnej (tymczasowej);**

10. W przypadku odpowiedzi pozytywnej na pytanie z pkt 9, czy art. 2 ust. 1 lit b) i art. 4 ust 5 oraz art. 9 w zw. z motywem 19, 24 i 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w związku z treścią art. 1 ust. 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w interpretacji ukierunkowanej treścią sekcji 6, 7, 11, 13 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na Państwa Członkowskie obowiązek wyraźnego określenia w swoim prawie krajowym powodów i kryteriów odstępstw od natychmiastowej

identyfikacji i uznania szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego w postępowaniu karnym oraz zagwarantowania mu udzielenia pomocy prawnej lub pomocy doraźnej (tymczasowej), zaś ewentualne wszelkie odstępstwa powinny być proporcjonalne, ograniczone w czasie i nie powinny naruszać zasady rzetelności postępowania, a przy tym powinny one przybrać formę procesową decyzji w sprawie zezwolenia na czasowe odstępstwo, od której co do zasady powinno przysługiwać uprawnienie strony do żądania poddania tej decyzji ocenie sądu;

11. Czy art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE i art. 47 Karty Praw Podstawowych w związku z art. 3 ust. 2 lit. a/ i art. 3 ust. 3 lit. a/ i b/ dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w związku z art. 1 ust. 2 i motywem 27 oraz w związku z art. 8 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji braku przyznania przez organ procesowy i określenia przyczyn zaniechania decyzji o przyznaniu pomocy prawnej z urzędu osobie, co do której zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji lub/i wymagających szczególnego traktowania (zgodnie z treścią Zalecenia 7 i 11 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym) osoba taka ma prawo do efektywnego środka prawnego, a za taki uznać należy instytucję prawa procesowego krajowego przewidzianą w art. 344a kpk, nakazującą zwrot sprawy Prokuratorowi w celu:
  - a/ przeprowadzenia przez organ postępowania przygotowawczego identyfikacji i uznania szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego w postępowaniu karnym;

b/ umożliwienia podejrzanemu konsultacji z obrońcą przed przystąpieniem do przesłuchania;

c/ przeprowadzenia przesłuchania podejrzanego w obecności obrońcy z rejestracją audiowizualną samego przesłuchania;

d/ umożliwienia obrońcy zaznajomienia z aktami postępowania i złożenia ewentualnych wniosków dowodowych przez osobę wymagającą szczególnego traktowania i adwokata ustanowionego z urzędu lub adwokata ustanowionego przez podejrzanego;

12. Czy art. 4 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w związku z art. 6 ust. 1 i art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej oraz art. 6 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2. w związku z domniemaniem szczególnie trudnej sytuacji zgodnie z treścią Zalecenia 7 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że przesłuchanie podejrzanego przez policjanta lub inną osobę uprawnioną do dokonania czynności dochodzeniowo-śledczej w warunkach szpitala psychiatrycznego bez uwzględnienia stanu niepewności i w warunkach szczególnej ograniczonej swobody wypowiedzenia się i swoistej bezbronności psychicznej i pod nieobecność adwokata stanowi niehumanitarne traktowanie i jako takie dyskwalifikuje w ogóle taką czynność procesową przesłuchania jako sprzeczną z prawami podstawowymi Unii;
13. W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie z pkt 12, czy przepisy powołane w pytaniu 12 należy interpretować w ten sposób, że uprawniają one (względnie - zobowiązują) sąd krajowy rozpoznający sprawę w postępowaniu karnym - objętą zakresem stosowania Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu

aresztowania w związku z Zaleceniem 7 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym oraz zakresem stosowania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności – ale też wszelkie inne organy postępowania karnego podejmujące czynności procesowe w sprawie do **pominięcia przepisów prawa krajowego niezgodnych z dyrektywą**, w tym w szczególności do pominięcia art.168a kpk , a w konsekwencji – wobec upływu terminu implementacji – do zastąpienia normy krajowej ww. bezpośrednio skutecznymi normami dyrektywy nawet w przypadku, gdy osoba taka po zakończeniu dochodzeniu [lub śledztwa] i złożeniu przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia do Sądu ustanowiła obrońcę z wyboru;

14. Czy art. 2 ust. 1 lit b) i art. 4 ust 5 oraz art. 9 w zw. z motywem 19, 24 i 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w powiązaniu z art. 3 ust. 2 lit. a/, b/ i c/ oraz art. 3 ust. 3 lit. b/ Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w związku z art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE oraz zasadę efektywności w prawie Unii Europejskiej należy interpretować w ten sposób, że prokurator działając na etapie postępowania przygotowawczego w sprawie karnej zobligowany jest działać z pełnym poszanowaniem wymogów dyrektyw

2016/1919 wywierających bezpośredni skutek i tym samym - zapewnić, aby podejrzany lub oskarżony objęty ochroną ww. dyrektywy w postępowaniu zapewnioną miał skuteczną ochronę prawną począwszy od najwcześniejszego spośród następujących terminów:

a) przed ich przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy;

b) w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych zgodnie z ust. 3 lit. c);

c) niezwłocznie po pozbawieniu wolności (przez co należy rozumieć także pobyt w szpitalu psychiatrycznym), a w razie konieczności - zobowiązany jest on do pominięcia ewentualnych zarządzeń przełożonych prokuratorów, jeśli przekonany jest, iż zastosowanie się do nich spowodowałoby uszczerbek dla skutecznej ochrony podejrzanego, wobec którego zachodzi domniemanie szczególnego traktowania i szczególnie trudnej sytuacji, w tym dla jego prawa do rzetelnego procesu lub dla innego prawa przyznanego mu dyrektywą 2016/1919 w powiązaniu z dyrektywą 2013/48/UE;

15. W przypadku odpowiedzi pozytywnej na pytanie z pkt 14 - czy art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE określający zasadę efektywnej ochrony prawnej w związku z art. 2 TUE, w związku z zasadą poszanowania państwa prawnego zgodnie z jej wykładnią dokonaną w orzecznictwie Trybunału (vide: wyrok TSUE z dnia 27 maja 2019 roku w sprawie C-508/18), a także czy zasadę niezawisłości sędziowskiej określoną w art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE i art. 47 Karty Praw Podstawowych, zgodnie z wykładnią dokonaną w orzecznictwie Trybunału (vide: wyrok z dnia 27 lutego 2018 r., Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117) należy interpretować w ten sposób, że **zasady te ze względu na możliwość wydawania wiążących poleceń prokuratorom niższego szczebla przez Prokuratora Generalnego lub przełożonych prokuratorów zobowiązujące prokuratorów niższego szczebla do pomijania bezpośrednio skutecznych przepisów unijnych lub utrudniające ich stosowanie stoją na przeszkodzie ustawodawstwu**

krajowemu, które wskazuje na bezpośrednią zależność prokuratury od organu wykonawczego tj. Ministra Sprawiedliwości, a także stoją na przeszkodzie istnieniu uregulowań krajowych, które ograniczają i niezależność prokuratora w zakresie stosowania prawa Unii, a w szczególności:

a/ art. 1 § 2, art. 3 § 1 pkt 1 i pkt 3 oraz art. 7 § 1 – 6 i § 8, a także art. 13 § 1 i 2 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 roku Prawo o prokuraturze, których treść wskazuje na to, że Minister Sprawiedliwości, będący jednocześnie Prokuratorem Generalnym i naczelnym organem prokuratury ma prawo wydawać polecenia wiążące prokuratorom niższego rzędu również w zakresie ograniczającym lub utrudniającym bezpośrednio stosowanie prawa Unii;

II. zawiesić postępowanie karne w sprawie do czasu zakończenia postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości UE w przedmiocie pytań, o których mowa w punkcie I.

Uzasadnienie:

Spis treści:

I. Zwięzłe omówienie przedmiotu sporu oraz istotnych okoliczności faktycznych sprawy 12-19

II. Mające zastosowanie przepisy prawa krajowego 24-34

A. Konstytucja RP („KRP”) 24-25

B. Ustawa z dnia 06 czerwca 1997 r. - Kodeks karny („kk”) 25

C. Ustawa z dnia 06 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego („k.p.k.”) 25-30

D. Prawo o ustroju sądów powszechnych - ustawa z dnia 27 lipca 2001 r., Dz.U. Nr 98. poz. 1070 ze zm. („u.s.p.”) 31-32

E. Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, Dz. U. 2016 nr poz. 176 ze zm. („Prawo o prokuraturze”) 28 – 29

III. Mające zastosowanie przepisy prawa Unii 34-51

A. Traktat o Unii Europejskiej („TUE”) 34-35

B. Karta Praw Podstawowych („KPP”) 35-36

- C. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania („dyrektywa 2016/1919”)
- D. Zalecenie Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym (2013/C 378/02) („zalecenia 2013/C 378/02)
- E. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności („dyrektywa 2013/48/UE”) 45-49

IV. Mające zastosowanie przepisy Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (zwanej dalej zamiennie: Europejską Konwencją Praw Człowieka, „EKPCz”) 51

V. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka 52-61

- A. wyrok Wielkiej Izby z dnia 27 listopada 2008 r., skarga nr 36391/02, Salduz przeciwko Turcji 52- 53
- B. wyrok Wielkiej Izby z dnia 13 września 2016 r., skargi nr 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09, sprawa Ibrahim i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu 54-59
- C. wyrok z dnia 31 marca 2009 roku, skarga nr 20310/02, sprawa Płonka przeciwko Polsce 59-60
- D. wyrok Wielkiej Izby z dnia 09 listopada 2018 r., skarga nr 71409/10, Beuze przeciwko Belgii 60-61

VI. Uzasadnienie pytań 1, 2, 5, 8 i 9 i ich wpływ na rozstrzygnięcie - 48 - 61

VII. Uzasadnienie pytań 3, 4, 6, 7 i 10 i ich wpływ na rozstrzygnięcie - 78-85

VIII. Uzasadnienie pytań 11- 12 i ich wpływ na rozstrzygnięcie – 85-108

tam gdzie zastali samochód Ford z kierowcą –K.P . Gdy dotarli na miejsce K.P był poza samochodem Ford i szedł w kierunku ulicy Bechiego. K.P był nerwowy, wypowiadał się chaotycznie i niespójnie. Policjanci wylegitymowali go. W trakcie rozmowy z Policjantami K.P powiedział, że nie kierował samochodem. Policjanci zażądali wydania rzeczy, których posiadanie może być zabronione. K.P i wyjął z saszetki torebki foliowe z zawartością białego proszku i zielonego suszu. Przedmioty te zatrzymano. Wobec K.P użyto kajdanek spinając je z tyłu. K.P został zatrzymany o godzinie 00:05. Pojechano z nim do Szpitala we Włocławku, gdzie pobrano krew do badań na zawartość środków odurzających. W trakcie badania stanu trzeźwości K.P wypowiadał słowa nielogiczne: „nie ma mnie tu jestem w domu”

4. O godzinie 10:00 w dniu 22.07.2022 roku Policjanci przeszukali pod nieobecność K.P (w obecności jego matki) dom, w którym mieszka . W domu nie znaleziono przedmiotów zabronionych.
5. W Komendzie Miejskiej Policji we Włocławku zabezpieczone substancje: biały proszek i zielony susz przebadano przy użyciu testera narkotykowego. Tester wykazał, że susz może być marihuaną, a biały proszek amfetaminą.
6. W dniu 22 lipca 2022 roku o godzinie 12:15 K.P przedstawiono zarzut dokonania przestępstwa polegającego na tym, że w dniu 22 lipca 2022 roku przy ulicy Bechiego we Włocławku działając wbrew przepisom ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, posiadał środek odurzający w postaci marihuany w ilości 8,50 grama brutto oraz substancję psychotropową w postaci amfetaminy w ilości 33,83 grama brutto tj. o przestępstwo z art. 62 ust 1 ustawy z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii
7. K.P został pouczony o prawie do korzystania z obrońcy z wyboru i możliwości korzystania z obrońcy z urzędu z uwagi na sytuację ekonomiczną. Pouczono go też o prawie do składania wyjaśnień, odmowie składania wyjaśnień i odpowiedzi na pytania.
8. W protokole przesłuchania znajduje się adnotacja policjanta, że „według oświadczenia (podejrzany) jest zdrowy, nie leczy ani nie leczył się psychiatrycznie, odwykowo ani neurologicznie. K.P nie zrzekł się prawa do korzystania z pomocy obrońcy, ale też nie zgłosił żądania kontaktu z adwokatem. Brak jest dowodu

- świadczącego o dokonaniu przez policjanta badania podejrzanego czy w momencie przesłuchania znajdował się on w stanie po użyciu środka lub substancji ograniczających zdolność postrzegania bądź odtwarzania, czy znajdował się pod wpływem działania narkotyków
9. K.P nie przyznał się do dokonania zarzucanego przestępstwa i odmówił składania wyjaśnień. Odmówił też podpisania protokołu i oświadczył, że nie będzie się zapoznawał z aktami sprawy na koniec dochodzenia. Przesłuchanie nie była rejestrowane w postaci zapisu audiowizualnego. W przesłuchaniu nie uczestniczył obrońca. Organ prowadzący postępowanie nie zwrócił się do Sądu o ustanowienie obrońcy z urzędu.
  10. K.P zwolniono z zatrzymania o godzinie 12:31 w dniu 22 lipca 2022 roku.
  11. Zabezpieczone u K.P przedmioty i krew w fiolkach pobraną w szpitalu przekazano do badania biegłym z Instytutu Genetyki Sądowej w Bydgoszczy.
  12. Biegły stwierdził we krwi K.P stężenie amfetaminy (156,2 ng/ml) i sklasyfikował je jako stan, w którym - w momencie pobrania krwi- K.P znajdował się w stanie „pod wpływem środka działającego podobnie do alkoholu”
  13. 7 sierpnia 2022 roku Policjant wydał kolejne postanowienie o przedstawieniu zarzutów wobec K.P , zarzucając mu – oprócz zarzutu dokonania przestępstwa z art. 62 ust 1 Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – dokonanie przestępstwa polegającego na tym, że w dniu 21 lipca 2022 roku około godziny 23:55 we na ulicy Bechiego, znajdując się w stanie pod wpływem środka działającego podobnie do alkoholu, mając we krwi amfetaminę w stężeniu 156,2 ng/ml kierował pojazdem osobowym marki Ford Fusion nr rej. C... tj. o przestępstwo z art. 178a §1 kk
  14. W dniu 22 sierpnia 2022 roku została przesłuchana świadek E. S – lekarka psychiatrii, która leczyła K.P w szpitalu w Lipnie. Lekarka zeznała, że stan psychiczny K.P – nasilenie objawów choroby psychicznej uniemożliwia przeprowadzenie z jego udziałem czynności procesowych. Stan taki może się utrzymywać co najmniej kilka tygodni. Sąd odsyłający stwierdza, że w aktach brak jest podanej przyczyny, dla której przesłuchano lekarkę. Lekarkę przesłuchał policjant bez wydania postanowienia o zwolnieniu z tajemnicy lekarskiej , która to decyzja leży w wyłącznej gestii Sądu.

15. W dochodzeniu zabezpieczono zapis monitoringu wizyjnego ulic miasta Włocławek , po których mógł poruszać się samochodem Ford K.P i dokonano jego analizy – przy czynności tej nie był obecny podejrzany
16. 23 września 2022 roku prokurator Prokuratury Rejonowej we Włocławku zażądał od Dyrektora Szpitala w Lipnie dokumentacji medycznej dotyczącej K.P z oddziału psychiatrycznego
17. 4 października 2022 roku Szpital w Lipnie przekazał dokumentację medyczną z pobytu K.P w Szpitalu. Z dokumentacji przesłanej prokuratorowi wynika, że K.P przebywał kilkakrotnie w szpitalu psychiatrycznym w Lipnie i w miejscowości Płock i tak:
  - K.P przebywał w szpitalu na oddziale psychiatrycznym w Lipnie 30 czerwca 2021 roku i 22 lipca 2022 roku godzina 21:03, na oddziale był agresywny i wypowiadał treści nielogiczne
  - pobyt K.P w szpitalu na oddziale psychiatrycznym w Płocku był w październiku 2021 roku. W szpitalu w Płocku zapisano mu lek stosowany w leczeniu schizofrenii i zaburzeń schizoafektywnych.
  - matka K.P jest chora na schizofrenię
  - pobyt w szpitalu na oddziale psychiatrycznym od 8 sierpnia 2022 roku do 30 września 2022 roku –K.P był agresywny, wypowiadał treści nielogiczne
  - z historii choroby wynika, że u K.P wstępnie zdiagnozowano zaburzenia psychiczne i zaburzenia spowodowane naprzemiennym przyjmowaniem środków narkotycznych i psychoaktywnych oraz zaburzenia psychiczne psychotyczne
18. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów z dnia 17 sierpnia 2022 roku (opisane w pkt 12) ogłoszono K.P 14 października 2022 roku i przesłuchano go bez obecności obrońcy w szpitalu na oddziale psychiatrycznym na którym przebywał. Do momentu przesłuchania prokurator nie zwrócił się do Sądu o ustanowienie dla podejrzanego obrońcy z urzędu. K.P nie przyznał się do zarzutów dokonania przestępstw, odmówił składania wyjaśnień. Czynność ta nie była rejestrowana w postaci zapisu audiowizualnego. Podejrzany zażądał zapoznania go z aktami po zakończeniu postępowania (przygotowawczego),

zażądał uzasadnienia przedstawienia zarzutów na piśmie. Uzasadnienie doręczone **matce** 27 października 2022 roku

19. K.P został pouczone o prawie do korzystania z obrońcy z wyboru i możliwości korzystania z obrońcy z urzędu z uwagi na sytuację ekonomiczną. Pouczono go też o prawie do składania wyjaśnień, odmowie składania wyjaśnień i odpowiedzi na pytania.
20. 02 listopada 2022 roku Policjant sporządził notatkę do akt sprawy, że K.P w dniu 20 października 2022 zakończył hospitalizację i pobyt w szpitalu na oddziale psychiatrycznym
21. 23 listopada 2022 roku biegły z Instytutu Genetyki Sądowej w Bydgoszczy wydał opinię dotyczącą zabezpieczonego od K.P materiału dowodowego (opisanego w pkt 5). W opinii biegły stwierdził, że susz znaleziony u K.P stanowi ziele konopi inne niż włókniste, a tym samym jest środkiem odurzającym znajdującym się w wykazie substancji psychoaktywnych, środków odurzających oraz nowych substancji psychoaktywnych. Proszek koloru beżowego (pierwotnie opisany przez policjanta jako biały) zabezpieczony od K.P stanowi mieszanekę amfetaminy i kofeiny. Amfetamina stanowi substancję psychotropową.
22. 2 grudnia 2022 roku podejrzany stawił się w Komendzie Policji we Włocławku i przedstawiono mu akta do zapoznania się z materiałem dowodowym. K.P zrezygnował z zapoznania się z aktami. Podejrzany nie miał ustanowionego obrońcy z urzędu ani nie korzystał z pomocy obrońcy z wyboru. K.P nie złożył wniosków dowodowych.
23. 9 grudnia 2022 roku Policjant sporządził akt oskarżenia wobec K.P , który zatwierdził prokurator.
24. 15 grudnia 2022 roku akt oskarżenia został złożony w Sądzie Rejonowym we Włocławku
25. 17 stycznia 2023 roku adwokat Tomasz Bączykowski złożył w Sądzie Rejonowym we Włocławku pełnomocnictwo udzielone przez oskarżonego K. P. do obrony w postępowaniu karnym.
26. 28 lutego 2023 roku Sąd Rejonowy we Włocławku na posiedzeniu działając w oparciu o przepis art. 344a§1 kpk postanowił przekazać sprawę przeciwko K.P

prokuratorowi Prokuratury Rejonowej we Włocławku w celu uzupełnienia dochodzenia poprzez:

- zapewnienie przesłuchania podejrzanego K.P w obecności obrońcy
- uzyskanie opinii biegłych psychiatrów na okoliczności związane ze stanem zdrowia psychicznego K.P w czasie inkryminowanym i w czasie toczącego się postępowania.

Na postanowienie Sądu przysługiwało zażalenie.

27. 3 marca 2023 roku prokurator Prokuratury Rejonowej we Włocławku złożył zażalenie na postanowienie Sądu Rejonowego. Prokurator zarzucił postanowieniu obrazę przepisu art. 344a §1 kpk mającą wpływ na treść orzeczenia polegającą na uznaniu, że materiał dowodowy zawiera istotne braki i wymaga uzupełnienia, w szczególności poprzez przesłuchanie podejrzanego K.P w obecności obrońcy oraz przeprowadzenie badań sądowo-psychiatrycznych podczas gdy jego zdaniem, materiał dowodowy jest pełny i nie ma konieczności jego uzupełnienia. W uzasadnieniu zażalenia prokurator wskazał min. , że w jego ocenie „dowód z badań biegłych psychiatrów nie może być przeprowadzony tylko na podstawie domysłów, domniemań czy abstrakcyjnego przekonania stron procesowych o hipotetycznej możliwości wystąpienia po stronie oskarżonego lub podejrzanego wątpliwości co do poczytalności lecz muszą one mieć oparcie w konkretnych okolicznościach sprawy. Zdaniem prokuratora dokumenty uzyskane ze szpitala psychiatrycznego w Lipnie nie dają podstaw do badania podejrzanego przez biegłych w celu ustalenia jego stanu zdrowia psychicznego. Prokurator nie odniósł się w zażaleniu do treści Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, do Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i

- organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności ani też do Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2007/C 303/01) (Dz.U.UE C z dnia 14 grudnia 2007 r.) art. 47 akapit trzeci Karty praw podstawowych Unii Europejskiej
28. 07 marca 20223 roku Sąd Rejonowy we Włocławku w oparciu o art. 463§1 kpk nie uwzględnił zażalenia prokuratora i sprawę przekazał do Sądu odwoławczego – Sądu Okręgowego we Włocławku celem rozpoznania zażalenia
29. 29 marca 2023 roku Sąd Okręgowy rozpoznał zażalenie w składzie jednoosobowym i na podstawie art. 437§1 kpk uchylił zaskarżone przez prokuratora postanowienie Sądu Rejonowego. Sąd odwoławczy stwierdził min., że w sprawie zebrano na etapie dochodzenia „bogaty materiał dowodowy w postaci zeznań, protokołów przeszukań, opinii toksykologicznych, opinii z badań fizykochemicznych, dokumentację medyczną itd. Prokurator prowadzący postępowanie analizując dokumentację medyczną dotyczącą stanu zdrowia podejrzanego nie dostrzegł konieczności powołania biegłych psychiatrów”. Sąd Okręgowy stwierdził lakonicznie, że „nie dostrzega by doszło do naruszenia dyrektyw i orzecznictwa europejskiego w niniejszej sprawie. Nie zostało też naruszone prawo do obrony gdyż podejrzany ustanowił obrońcę z wyboru 17.01.2023 roku a obrońca nie złożył do tej pory żadnych wniosków dowodowych”.
31. Sprawa przeciwko K.P powróciła do Sądu Rejonowego we Włocławku i została przydzielona do dalszego prowadzenia sędziemu Jarosławowi Konopce
32. Sędzia referent, podejmując decyzję o toku dalszego postępowania, zwrócił uwagę na to, że w toku postępowania przygotowawczego:
- nie zidentyfikowano i nie uznano szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego, nie zidentyfikowano też, czy K.P wymaga szczególnego traktowania;
  - nie dokonano indywidualnej oceny powagi jego szczególnie trudnej sytuacji oraz jego szczególnych potrzeb jako podejrzanego w postępowaniu karnym, co ma kluczowe znaczenie;
  - nie przeprowadzono procesowo i nie udokumentowano indywidualnej oceny służącej zidentyfikowaniu czy podejrzany K.P wymaga szczególnego traktowania w zakresie konieczności przyznania mu obrońcy z urzędu;

- nie dokonano procesowego ustalenia czy podejrzany K.P. posiada zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem lub czy nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona;
  - nie zidentyfikowano czy stan zdrowia psychicznego podejrzanego K.P. pozwala mu na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny
  - podejrzany K.P. nie miał prawa do zakwestionowania, zgodnie z prawem krajowym jego potencjalnej szczególnie trudnej sytuacji w postępowaniu karnym, ani braku niezwłocznej identyfikacji ani tym bardziej rzetelności oceny jego potencjalnej szczególnie trudnej sytuacji w postępowaniu karnym.
31. Prokurator Rejonowy we Włocławku jako oskarżyciel publiczny jest stroną postępowania toczącego się przed sądem w sprawie oskarżonego K.P. . Prokurator nie był obecny na posiedzeniu Sądu w dniu 28 lutego 2023 roku (jego udział jest nieobowiązkowy), jednak jako strona postępowania uzyskuje bieżące informacje o toku sprawy.
32. Przełożonym Prokuratora Rejonowego we Włocławku jak wszystkich prokuratorów powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury jest Prokurator Generalny będący jednocześnie Ministrem Sprawiedliwości. Prokurator Generalny kieruje działalnością prokuratury osobiście lub za pośrednictwem Prokuratora Krajowego oraz pozostałych zastępców Prokuratora Generalnego, wydając zarządzenia, wytyczne i polecenia.

II. Mające zastosowanie przepisy prawa krajowego

A. Konstytucja RP („KRP”)

Zgodnie z art. 7 KRP:

Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.

Zgodnie z art. 9 KRP:

Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.

Zgodnie z art. 10 KRP

1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Zgodnie z art. 42 ust. 2 KRP:

Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.

B. Ustawa z dnia 06 czerwca 1997 roku Kodeks karny („k.k.”)

Zgodnie z art. 1 § 1 k.k.

Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

Zgodnie z art. 31§1 i 2 k.k

Nie popełnia przestępstwa, kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem [§1]
Jeżeli w czasie popełnienia przestępstwa zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary [§2]

C. Ustawa z dnia 06 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego („k.p.k.”)

Zgodnie z art. 6 k.p.k.

Oskarżonemu przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z pomocy obrońcy, o czym należy go pouczyć.

Zgodnie z art. 7 k.p.k.

Organy postępowania kształtują swe przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, ocenianych swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego.

Zgodnie z art. 16 k.p.k.

§ 1. Jeżeli organ prowadzący postępowanie jest obowiązany pouczyć uczestników postępowania o ciężących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach, brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy.

§ 2. Organ prowadzący postępowanie powinien ponadto w miarę potrzeby udzielać uczestnikom postępowania informacji o ciężących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach także w wypadkach, gdy ustawa wyraźnie takiego obowiązku nie stanowi. W razie braku takiego pouczenia, gdy w świetle okoliczności sprawy było ono nieodzowne, albo mylnego pouczenia, stosuje się odpowiednio § 1.

Zgodnie z art. 71 k.p.k.

§ 1. Za podejrzanego uważa się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego.

§ 2. Za oskarżonego uważa się osobę, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osobę, co do której prokurator złożył wniosek wskazany w art. 335 § 1 lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.

§ 3. Jeżeli kodeks niniejszy używa w znaczeniu ogólnym określenia "oskarżony", odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do podejrzanego.

Zgodnie z art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.

W postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli:

- zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona (pkt 3)

oraz

- zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny (pkt 4)

Zgodnie z art. 79 § 3 k.p.k.

W wypadkach, o których mowa w § 1 i 2, udział obrońcy jest obowiązkowy w rozprawie oraz w tych posiedzeniach, w których obowiązkowy jest udział oskarżonego.

Zgodnie z art. 81 § 1 k.p.k.

Jeżeli w sytuacji określonej w art. 78 § 1 lub 1a, art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80 oskarżony nie ma obrońcy z wyboru, prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy wyznacza mu obrońcę z urzędu.

Zgodnie z art. 81a§2 i 3 kpk

Wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu prezes sądu, sąd lub referendarz sądowy rozpoznaje niezwłocznie. Jeżeli okoliczności wskazują na konieczność natychmiastowego podjęcia obrony wniosek o wyznaczenie obrońcy oraz inne dokumenty niezbędne do rozpoznania wniosku mogą być przekazane przez organ prowadzący postępowanie przygotowawcze do właściwego sądu za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej; prezes sądu, sąd lub referendarz sądowy, w sposób wskazany w art. 137 kpk, powiadamia oskarżonego oraz obrońcę o wyznaczeniu obrońcy z urzędu.

Zgodnie z art. 137 kpk

W wypadkach niecierpiących zwłoki można wzywać lub zawiadamiać osoby telefonicznie albo w inny sposób stosownie do okoliczności, pozostawiając w aktach odpis nadanego komunikatu z podpisem osoby nadającej.

Zgodnie z art. 147 § 1, 2, 2a i 2b k.p.k.

§ 1. Przebieg czynności protokolowanych może być utrwalony ponadto za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, o czym należy przed uruchomieniem urządzenia uprzedzić osoby uczestniczące w czynności.

§ 2. Przesłuchanie świadka lub biegłego utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk, gdy:

- 1) zachodzi niebezpieczeństwo, że przesłuchanie tej osoby nie będzie możliwe w dalszym postępowaniu;
- 2) przesłuchanie następuje w trybie określonym w art. 396 kpk - czynności dowodowe poza rozprawą.

§ 2a. Przesłuchanie pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 185a przesłuchanie pokrzywdzonego małoletniego i art. 185c przesłuchiwanie pokrzywdzonego w sprawach o przestępstwo na tle seksualnym, oraz świadka, o którym mowa w art. 185b

przesłuchanie świadka małoletniego, utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk.

§ 2b. Przebieg rozprawy utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, chyba że jest to niemożliwe ze względów technicznych.

Zgodnie z art. 168a k.p.k.

Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

Zgodnie z art. 171 §1 kpk

Osobie przesłuchiwanej należy umożliwić swobodne wypowiedzenie się w granicach określonych celem danej czynności, a dopiero następnie można zadawać pytania zmierzające do uzupełnienia, wyjaśnienia lub kontroli wypowiedzi

Zgodnie z art. 171 § 5 i 7 k.p.k.

§ 5 Niedopuszczalne jest:

- 1) wpływanie na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej za pomocą przymusu lub groźby bezprawnej;
- 2) stosowanie hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem.

§ 7 Wyjaśnienia, zeznania oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi lub uzyskane wbrew zakazom wymienionym w § 5 nie mogą stanowić dowodu.

Zgodnie z art. 175 § 1 k.p.k.

§ 1. Oskarżony ma prawo składać wyjaśnienia; może jednak bez podania powodów odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania lub odmówić składania wyjaśnień. O prawie tym należy go pouczyć.

Zgodnie z art. 245 § 1 k.p.k.

Zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowę; w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny.

Zgodnie z art. 298 § 1 k.p.k.

Postępowanie przygotowawcze prowadzi lub nadzoruje prokurator, a w zakresie przewidzianym w ustawie prowadzi je Policja. W wypadkach przewidzianych w ustawie uprawnienia Policji przysługują innym organom.

Zgodnie z art. 300 § 1 i § 4 k.p.k.

§ 1. Przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach: do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do informacji o treści zarzutów i ich zmianach, do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, do korzystania z pomocy obrońcy, w tym do wystąpienia o obrońcę z urzędu w wypadku określonym w art. 78 oraz o treści art. 338b, do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego, jak również o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 72 § 1, art. 156 § 5 i 5a, art. 301, art. 335, art. 338a i art. 387 oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74, art. 75, art. 133 § 2, art. 138 i art. 139. Pouczenie należy wręczyć podejrzanemu na piśmie; podejrzany otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem.

§ 4. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzory pisemnych pouczeń, o których mowa w § 1-3, mając na względzie konieczność zrozumienia pouczenia także przez osoby niekorzystające z pomocy obrońcy lub pełnomocnika.

Zgodnie z art. 301 k.p.k.

Na żądanie podejrzanego należy przesłuchać go z udziałem ustanowionego obrońcy. Niestawiennictwo obrońcy nie tamuje przesłuchania.

Zgodnie z art. 313 § 1 k.p.k.

Jeżeli dane istniejące w chwili wszczęcia śledztwa lub zebrane w jego toku uzasadniają dostatecznie podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba, sporządza się postanowienie o przedstawieniu zarzutów, ogłasza je niezwłocznie podejrzanemu i

przesłuchuje się go, chyba że ogłoszenie postanowienia lub przesłuchanie podejrzanego nie jest możliwe z powodu jego ukrywania się lub nieobecności w kraju.

Zgodnie z art. 321 k.p.k

§ 1. Jeżeli istnieją podstawy do zamknięcia śledztwa, na wniosek podejrzanego lub jego obrońcy o końcowe zaznajomienie z materiałami postępowania, prowadzący postępowanie powiadamia podejrzanego i obrońcę o terminie końcowego zaznajomienia, pouczając ich o prawie uprzedniego przejrzenia akt w terminie odpowiednim do wagi lub zawiłości sprawy, określonym przez organ procesowy. W celu przejrzenia akt prokurator może udostępnić akta w postaci elektronicznej.

§ 2. Termin zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania powinien być tak wyznaczony, aby od daty doręczenia zawiadomienia o nim podejrzanemu i jego obrońcy upłynęło co najmniej 7 dni.

§ 3. W czynnościach zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania ma prawo uczestniczyć obrońca.

§ 4. Nieusprawiedliwione niestawiennictwo podejrzanego lub jego obrońcy nie tamuje dalszego postępowania.

§ 5. W terminie 3 dni od daty zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania strony mogą składać wnioski o uzupełnienie śledztwa. Przepis art. 315 § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 6. Jeżeli nie zachodzi potrzeba uzupełnienia śledztwa, wydaje się postanowienie o jego zamknięciu i ogłasza się je lub o jego treści zawiadamia się podejrzanego oraz jego obrońcę.

Zgodnie z art. 326 § 1 k.p.k

Prokurator sprawuje nadzór nad postępowaniem przygotowawczym w zakresie, w jakim go sam nie prowadzi; prokurator może także objąć nadzorem postępowanie, o którym mowa w art. 307.

Zgodnie z art. 326§ 2 k.p.k

Prokurator jest obowiązany czuwać nad prawidłowym i sprawnym przebiegiem całego nadzorowanego przez siebie postępowania.

Zgodnie z art. 344a § 1 k.p.k

Sąd przekazuje sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, jeżeli akta sprawy wskazują na istotne braki tego postępowania, zwłaszcza na potrzebę poszukiwania dowodów, zaś dokonanie niezbędnych czynności przez sąd powodowałoby znaczne trudności.

Zgodnie z art. 344a § 2 k.p.k

Przekazując sprawę prokuratorowi, sąd wskazuje kierunek uzupełnienia, a w razie potrzeby także odpowiednie czynności, jakie należy przedsięwziąć.

Zgodnie z art. 344a § 3 k.p.k

Na postanowienie, o którym mowa w § 1, służy stronom zażalenie.

Zgodnie z art. 437§1 i 2 kpk

Po rozpoznaniu środka odwoławczego sąd orzeka o utrzymaniu w mocy, zmianie lub uchyleniu zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części. Sąd odwoławczy zmienia zaskarżone orzeczenie, orzekając odmiennie co do istoty, lub uchyla je i umarza postępowanie; w innych wypadkach uchyla orzeczenie i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić wyłącznie w wypadkach wskazanych w art. 439 § 1, art. 454 lub jeżeli jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości.

Zgodnie z art. 463§ 1 kpk

Sąd, na którego postanowienie złożono zażalenie, może je uwzględnić, jeżeli orzeka w tym samym składzie, w którym wydał zaskarżone postanowienie; w innych wypadkach prezes sądu przekazuje zażalenie niezwłocznie, wraz z aktami lub niezbędnymi odpisami z akt sprawy, sądowi powołanemu do rozpoznania zażalenia

D. Prawo o ustroju sądów powszechnych - ustawa z dnia 27 lipca 2001 r., Dz.U.

Nr 98. poz. 1070 ze zm. („u.s.p.”)

Zgodnie z art. 9 u.s.p.

Nadzór administracyjny nad działalnością sądów (...) sprawuje Minister Sprawiedliwości, na zasadach określonych w dziale I rozdziale 6 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 869, z późn. zm.).

Zgodnie z art. 9a u.s.p.

§ 1. Wewnętrzny nadzór administracyjny nad działalnością sądów, o której mowa w art. 8 pkt 2 (zapewnienie właściwego toku wewnętrznego urzędowania), sprawują prezesi sądów.

§ 2. Zewnętrzny nadzór administracyjny nad działalnością sądów, o której mowa w art. 8 pkt 2 (zapewnienie właściwego toku wewnętrznego urzędowania), sprawuje Minister Sprawiedliwości przez służbę nadzoru, którą stanowią sędziowie delegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości (...) oraz, w zakresie nadzoru nad prowadzeniem ksiąg wieczystych, rejestru zastawów i Krajowego Rejestru Sądowego, referendarze sądowi delegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości (...).

Zgodnie z art. 53c u.s.p.

§ 1. Minister Sprawiedliwości może zażądać przedstawienia mu akt sprawy, w której sąd zwrócił się o udzielenie tekstu prawa obcego, wyjaśnienie obcej praktyki sądowej lub informację co do istnienia wzajemności w stosunkach z państwem obcym.

§ 2. Minister Sprawiedliwości może zażądać przedstawienia mu akt sprawy lub niezbędnych informacji w celu wykonywania zadań związanych z reprezentowaniem Rzeczypospolitej Polskiej przed sądami międzynarodowymi, komitetami traktatowymi, organizacjami międzynarodowymi lub międzynarodowymi sądami arbitrażowymi.

E. Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, Dz. U. 2016 nr poz. 176 ze zm. („Prawo o prokuraturze”)

Zgodnie z art. 1 Prawa o prokuraturze

§ 1. Prokuraturę stanowią Prokurator Generalny, Prokurator Krajowy, pozostali zastępcy Prokuratora Generalnego oraz prokuratorzy powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury i prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwanego dalej "Instytutem Pamięci Narodowej".

§ 2. Prokurator Generalny jest naczelnym organem prokuratury. Urząd Prokuratora Generalnego sprawuje Minister Sprawiedliwości. Prokurator Generalny musi spełniać warunki określone w art. 75 § 1 pkt 1-3 i 8.

Zgodnie z art. 3 Prawa o prokuraturze

§ 1. Obowiązki określone w art. 2 Prokurator Generalny, Prokurator Krajowy i pozostali zastępcy Prokuratora Generalnego oraz podlegli im prokuratorzy wykonują przez:

1) prowadzenie lub nadzorowanie postępowania przygotowawczego w sprawach karnych oraz sprawowanie funkcji oskarżyciela publicznego przed sądami;

2) (...)

3) podejmowanie środków przewidzianych prawem, zmierzających do prawidłowego i jednolitego stosowania prawa w postępowaniu sądowym, administracyjnym, w sprawach o wykroczenia oraz w innych postępowaniach przewidzianych przez ustawę;

Zgodnie z art. 7 Prawa o prokuraturze

§ 1. Prokurator przy wykonywaniu czynności określonych w ustawach jest niezależny, z zastrzeżeniem § 2-6 oraz art. 8 i art. 9.

§ 2. Prokurator jest obowiązany wykonywać zarządzenia, wytyczne i polecenia prokuratora przełożonego.

§ 3. Polecenie dotyczące treści czynności procesowej prokurator przełożony wydaje na piśmie, a na żądanie prokuratora - wraz z uzasadnieniem. W razie przeszkody w doręczeniu polecenia w formie pisemnej dopuszczalne jest przekazanie polecenia ustnie, z tym że przełożony jest obowiązany niezwłocznie potwierdzić je na piśmie. Polecenie włącza się do akt podręcznych sprawy.

§ 4. Jeżeli prokurator nie zgadza się z poleceniem dotyczącym treści czynności procesowej, może żądać zmiany polecenia lub wyłączenia go od wykonania czynności albo od udziału w sprawie. O wyłączeniu rozstrzyga ostatecznie prokurator bezpośrednio przełożony nad prokuratorem, który wydał polecenie.

§ 5. Żądanie, o którym mowa w § 4, prokurator zgłasza na piśmie wraz z uzasadnieniem przełożonemu, który wydał polecenie.

§ 6. W przypadku gdy w postępowaniu sądowym ujawnią się nowe okoliczności, prokurator samodzielnie podejmuje decyzje związane z dalszym tokiem tego postępowania. Jeżeli następstwem decyzji może być konieczność dokonania wydatku przewyższającego kwotę ustaloną przez kierownika jednostki organizacyjnej,

prokurator może podjąć decyzję po uzyskaniu zgody kierownika jednostki organizacyjnej.

§ 7. Prokuratorowi, który dopuścił się:

1) istotnego uchybienia w zakresie sprawności postępowania przygotowawczego - prokurator przełożony może zwrócić uwagę na piśmie na zasadach określonych w art. 139;

2) oczywistej obrazy przepisów prawa przy prowadzeniu sprawy - prokurator przełożony wytyka to uchybienie na zasadach określonych w art. 140.

§ 8. W razie stwierdzenia oczywistej i rażącej obrazy przepisów prawa prokurator przełożony jest obowiązany żądać wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przeciwko prokuratorowi, który obraży się dopuścił.

Zgodnie z art. 13 Prawa o prokuraturze

§ 1. Prokurator Generalny kieruje działalnością prokuratury osobiście lub za pośrednictwem Prokuratora Krajowego oraz pozostałych zastępców Prokuratora Generalnego, wydając zarządzenia, wytyczne i polecenia.

§ 2. Prokurator Generalny jest przełożonym prokuratorów powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej.

Zgodnie z art. 106 Prawa o prokuraturze

§ 1. Prokurator Generalny może delegować prokuratora powszechnej jednostki organizacyjnej prokuratury do Ministerstwa Sprawiedliwości lub innej jednostki organizacyjnej podległej Ministrowi Sprawiedliwości, zgodnie z kwalifikacjami prokuratora. Delegowanie na okres dłuższy niż 6 miesięcy w ciągu roku może nastąpić tylko za zgodą prokuratora

§ 2. Prokurator Generalny lub Prokurator Krajowy może delegować prokuratora powszechnej jednostki organizacyjnej prokuratury do innej jednostki organizacyjnej prokuratury. Delegowanie na okres dłuższy niż 6 miesięcy w ciągu roku może nastąpić tylko za zgodą prokuratora.

§ 3. W uzasadnionych przypadkach, z uwagi na potrzeby kadrowe powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, Prokurator Generalny lub Prokurator Krajowy może delegować prokuratora bez jego zgody na okres 12 miesięcy w ciągu roku do prokuratury mającej siedzibę w miejscowości, w której zamieszkuje delegowany, lub

do prokuratury w miejscowości, w której znajduje się prokuratura będąca miejscem zatrudnienia delegowanego.

§ 6 Delegowanie na okres do 2 miesięcy w ciągu roku może zarządzić również prokurator regionalny lub okręgowy

II. Mające zastosowanie przepisy prawa Unii

A. Traktat o Unii Europejskiej („TUE”)

Zgodnie z art. 2 TUE

Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.

Zgodnie z art. 6 TUE

Ust. 1. Unia uznaje prawa, wolności i zasady określone w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej z 7 grudnia 2000 roku, w brzmieniu dostosowanym 12 grudnia 2007 roku w Strasburgu, która ma taką samą moc prawną jak Traktaty. Postanowienia Karty w żaden sposób nie rozszerzają kompetencji Unii określonych w Traktatach. Prawa, wolności i zasady zawarte w Karcie są interpretowane zgodnie z postanowieniami ogólnymi określonymi w tytule VII Karty regulującymi jej interpretację i stosowanie oraz z należyтым uwzględnieniem wyjaśnień, o których mowa w Karcie, które określają źródła tych postanowień.

Ust. 3. Prawa podstawowe, zagwarantowane w Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych Państwom Członkowskim, stanowią część prawa Unii jako zasady ogólne prawa.

Zgodnie z art. 9 TUE

We wszystkich swoich działaniach Unia przestrzega zasady równości swoich obywateli, którzy są traktowani z jednakową uwagą przez jej instytucje, organy i jednostki organizacyjne. Obywatelem Unii jest każda osoba mająca obywatelstwo Państwa

Członkowskiego. Obywatelstwo Unii ma charakter dodatkowy w stosunku do obywatelstwa krajowego i nie zastępuje go.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 TUE

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej obejmuje Trybunał Sprawiedliwości, Sąd i sądy wyspecjalizowane. Zapewnia on poszanowanie prawa w wykładni i stosowaniu Traktatów. Państwa Członkowskie ustanawiają środki niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii.

B. Karta Praw Podstawowych („KPP”)

Zgodnie z art. 4 KPP

Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Zgodnie z art. 47 KPP

Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela.

C. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania („dyrektywa 2016/1919”)

Motyw 18 dyrektywy 2016/1919

Państwa członkowskie powinny określić rozwiązania praktyczne dotyczące udzielania pomocy prawnej z urzędu. Takie rozwiązania mogłyby przewidywać, że pomocy prawnej z urzędu udziela się na wniosek podejrzanego, oskarżonego lub osoby, której dotyczy wnioski. W szczególności, z uwagi na potrzeby osób wymagających szczególnego traktowania, wniosek taki nie powinien jednak być istotnym warunkiem przyznania pomocy prawnej z urzędu

Motyw 19 dyrektywy 2016/1919

Właściwe organy powinny przyznać pomoc prawną z urzędu bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych, o których mowa w niniejszej dyrektywie. Jeżeli właściwe organy nie są w stanie tego zrobić, powinny co najmniej udzielić doraźnej lub tymczasowej pomocy prawnej z urzędu przed takim przesłuchaniem lub przed przeprowadzeniem czynności dochodzeniowo-śledczych i dowodowych

Motyw 24 dyrektywy 2016/1919

Bez uszczerbku dla przepisów prawa krajowego dotyczących obowiązkowej obecności adwokata, właściwe organy powinny bez zbędnej zwłoki podjąć decyzję o przyznaniu lub odmowie przyznania pomocy prawnej z urzędu. Właściwym organem powinien być niezależny organ właściwy do podejmowania decyzji dotyczących przyznania pomocy prawnej z urzędu lub sąd, w tym również sąd w składzie jednoosobowym. W pilnych przypadkach powinno być jednak możliwe tymczasowe zaangażowanie policji i organów ścigania w zakresie, w jakim jest to konieczne dla przyznania pomocy prawnej z urzędu w odpowiednim czasie

Motyw 27 dyrektywy 2016/1919

Zasada skuteczności prawa Unii wymaga, aby państwa członkowskie wprowadziły odpowiednie i skuteczne środki naprawcze w przypadku naruszenia prawa przyznanego jednostkom na mocy prawa Unii. Skuteczny środek naprawczy powinien być dostępny w przypadku, gdy prawo do pomocy prawnej z urzędu jest zagrożone lub gdy opóźniono udzielenie pomocy prawnej z urzędu lub odmówiono jej udzielenia, w całości lub częściowo

Art. 2 ust 1 lit)b i c dyrektywy 2016/1919

Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym, którzy mają prawo dostępu do adwokata na mocy dyrektywy 2013/48/UE i którzy [...] muszą mieć adwokata zgodnie z prawem Unii lub prawem krajowym lub c) są zobowiązani do uczestniczenia w czynnościach dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych, lub mają prawo w nich uczestniczyć, w tym przynajmniej w:

- (i) okazaniu osoby;
- (ii) konfrontacji;
- (iii) odtworzeniu przebiegu czynu zabronionego.

Zgodnie z art. 2 ust 2 dyrektywy 2016/1919

Niniejsza dyrektywa ma również zastosowanie do osób, których dotyczy wnioski i które mają prawo dostępu do adwokata na mocy dyrektywy 2013/48/UE, od chwili ich zatrzymania w państwie członkowskim wykonującym nakaz.

Art. 4 ust 5 dyrektywy 2016/1919

Państwa członkowskie zapewniają przyznanie pomocy prawnej z urzędu bez zbędnej zwłoki, najpóźniej przed przesłuchaniem przez policję, inny organ ścigania lub organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych, o których mowa w art. 2 ust. 1 lit. c).

Art. 8 dyrektywy 2016/1919

Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni a także osoby, których dotyczy wnioski, miały prawo do skutecznego środka naprawczego na mocy prawa krajowego w przypadku naruszenia ich praw wynikających z niniejszej dyrektywy

Art. 9 dyrektywy 2016/1919

Państwa członkowskie zapewniają, aby przy wdrażaniu niniejszej dyrektywy uwzględniane były szczególne potrzeby podejrzanych, oskarżonych i osób, których dotyczy wnioski, wymagających szczególnego traktowania

D. Zalecenia z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym (2013/C 378/02) („zalecenia 2013/C 378/02”) – soft law

Zgodnie z motywem 1 zalecenia 2013/C 378/02

Celem niniejszego zalecenia jest zachęcenie państw członkowskich do wzmocnienia praw procesowych wszystkich podejrzanych lub oskarżonych, którzy nie są w stanie zrozumieć postępowania karnego i skutecznie w nim uczestniczyć ze względu na swój wiek, stan umysłowy lub fizyczny bądź niepełnosprawność ("osoby wymagające szczególnego traktowania")

Zgodnie z motywem 6 zalecenia 2013/C 378/02

Natychmiastowe zidentyfikowanie i uznanie szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego lub oskarżonego w postępowaniu karnym ma kluczowe znaczenie. W tym celu funkcjonariusze policji, organy ścigania lub organy sądowe powinny przeprowadzić wstępną ocenę. Właściwe organy powinny mieć również możliwość zwrócenia się do niezależnego eksperta o ocenę powagi szczególnie trudnej sytuacji, potrzeb osoby wymagającej szczególnego traktowania oraz adekwatności wszelkich środków podjętych lub przewidzianych wobec osoby wymagającej szczególnego traktowania

Zgodnie z motywem 7 zalecenia 2013/C 378/02

Podejrzani lub oskarżeni lub ich adwokaci powinni mieć prawo do zakwestionowania, zgodnie z prawem krajowym, oceny ich potencjalnej szczególnie trudnej sytuacji w postępowaniu karnym, zwłaszcza jeśli taka ocena oznaczałaby znaczne utrudnienie lub ograniczenie korzystania z przysługujących im praw podstawowych. Prawo to nie pociąga za sobą zobowiązania państw członkowskich do zapewnienia szczególnego postępowania odwoławczego, odrębnego mechanizmu lub postępowania skargowego, w ramach których można zaskarżyć takie zaniechanie lub odmowę

Zgodnie z motywem 11 zalecenia 2013/C 378/02

Osoby, które uznaje się za znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji, nie są w stanie śledzić przebiegu i zrozumieć postępowania karnego. Aby zapewnić poszanowanie praw tych osób do rzetelnego procesu sądowego, należy uniemożliwić im zrzeczenie się prawa do adwokata

Zgodnie z motywem 13 zalecenia 2013/C 378/02

Osoby wymagające szczególnego traktowania nie zawsze są w stanie zrozumieć treść przesłuchań policyjnych, którym są poddawane. Aby uniknąć kwestionowania treści przesłuchania, a tym samym jego niepotrzebnego powtarzania, przesłuchania należy nagrywać w formie zapisu audiowizualnego

Zgodnie z treścią sekcji 2 pkt 4 zalecenia 2013/C 378/02

Należy bez zwłoki zidentyfikować osoby wymagające szczególnego traktowania i uznać ich szczególne potrzeby. Państwa członkowskie powinny zapewnić wszystkim właściwym organom możliwość korzystania z badań lekarskich przeprowadzanych przez niezależnego eksperta w celu zidentyfikowania osób wymagających szczególnego traktowania oraz ustalenia powagi ich szczególnie trudnej sytuacji oraz ich

szczególnej potrzeb. Wspomniany ekspert może wydać uzasadnioną opinię dotyczącą adekwatności środków podjętych lub przewidzianych wobec osób wymagających szczególnego traktowania

Zgodnie z treścią sekcji 3 pkt 7 zalecenia 2013/C 378/02

Państwa członkowskie powinny wprowadzić domniemanie szczególnie trudnej sytuacji, zwłaszcza wobec osób ze znacznie obniżoną sprawnością psychiczną, intelektualną, fizyczną lub sensoryczną lub osób cierpiących na chorobę psychiczną lub zaburzenia funkcji poznawczych, które utrudniają im zrozumienie postępowania i skuteczne uczestnictwo w postępowaniu.

Zgodnie z treścią sekcji 3 pkt 11 zalecenia 2013/C 378/02

Jeżeli osoba wymagająca szczególnego traktowania nie jest w stanie zrozumieć i śledzić przebiegu postępowania, nie może się ona zrzec prawa dostępu do adwokata zgodnie z dyrektywą 2013/48/UE

Zgodnie z treścią sekcji 3 pkt 13 zalecenia 2013/C 378/02

Każde przesłuchanie osoby wymagającej szczególnego traktowania na etapie postępowania przygotowawczego powinno być nagrywane w formie zapisu audiowizualnego

E. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności („dyrektywa 2013/48/UE”)

Motyw 50 dyrektywy 2013/48/UE

Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby przy ocenie wyjaśnień złożonych przez podejrzanych lub oskarżonych lub dowodów uzyskanych z naruszeniem ich prawa dostępu do adwokata lub w przypadkach, gdy zezwolono na odstępstwo od tego prawa zgodnie z niniejszą dyrektywą, szanowane były prawo do obrony i rzetelnego postępowania. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który stwierdza, że prawo do obrony będzie co do zasady

w sposób nieodwracalny naruszone w przypadku, gdy do celów skazania danej osoby wykorzystano się obciążające ją wyjaśnienia złożone podczas przesłuchania policyjnego prowadzonego bez dostępu do adwokata. Powinno to pozostawać bez uszczerbku dla wykorzystania wyjaśnień do innych celów dopuszczalnych zgodnie z prawem krajowym, na przykład w przypadku konieczności przeprowadzenia pilnych czynności dochodzeniowych w celu zapobieżenia popełnieniu innych przestępstw lub wystąpieniu poważnych negatywnych konsekwencji dla jakiegokolwiek osoby lub w związku z pilną potrzebą niedopuszczenia do narażenia postępowania karnego na znaczący uszczerbek, kiedy to zapewnienie dostępu do adwokata lub opóźnienie dochodzenia spowodowałoby nieodwracalną szkodę dla trwających dochodzeń dotyczących poważnego przestępstwa. Ponadto powinno to pozostawać bez uszczerbku dla krajowych przepisów lub systemów dotyczących dopuszczalności dowodów i nie powinno uniemożliwiać państwom członkowskim utrzymywania systemu, w ramach którego przed sądem lub sędzią można powołać wszystkie istniejące dowody bez konieczności przeprowadzania jakiegokolwiek odrębnej lub uprzedniej oceny dopuszczalności takich dowodów.

Motyw 51 dyrektywy 2013/48/UE

U podstaw właściwego wymierzania sprawiedliwości leży obowiązek zadbania o podejrzanych lub oskarżonych znajdujących się w potencjalnie gorszej sytuacji. Prokuratura, organy ścigania i organy sądowe powinny zatem umożliwić takim osobom skuteczne wykonywanie praw przewidzianych w niniejszej dyrektywie, na przykład poprzez uwzględnienie wszelkich potencjalnych słabości mających wpływ na zdolność tych osób do korzystania z prawa dostępu do adwokata i prawa do tego, by o pozbawieniu ich wolności została poinformowana osoba trzecia, a także poprzez podejmowanie odpowiednich działań mających zagwarantować te prawa.

Artykuł 3 Prawo dostępu do adwokata w postępowaniu karnym

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni mieli prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony.

2. Podejrzani lub oskarżeni mają prawo dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki. W każdym wypadku podejrzani lub oskarżeni mają dostęp do adwokata począwszy od najwcześniejszego spośród następujących terminów:

- a) przed ich przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy;
- b) w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych zgodnie z ust. 3 lit. c);
- c) niezwłocznie po pozbawieniu wolności;
- d) zanim zostali wezwani do stawienia przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim stawią się przed tym sądem.

3. Prawo dostępu do adwokata pociąga za sobą, co następuje:

- a) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do spotykania się na osobności i porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem, także przed przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy;
- b) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do obecności i skutecznego udziału ich adwokata w czasie ich przesłuchiwania. Taki udział musi być zgodny z procedurami określonymi w prawie krajowym, pod warunkiem że takie procedury pozostają bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania odnośnego prawa i dla jego istoty. Jeżeli adwokat bierze udział w przesłuchaniu, fakt ten jest odnotowywany, z wykorzystaniem procedury protokołowania, zgodnie z prawem krajowym danego państwa członkowskiego;
- c) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli co najmniej prawo do obecności swojego adwokata podczas następujących czynności dochodzeniowych lub dowodowych, w przypadku gdy czynności te są przewidziane w prawie krajowym oraz jeżeli dla danej czynności jest wymagana lub dozwolona obecność podejrzanego lub oskarżonego:
  - (i) okazania w celu rozpoznania;
  - (ii) konfrontacji;
  - (iii) eksperymentów procesowych polegających na odtworzeniu przebiegu przestępstwa.

4. Państwa członkowskie dokładają starań, aby udostępniać informacje ogólne mające ułatwić podejrzanym lub oskarżonym uzyskanie dostępu do adwokata. Niezależnie od

przepisów prawa krajowego dotyczących obowiązkowej obecności adwokata, państwa członkowskie wprowadzają niezbędne rozwiązania, by zapewnić podejrzanym lub oskarżonym, którzy zostali pozbawieni wolności, możliwość skutecznego skorzystania z prawa dostępu do adwokata, chyba że takie osoby zrzekły się tego prawa zgodnie z art. 9

IV. Mające zastosowanie przepisy Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (zwanej dalej zamiennie: Europejską Konwencją Praw Człowieka, „EKPCz”)

Art. 3 EKPCz

Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu

Art. 6 ust. 3 lit. b. i c. EKPCz

3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:

- b) posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony;
- c) bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony, do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości.

V. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu

A. wyrok Wielkiej Izby z dnia 27 listopada 2008 r., skarga nr 36391/02, Salduz przeciwko Turcji

Tezy orzeczenia odnoszące się do przedmiotu niniejszej sprawy

1. (...) Prawo określone w artykule 6 ust. 3 lit. c) Konwencji stanowi jeden spośród elementów koncepcji rzetelnego procesu w postępowaniu karnym zawartej w artykule 6 ust. 1 (zob. Imbrioscia, cyt. powyżej, § 37 oraz Brennan, cyt. powyżej, § 45).
2. Prawo – chociaż nie absolutne – do skutecznej obrony przez adwokata, ustanowionego z urzędu, jeśli zachodzi taka potrzeba, przysługujące każdej osobie, której przedstawiono zarzuty karne, jest jednym z podstawowych

wymogów rzetelnego procesu (zob. Poitrimol przeciwko Francji, 23 listopada 1993 r., § 34, Seria A nr 277 A oraz Demebukov przeciwko Bułgarii, nr 68020/01, § 50, 28 lutego 2008 r.). W tym względzie należy pamiętać, że celem Konwencji jest „gwarantowanie praw, które nie są teoretyczne czy iluzoryczne, lecz praw, które są praktyczne i skuteczne” oraz że wyznaczenie obrońcy jako takie nie zapewnia skuteczności pomocy, jaką może on świadczyć na rzecz oskarżonego (zob. Imbrioscia przeciwko Szwajcarii, nr 13972/88, § 38).

3. Trybunał podkreśla znaczenie etapu dochodzenia w związku z przygotowaniem postępowania karnego, jako że materiał dowodowy zgromadzony na tym etapie determinuje ogólne ramy rozpoznawania zarzucanych czynów podczas procesu (zob. Can przeciwko Austrii, nr 9300/81, raport Komisji z dnia 12 lipca 1984 r., § 50, Seria A nr 96). Jednocześnie na tym etapie postępowania oskarżony często znajduje się w szczególnie trudnej sytuacji, którą dodatkowo pogarsza fakt, że ustawodawstwo w zakresie postępowania karnego staje się coraz bardziej złożone, szczególnie w odniesieniu do zasad dotyczących gromadzenia i wykorzystywania dowodów. W większości przypadków taką szczególnie trudną sytuację można odpowiednio zrekompensować poprzez pomoc adwokata, do którego zadań należy między innymi pomoc w zakresie zapewnienia poszanowania wolności oskarżonego od samooskarżenia. Prawo to zakłada w istocie, że w sprawie karnej oskarżenie podejmuje działania w celu udowodnienia zarzutów przedstawionych oskarżonemu bez posuwania się do korzystania z wyjaśnień uzyskanych pod przymusem lub wbrew woli oskarżonego (zob. Jalloh przeciwko Niemcom [WI], nr 54810/00, § 100, ETPCz 2006 IX oraz Kolu przeciwko Turcji, nr 35811/97, § 51, 2 sierpnia 2005 r.). Dostęp do adwokata na wczesnym etapie stanowi element gwarancji proceduralnych, na które Trybunał będzie zwracać szczególną uwagę przy badaniu, czy w postępowaniu naruszono istotę przywileju wolności od samooskarżenia (zob. *mutatis mutandis* Jalloh przeciwko Niemcom, nr 54810/00, § 101).
4. W celu zapewnienia, że prawo do rzetelnego procesu pozostaje wystarczająco „praktyczne i skuteczne” (zob. par. 51 wyroku), przepis artykułu 6 ust. 1

wymaga, by – co do zasady – prawo dostępu do adwokata przysługiwało począwszy od pierwszego przesłuchania podejrzanego przez policję, chyba że w świetle szczególnych okoliczności wykazano, że istnieją istotne podstawy ograniczenia takiego prawa. Nawet jeżeli istotne podstawy mogą wyjątkowo uzasadniać odmowę dostępu do adwokata, ograniczenie takie – niezależnie od jego uzasadnienia – nie może bezprawnie naruszać praw oskarżonego wynikających z artykułu 6 (zob. *mutatis mutandis* Magee przeciwko Wielkiej Brytanii, nr 28135/95, § 44). Prawa do obrony zostają co do zasady naruszone w sposób nieodwracalny w przypadku, gdy obciążające wyjaśnienia złożone podczas przesłuchania przez policję bez dostępu do adwokata zostaną wykorzystane w celu skazania.

5. Jedną ze szczególnych cech niniejszej sprawy stanowił wiek skarżącego. Uwzględniając znaczną liczbę właściwych materiałów w zakresie prawa międzynarodowego, dotyczących pomocy prawnej dla osób nieletnich aresztowanych przez policję (zob. par. 32 i 36 wyroku), Trybunał podkreśla podstawowe znaczenie zapewnienia dostępu do adwokata w sytuacji, gdy osoba zatrzymana jest niepełnoletnia. Mimo iż skarżący miał możliwość zakwestionowania zgromadzonych przeciwko niemu dowodów w trakcie procesu, a następnie w ramach apelacji, fakt nieobecności adwokata podczas aresztowania policyjnego w sposób nieodwracalny naruszył prawa skarżącego do obrony.
6. Najwłaściwszą formą zadośćuczynienia z tytułu naruszenia artykułu 6 ust. 1 byłoby zapewnienie, że skarżący – w najszerszym możliwym zakresie – zostanie postawiony w takiej sytuacji, w jakiej znalazłby się, gdyby przepis ten nie został naruszony (zob. *Teteriny przeciwko Rosji*, nr 11931/03, § 56, 30 czerwca 2005 r.; *Jeličić przeciwko Bośni i Hercegowinie*, nr 41183/02, § 53, ETPCz 2006 XII oraz *Mehmet i Suna Yiğit przeciwko Turcji*, nr 52658/99, § 47, 17 lipca 2007 r.).

B. wyrok Wielkiej Izby z dnia 13 września 2016 r., skargi nr 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09, sprawa Ibrahim i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

Tezy wyroku odnoszące się do przedmiotu niniejszej sprawy:

1. Ochrona z art. 6 ust. 1 i 3 przysługuje osobie „oskarżonej w sprawie karnej” w autonomicznym znaczeniu tego pojęcia określonym przez Konwencję. „Oskarżenie w sprawie karnej” powstaje w momencie, w którym odpowiednie władze oficjalnie poinformują daną osobę o istnieniu wobec niej podejrzenia o popełnienie przestępstwa lub w momencie, w którym czynności podjęte przez władze w wyniku tego podejrzenia znacząco wpłyną na sytuację tej osoby (zob. Deweer przeciwko Belgii, 27 lutego 1980 r., §§ 42-46, Seria A nr 35; Eckle przeciwko Niemcom, 15 lipca 1982 r., § 73, Seria A nr 51; oraz McFarlane przeciwko Irlandii [WI], nr 31333/06, § 143, 10 września 2010 r.).
2. Głównym celem art. 6 w kontekście kwestii karnych jest zapewnienie rzetelnego procesu przez „trybunał” właściwy do ustalenia „oskarżenia w sprawie karnej” (zob. Imbrioscia przeciwko Szwajcarii, 24 listopada 1993 r., § 36, Seria A nr 275; Brennan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, nr 39846/98, § 45, ETPCz 2001 X; Shabelnik przeciwko Ukrainie, nr 16404/03, § 52, 19 lutego 2009 r.; i Dvorski, cytowane powyżej, § 76). Jednakże, jak spostrzeżono powyżej, gwarancje z artykułu 6 obowiązują od chwili powstania „oskarżenia w sprawie karnej” w znaczeniu orzecznictwa tego Trybunału (zob. par. 249 wyroku) i mogą w związku z tym mieć zastosowanie w trakcie postępowania przygotowawczego, jeżeli rzetelność procesu może ulec uszczerbkowi przez błąd powstały na początku, polegający na nieprzestrzeganiu tych gwarancji (zob. również Imbrioscia, cytowane powyżej, § 36; i Dvorski, cytowane powyżej, § 76). Etap śledztwa może odegrać szczególną rolę przy przygotowaniu postępowania karnego: dowody uzyskane w trakcie tego etapu determinują często ramy, w jakich dane przestępstwo będzie rozpatrywane w trakcie procesu, a w prawie krajowym można określić konsekwencje zachowania oskarżonego na wstępnym etapie policyjnego przesłuchania, który jest decydujący do przygotowania linii obrony w trakcie postępowania karnego. Oskarżony może w związku z tym znaleźć się na tym etapie postępowania w wyjątkowo niezręcznym położeniu,

które dodatkowo może ulec pogorszeniu przez skomplikowane prawodawstwo dotyczące postępowania karnego, mianowicie odnośnie zasad dotyczących gromadzenia i wykorzystania dowodów (zob. Salduz, §§ 52 i 54; zob. również Dvorski, § 77). Sposób, w jaki art. 6 ust. 1 i 3 stosuje się na etapie śledztwa, zależy od szczególnych cech przyjętych procedur oraz okoliczności sprawy (zob. Imbrioscia, § 38).

3. Skargi złożone na mocy art. 6 dotyczące etapu śledztwa, krystalizują się przeważnie w trakcie procesu, kiedy oskarżenie składa wnioski o dopuszczenie dowodów uzyskanych podczas postępowania przygotowawczego, a obrona sprzeciwia się ich dopuszczeniu. Trybunał wyjaśnił przy wielu okazjach, że, co do zasady, do jego kompetencji nie należy ocena, czy dany dowód, włączając ten uzyskany w sposób bezprawny w rozumieniu prawa krajowego, powinien być dopuszczony. Jak wyjaśniono powyżej (zob. § 250), pytanie, na które należy znaleźć odpowiedź dotyczy kwestii, czy postępowanie jako całość, włączając sposób, w jaki uzyskano dowody, było rzetelne (zob. Jalloh, cytowane powyżej, § 95; i Bykov, cytowane powyżej, § 89). Jednakże, od tego podejścia przewidziany jest wyjątek w sytuacji, gdy zeznania uzyskane zostały w wyniku tortur lub innych form niewłaściwego traktowania z naruszeniem art. 3: Trybunał wyjaśnił, że dopuszczenie takich zeznań jako dowód przy ustalaniu właściwych faktów podczas postępowania karnego, czyni całość postępowania nierzetelnym, niezależnie od wartości dowodowej zeznania i niezależnie od tego, czy jego zastosowanie było decydujące dla orzeczenia skazania pozwanego (zob., na przykład, Gäfgen, cytowane powyżej, § 166).
4. Prawo każdej osoby “oskarżonej o popełnienie przestępstwa” do skutecznej obrony wykonywanej przez adwokata, zagwarantowane artykułem 6 ust. 3 lit. c, jest jedną z fundamentalnych cech sprawiedliwego procesu (zob. Salduz, cytowane powyżej, § 51; i Nechiporuk i Yonkalo przeciwko Ukrainie, nr 42310/04, § 262, 21 kwietnia 2011 r.). Niezwłoczny dostęp do adwokata stanowi istotną przeciwwagę dla bezbronności podejrzanych umieszczonych w areszcie policyjnym, stanowi fundamentalną gwarancję przeciwko

przymusowi i niewłaściwemu traktowaniu podejrzanego przez policję, oraz przyczynia się do zapobieżenia pomyłek sądowych i do zrealizowania celów określonych w art. 6, mianowicie równości między oskarżeniem a obroną oraz oskarżonym (zob. Salduz, cytowane powyżej, § 53-54; i Pishchalnikov, cytowane powyżej, § 68-69).

5. Test oceny, który zastosowano w sprawie Salduz, czy ograniczenie dostępu do adwokata jest możliwe do pogodzenia z prawem do rzetelnego procesu, składa się z dwóch etapów. W pierwszym etapie Trybunał ocenia, czy zaistniały istotne powody do ograniczenia. W drugim etapie, ocenia uszczerbek w prawie do obrony spowodowany ograniczeniem w danej sprawie. Innymi słowy, Trybunał musi zbadać wpływ ograniczenia na rzetelność postępowania i zdecydować, czy postępowanie jako całość było rzetelne. Ten test był cytowany i stosowany przez Trybunał przy wielu okazjach. Jednakże, Trybunał zauważył, że stosowanie testu Salduz w następnych wyrokach ujawnia potrzebę uściślenia każdego z dwóch etapów i stosunku pomiędzy nimi.
6. Pierwsza kwestia wymagająca zbadania dotyczy tego, co tworzy istotne powody opóźnienia dostępu do pomocy prawnej. Kryterium istotnych powodów jest rygorystyczne: mając na uwadze fundamentalną naturę i istotę wczesnego dostępu do pomocy prawnej, w szczególności podczas pierwszego przesłuchania podejrzanego, ograniczenie dostępu do pomocy prawnej jest możliwe tylko w wyjątkowych okolicznościach, może mieć charakter tymczasowy i opierać się na indywidualnej ocenie konkretnych okoliczności sprawy (zob. Salduz, cytowane powyżej, § 54 *in fine* i § 55). Podczas oceny, czy przedstawiono istotne powody, należy zbadać, czy decyzja o ograniczeniu dostępu do pomocy prawnej znajduje swe podstawy w prawie krajowym oraz czy zakres i treść ograniczenia w dostępie do pomocy prawnej były wystarczająco precyzyjnie przewidziane przez prawo, tak że stanowiły czytelne wskazówki dla osób odpowiedzialnych za podejmowanie decyzji.
7. (...) godne uwagi jest, że Dyrektywa 2013/48/EU milczy na temat tego, czy dowód uzyskany z naruszeniem gwarancji przewidzianych przez tę

Dyrektywę, może zostać zgodnie z prawem dopuszczony do procesu i jedynie wymaga, aby podejrzanemu przysługiwał „skuteczny środek prawny na mocy prawa krajowego” w razie naruszenia prawa ustanowionego Dyrektywą (vide § 211 wyroku).

8. Prawo do informacji o prawie do obrony ustanowione jest na mocy innych instrumentów międzynarodowych. Komitet Praw Człowieka ONZ nie pozostawił wątpliwości, że prawo do rzetelnego procesu na mocy art. 14 MPPOiP implikuje prawo do bycia poinformowanym o prawach proceduralnych, włączając prawo do pomocy prawnej i prawo do zachowania milczenia (zob. § 216-217 powyżej). Reguły proceduralne i dowodowe MTKJ i MTKR oraz art. 55 Statutu MTK wyraźnie stanowią, że podejrzanych należy informować o ich prawie do adwokata i prawie do zachowania milczenia (vide § 218-219 i 224). Konieczność informowania podejrzanych o ich prawach została potwierdzona przyjęciem Dyrektywy 2012/13/UE o prawie do informacji w postępowaniach karnych (zob. § 203-205 powyżej). W preambule Dyrektywy wyjaśniono, że prawo do informacji o prawach proceduralnych, które wynika z orzecznictwa tego Trybunału, powinno zostać wyraźnie ustanowione. Art. 3 Dyrektywy wymaga, aby podejrzani byli informowani o pięciu prawach proceduralnych, w tym także prawie do adwokata oraz prawie zachowania milczenia. Punkt 21 Dyrektywy 2013/48/UE o dostępie do adwokata również precyzuje, że jeżeli w trakcie przesłuchania policyjnego, świadek staje się podejrzanym, przesłuchanie można kontynuować wyłącznie, jeżeli został powiadomiony, że stał się podejrzanym i może w pełni korzystać z prawa do pomocy prawnej.
9. Celem Konwencji jest zagwarantowanie praw, które są praktyczne i skuteczne, a nie teoretyczne i iluzoryczne (vide również, Salduz, powołane powyżej, § 51; i Dvorski, powołane powyżej, § 82). W celu zapewnienia skuteczności ochrony przyznanej prawem do adwokata i zachowaniem milczenia oraz przywilejem przeciwko samooskarżeniu, niezbędna jest świadomość podejrzanych o tych prawach. Wynika to w sposób dorozumiany ze stosowania przez Trybunał standardu „świadomego i przemyślanego

zrzeczenia się” w kontekście domniemanego zrzeczenia się z prawa do adwokata (zob. Dvorski, cytowane powyżej, § 101). Trybunał w związku z tym uznaje to za nieodłączny przywilej przeciwko samooskarżeniu, prawa do zachowania milczenia i prawa do pomocy prawnej, o którym, dla celów art. 6, należy poinformować osobę „oskarżoną w sprawie karnej”.

10. W świetle natury przywileju przeciwko samooskarżeniu i prawa do zachowania milczenia, Trybunał rozważył, że w zasadzie nie ma usprawiedliwiania dla niepoinformowania podejrzanego o jego prawach. W sytuacji, gdzie podejrzany nie został poinformowany, Trybunał musi zbadać, czy niezależnie od braku tej informacji, postępowanie jako całość jest rzetelne (zob. na przykład podejście przyjęte w Schmid-Laffer, cytowane powyżej, § 36-40). Natychmiastowy dostęp do adwokata uświadamiającego o prawach proceduralnych ma na celu zapobieżenie nierzetelności spowodowanej brakiem oficjalnej informacji o tych prawach. Jednakże jeżeli dostęp do adwokata jest opóźniony, konieczność poinformowania podejrzanego o jego prawie do adwokata i prawie do zachowania milczenia oraz o przywileju przeciwko samooskarżeniu przez funkcjonariuszy prowadzących śledztwo ma szczególne znaczenie (zob. Brusco, cytowane powyżej, § 54). W takich sprawach, brak informacji powoduje większą trudność dla Rządu, by obalić domniemanie niesprawiedliwości, które powstaje w przypadku, gdy nie znaleziono przekonujących powodów opóźnienia dostępu do pomocy prawnej lub by wykazać, gdzie wystąpiły przekonujące powody opóźnienia, że postępowanie jako całość było rzetelne.

(g) Czynniki właściwe do oceny sprawiedliwości

1. Mając na uwadze fakt, że proces karny ogólnie stanowi złożoną interakcję różnych aspektów procedury karnej, często kluczowa jest próba skategoryzowania sprawy jako tej, która powinna być postrzegana z perspektywy jednego konkretnego prawa z art. 6 lub innego. Jak spostrzeżono powyżej (zob. § 254), skargi odnośnie nierespektowania prawa wynikającego w sposób wyraźny lub domniemany z art. 6 na etapie śledztwa w trakcie postępowania

karnego często rozpatrywane są w trakcie procesu, gdy uzyskany dowód zostaje dopuszczony. W trakcie badania postępowania jako całości w celu dokonania oceny wpływu zaniedbań proceduralnych w trakcie postępowania przygotowawczego na całościową rzetelność postępowania karnego, należy wziąć pod uwagę następującą niewyczerpującą listę właściwych czynników:

- (a) Czy skarżący był osobą podlegającą szczególnej ochronie, ze względu na swój wiek bądź stan zdrowia psychicznego.
- (b) Ramy prawne regulujące postępowanie przygotowawcze oraz dopuszczalność dowodów, a także ich zgodność z tymi ramami; gdzie stosuje się regułę wyłączenia, szczególnie mało prawdopodobne jest, że postępowanie jako całość mogłoby zostać uznane za nierzetelne.
- (c) Czy skarżący miał szansę skonfrontowania autentyczności dowodów i sprzeciwienia się ich wykorzystaniu.
- (d) Jakość dowodów oraz czy okoliczności ich uzyskania wywołują wątpliwości co do ich rzetelności i trafności, biorąc pod uwagę stopień i naturę przymusu.
- (e) Jeżeli dowody zostały uzyskane w sposób bezprawny - jakiego charakteru jest to bezprawność, a gdy wynika z naruszenia innego przepisu Konwencji - charakter tego naruszenia.
- (f) W przypadku zeznań, ich natura oraz czy zostały niezwłocznie wycofane lub zmienione.
- (g) Wykorzystanie dowodów, a w szczególności czy stanowią integralną lub istotną część materiału dowodowego, na którym oparto skazanie, a także wartość innych dowodów w sprawie.
- (h) Czy ocena winy została dokonana przez profesjonalnych sędziów lub asesorów, a w innych przypadkach przez członków ławy przysięgłych.
- (i) Waga interesu bezpieczeństwa publicznego w trakcie śledztwa i kary za konkretne przestępstwo.
- (j) Inne właściwe gwarancje proceduralne przewidziane prawem krajowym i praktyką.

C. Wyrok z dnia 31 marca 2009 roku, skarga nr 20310/02, sprawa Plonka przeciwko Polsce

Tezy wyroku odnoszące się do przedmiotu niniejszej sprawy:

1. Przepisy prawa krajowego mogą przewidywać konsekwencje wynikające z postawy oskarżonego w początkowej fazie przesłuchania policyjnego, które mają decydujące znaczenie dla powodzenia obrony w kolejnych etapach postępowania karnego. W takich okolicznościach art. 6 Konwencji zwykle wymaga, aby oskarżony mógł korzystać z pomocy obrońcy już na tym początkowym etapie przesłuchania przez policję.
2. Wielka Izba podkreśliła, że w celu zapewnienia, by prawo do rzetelnego procesu było wystarczająco „wykonywalne i skuteczne” art. 6 § 1 wymaga, aby podejrzany - co do zasady - mógł korzystać z pomocy obrońcy już od pierwszego przesłuchania przez policję, chyba że w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy wykazano, że istniały ważne powody do ograniczenia tego prawa. Nawet jeśli ważne powody mogą wyjątkowo uzasadniać odmowę dostępu do obrońcy, to takie ograniczenie - bez względu na jego uzasadnienie – nie może w znacznym stopniu naruszać art. 6 Konwencji. Prawo do obrony zostanie co do zasady nieodwracalnie naruszone, gdy obciążające oświadczenie złożone podczas przesłuchania przez policję pod nieobecność obrońcy stanie się podstawą skazania (zob. Salduz przeciwko Turcji [WI], nr 36291/02, § 55, 27 listopada 2008 r.).
3. Trybunał uważa, że w niniejszej sprawie brak dostępu skarżącej do obrońcy podczas jej przesłuchania przez policję wpłynął na nią w sposób bezpośredni i niekorzystny. Ani późniejsza pomoc obrońcy ani kontradyktoryjny charakter dalszego postępowania nie były w stanie naprawić uchybień, które miały miejsce podczas zatrzymania na policji.
4. Powyższe rozważania są wystarczające, aby Trybunał mógł stwierdzić, że doszło do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji w zw. z art. 6 § 3 (c).

D. Wyrok Wielkiej Izby z dnia 09 listopada 2018 r., skarga nr 71409/10, Beuze przeciwko Belgii

Tezy wyroku odnoszące się do przedmiotu niniejszej sprawy:

Postępowanie karne wytoczone przeciwko skarżącemu, rozpatrywane jako całość, nie naprawiło wad proceduralnych, które miały miejsce na etapie postępowania przygotowawczego, wśród których za szczególnie istotne mogą być uznane poniższe kwestie:

- Ograniczenia w dostępie skarżącego do obrońcy były szczególnie szerokie. Został przesłuchany w areszcie policyjnym bez możliwości skonsultowania się wcześniej z obrońcą i bez możliwości zapewnienia jego obecności, a w toku dalszego śledztwa sądowego żaden obrońca nie uczestniczył w jego przesłuchaniach i innych czynnościach dochodzeniowych.

- W tych okolicznościach i bez uzyskania wystarczająco wyraźnej informacji o swym prawie do odmowy zeznań, skarżący złożył szczegółowe zeznania w areszcie policyjnym. Następnie prezentował różne wersje faktów i składał zeznania, które choć *sensu stricto* nie miały charakteru obciążającego samego siebie, znacząco wpłynęły na jego pozycję procesową, zwłaszcza w odniesieniu do wspomnianego zarzutu usiłowania zabójstwa.

- Wszystkie przedmiotowe zeznania zostały dopuszczone jako dowód przez Sąd Przysięgłych bez przeprowadzenia odpowiedniego badania okoliczności, w jakich zostały złożone, i wpływu nieobecności obrońcy.

- Choć Sąd Kasacyjny zbadał dopuszczalność oskarżenia, próbując również ustalić, czy poszanowane było prawo do rzetelnego procesu, skoncentrował się na nieobecności obrońcy w czasie aresztu policyjnego bez dokonywania oceny skutków, jakie dla prawa do obrony skarżącego miała nieobecność obrońcy w trakcie przesłuchań policyjnych, badań przez sędziego śledczego i innych czynności przeprowadzonych następnie w trakcie sądowego śledztwa.

- Zeznania złożone przez skarżącego odegrały ważną rolę dla oskarżenia, a także stanowiły integralną część materiału dowodowego, na którym opierało się skazanie skarżącego w odniesieniu do wspomnianego wyżej zarzutu usiłowania zabójstwa.

- W trakcie procesu przed Sądem Przysięgłych ławnicy nie otrzymali żadnych wskazówek ani wytycznych co do tego, jak powinni oceniać zeznania skarżącego i ich wartość dowodową.

VI. Uzasadnienie pytań 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9 i 10

1. Sprawa II K 1768/22 w całości dotyczy podejrzanego/oskarżonego, który w chwili rozpoczęcia postępowania karnego był osobą dorosłą i który był w przeszłości leczony w kilku szpitalach na oddziałach psychiatrycznych. W toku postępowania przygotowawczego w czasie czynności procesowych - przesłuchania podejrzanego nie zapewniono mu udziału obrońcy, a obrońca dla podejrzanego nie został wyznaczony przez cały etap dochodzenia. Prokurator nie zwrócił się do Sądu właściwego o wyznaczenie dla podejrzanego obrońcy. Nie dokonano identyfikacji potrzeb osoby, w stosunku do której zachodziło domniemanie szczególnie trudnej sytuacji lub/i wymagających szczególnego traktowania. Podejrzanemu nie dano możliwości do zakwestionowania oceny jego potencjalnej szczególnie trudnej sytuacji w postępowaniu karnym.
2. Podejrzanym złożony wyjaśnienia bezpośrednio po zatrzymaniu przez policję i kolejne wyjaśnienia w trakcie postępowania przygotowawczego po przedstawieniu mu dodatkowych zarzutów. Podejrzanego przesłuchano również w szpitalu na oddziale psychiatrycznym gdzie był hospitalizowany. Czynności odebrania wyjaśnień nie zostały utrwalone w formie zapisu audiowizualnego. Od podejrzanego przy pierwotnym przesłuchaniu odebrano oświadczenia w zakresie prawa do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego a następnie podczas kolejnego przesłuchania. W toku postępowania przygotowawczego zaniechano uzyskania opinii specjalistycznej w zakresie stanu zdrowia psychicznego podejrzanego, czyli nie ustalono czy mógł w czasie czynu (przestępstwa) rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem, oraz tego czy podejrzanym w ogóle może brać udział w postępowaniu- czy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny. Akt oskarżenia na tak przeprowadzonych czynnościach następnie został złożony w Sądzie.
3. Doszło w ten sposób do pozbawienia podejrzanego minimalnych standardów ochrony przysługujących mu jako osobie potencjalnie wymagającej szczególnego

traktowania będącym podejrzanym na mocy Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz do pozbawienia go praw przysługujących wszystkim podejrzanym na mocy dyrektywy 2013/48 i 2012/13/UE . Było to wynikiem braku prawidłowej i całościowej implementacji zapisów dyrektywy 2016/1919, dyrektywy 2016/800, dyrektywy 2013/48 oraz dyrektywy 2012/13/UE do polskiego porządku prawnego.

4. Zgodnie z treścią dyrektywy 2016/1919 obowiązkiem państwa jest, by (bez uszczerbku dla przepisów prawa krajowego dotyczących obowiązkowej obecności adwokata) właściwe organy bez zbędnej zwłoki podjęły decyzję o przyznaniu lub odmowie przyznania pomocy prawnej z urzędu. Dyrektywa 2016/1919 wprowadza wręcz obowiązek, że w pilnych przypadkach powinno być możliwe tymczasowe zaangażowanie policji i organów ścigania w zakresie, w jakim jest to konieczne dla przyznania pomocy prawnej z urzędu w odpowiednim czasie. Treść dyrektywy 2016/1919 chroni zatem podejrzanego przez pogorszeniem jego sytuacji procesowej w sytuacji, gdy podczas przesłuchania podejrzanego – co do którego zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji – nie może on korzystać z pomocy prawnej nawet tymczasowej lub doraźnej. Z uwagi na konieczność podjęcia niezwłocznej identyfikacji osoby (podejrzanego) niezwykle istotne jest by czynność przyznania pomocy prawnej odbyła się szybko – nawet jeśli w trakcie dalszego etapu postępowania organ procesowy nie potwierdzi, że dana osoba podlega ochronie wynikającej z treści dyrektywy 2016/1919.
5. Podobnie gwarancyjną funkcję dla realizacji postulatów dyrektywy 2016/1919 i prawa do rzetelnego procesu pełni zalecenie 13 Zaleceń Komisji 2013/C 378/02, który nakłada powinność nagrywania przesłuchania w formie zapisu audiowizualnego.
6. Sąd odsyłający dostrzega przy tym, że wobec osób wymagających szczególnego traktowania (a za takie uznać należy niewątpliwie osoby, u których wcześniej zdiagnozowano zaburzenia psychiczne) dyrektywa 2016/1919 wzmacnia

gwarancyjny charakter zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności. Oznacza to, że wobec takich osób organy postępowania przygotowawczego mają szczególne obowiązki w zapewnieniu dostępu do pomocy prawnej i – zdaniem Sądu odsyłającego – zobligowane są one nie tylko rozpoznać szczególną sytuację podejrzanego i ją właściwie ocenić zgodnie z wymogami dyrektywy 2016/1919, ale nadto – zobligowane są zapewnić takim osobom, stosownie do zapisów dyrektywy 2013/48/UE, dostęp do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony przed ich przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy i w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych. Sąd odsyłający zapisy obu dyrektyw traktuje tym samym jako uzupełniające się i w oparciu o ich treść konstruuje pytania prejudycjalne, uznając ich kompleksowość.

7. Przepisy prawa karnego procesowego krajowego nie określają, kiedy i w jakiej formie powinna nastąpić identyfikacja (również wstępna ocena) potrzeb osoby podejrzanego (i podejrzanego) oraz nie wprowadzają a priori instytucji tymczasowej (doraźnej) pomocy prawnej dla podejrzanego. Zgodnie z art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k w postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona (pkt 3) oraz jeżeli zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny (pkt 4). Sąd odsyłający zauważa problem braku identyfikacji i oceny pomiędzy zaistnieniem obiektywnych przesłanek do oceny (np. zachowania lub słowa irracjonalne) a wynikiem opinii specjalistycznej dokonanej przez biegłego psychiatrę. To ten czas gdy często

dochodzi do pogwałcenia prawa podejrzanego do obrony i konieczności ustanowienia pomocy prawnej z urzędu w postępowaniu przygotowawczym. § 3 art. 79 k.p.k stanowi natomiast, że w wypadkach, o których mowa wyżej (w § 1 i 2), udział obrońcy jest obowiązkowy **w rozprawie oraz w tych posiedzeniach**, w których obowiązkowy jest udział oskarżonego. Literalne brzmienie tego przepisu ogranicza zatem obowiązek udziału obrońcy w czynnościach śledczych i kładzie nacisk na postępowanie przed sądem. Tymczasem dokonanie czynności identyfikacji i przyznania choćby doraźnej pomocy prawnej podejrzanemu, w szczególności już przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu przygotowawczym, jest – zdaniem Sądu odsyłającego – wymogiem stawianym przez dyrektywy 2016/1919 i 2013/48/UE. Wymóg ten nie jest jednak implementowany do polskiego porządku prawnego, dając uczestnikom postępowań przed polskimi organami ścigania zdecydowanie mniejsze uprawnienia niż wynikające z powołanych dyrektyw. Organy postępowania przygotowawczego, w świetle przepisów krajowych, nie są tym samym zobligowane do niezwłocznej identyfikacji i oceny szczególnych potrzeb podejrzanego w odniesieniu do korzystania przez niego z pomocy obrońcy, choć z drugiej strony – polskie przepisy procesowe (art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.) wyraźnie wskazują, że w przypadku, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona oraz w przypadku, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan zdrowia psychicznego podejrzanego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny podejrzany/oskarżony musi mieć obrońcę. Wymienione przypadki obrony obligatoryjnej nie są jednak w żaden sposób poparte ustanowionym przez krajowe przepisy procesowe wymogiem niezwłocznej identyfikacji i oceny takiej sytuacji przez organ postępowania przygotowawczego. Wymóg taki wynika jednak – zdaniem Sądu odsyłającego – z przepisów prawa unijnego, które są wystarczająco precyzyjne, bezwarunkowe, a ich stosowanie nie jest uzależnione od dalszych działań ze strony organów unijnych czy organów państw członkowskich (zobacz: wyrok TS z 05.02.1963 r., 26/62, Van Gend & Loos, ECLI:EU:C:1963:1, wyrok TS

z 05.10.2004 r., sprawy połączone C-397/01 do C-403/01 Pfeiffer i inni, ECLI:EU:C:2004:584 pkt 103: „we wszystkich wypadkach, w których pojawiają się przepisy danej dyrektywy, z punktu widzenia ich treści bezwarunkowe i wystarczająco precyzyjne, podmioty prywatne mogą powoływać się na nie przed sądem krajowym przeciwko państwu, jeśli to państwo nie transponowało dyrektywy do prawa krajowego w wyznaczonym terminie lub jeśli dokonało niewłaściwej transpozycji (zob. w szczególności wyrok z dnia 19 listopada 1991 r. w sprawach połączonych C-6/90 i C-9/90 Francovich i in., Rec. str. I-5357, pkt 11, oraz wyrok z dnia 11 lipca 2002 r. w sprawie C-62/00 Marks & Spencer, Rec. str. I-6325, pkt 25”). Dokonanie czynności identyfikacji i przyznania choćby doraźnej pomocy prawnej podejrzanemu przed pierwszym przesłuchaniem, uznając bezpośrednią skuteczność w tym zakresie przytoczonych dyrektyw, w pełni chroniłoby jego prawa jako podejrzanego.

8. Tymczasem w polskim porządku procesowym identyfikacja taka nie następuje, a podejrzani pozbawieni są możliwości skorzystania z pomocy obrońcy przed pierwszym przesłuchaniem. Braku tego nie eliminuje się nawet wówczas, gdy w toku dalszych czynności procesowych na jaw wychodzą okoliczności wskazujące na faktyczne istnienie szczególnie trudnej sytuacji po stronie podejrzanego w związku z jego stanem psychicznym, dysfunkcjami poznawczymi czy faktem pozbawienia wolności. Zdaniem sądu odsyłającego, istotnie wpływa to na rzetelność dalszego postępowania, ograniczając możliwość zrozumienia sytuacji procesowej, w jakiej znajduje się dana osoba (jak występujący w tej sprawie podejrzany), która może nie rozumieć dokonywanych czynności procesowych lub mieć ograniczoną percepcję w tym zakresie.
9. Przepisy polskiego prawa karnego nie nakładają obowiązku zapewnienia przyznania pomocy prawnej z urzędu bez zbędnej zwłoki przed pierwszym przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania ani nie zapewniają konieczności nagrywania przesłuchania osoby do której odnosi się dyrektywa 2016/1919 i zalecenia Komisji 2013/C 378/02. Powoduje to sytuację arbitralności organu ścigania w zakresie momentu przyznania pomocy prawnej a w zakresie dokonania zapisu praktycznie wyklucza konieczność dokonania zapisu przez organ śledczy. Nie istnieje w Polskim

porządku prawnym tryb zaskarżenia odmowy niezwłocznej identyfikacji osoby ani nie ma trybu zaskarżenia zaniechania dokonania zapisu przesłuchania. Brak jest nawet możliwości dokonania kontroli sądowej „toku rozumowania” organu ścigania w przypadku zaniechania objęcia podejrzanego pomocą prawną bowiem żaden przepis krajowego prawa karnego nie nakłada na organ ścigania wydania w tym zakresie decyzji uzasadniającej. Na pewno sąd nie może dokonać kontroli poprzez stosowanie zasady argumentum ex (a) silentia oskarżyciela. Sąd odsyłając ma oczywiście na względzie treść motywu 7 zaleceń Komisji 2013/c 378/02 które w zdaniu drugim mówi, że prawo do zakwestionowania, zgodnie z prawem krajowym, oceny potencjalnej szczególnie trudnej sytuacji osoby w postępowaniu karnym nie pociąga za sobą zobowiązania państw członkowskich do zapewnienia szczególnego postępowania odwoławczego, odrębnego mechanizmu lub postępowania skargowego, w ramach których można zaskarżyć takie zaniechanie lub odmowę, jednak na gruncie polskiego prawa karnego procesowego winna być wprowadzona regulacja pozwalająca poddania kontroli oceny dokonanej przez organ ścigania.

10. Zdaniem Sądu odsyłającego – także ten element istotnie wpływa na rzetelność postępowania przygotowawczego prowadzonego wobec osób wymagających szczególnego traktowania a będących podejrzanymi. Na marginesie trzeba wskazać, że Polskie przepisy w ogóle nie wprowadzają określenia „osób wymagających szczególnego traktowania” i uznania „szczególnie trudnej sytuacji” mimo konieczności stosowania przez wszystkie organy ścigania i Sąd instytucji wynikającej z treści art. 2 pkt 1 lit b) dyrektywy 2016/1919 czyli obrony obligatoryjnej. Można – drodze szerokiej analogii – przyjąć, że krajowe prawo karne bazuje jedynie na wykładni art. 79§ 1, 2 i 3 kpk w związku z art. 31§1 i 2 k.k.
11. W treści dyrektywy 2016/1919 wyraźnie wskazuje się zakres jej stosowania (art. 2 pkt 1 lit b). Dyrektywa 2016/1919 wskazuje przy tym (art. 1 ust. 2), że zapisy tej dyrektywy mają uzupełniający charakter wobec norm wprowadzonych dyrektywą 2013/48/UE. Żaden z przepisów dyrektywy 2016/1919 nie może być interpretowany jako ograniczający prawa określone w dyrektywie 2013/48/UE. Tym samym dyrektywa 2013/48/UE ma zastosowanie do obrony obligatoryjnej świadczonej przez adwokata z urzędu aż do granic przepisów szczególnych wprowadzonych

ewentualnie zapisami dyrektywy 2016/1919. Z kolei zapisy dyrektywy 2013/48/UE znajdują swe doprecyzowanie w zaleceniach 2013/C 37802. Jakkolwiek przy tym sąd odsyłający ma świadomość, iż zalecenia są jednym z dwóch aktów o charakterze niewiążącym (soft law), to jednak - wobec przepisów dyrektywy 2013/48/UE, a poprzez art. 1 ust. 2 dyrektywy 2016/1919 także wobec przepisów tej dyrektywy - mają one funkcję informacyjną i wyjaśniającą wobec przepisów obu dyrektyw, a tym samym – pośrednio zmierzają do wywołania bezpośrednich skutków prawnych. Zalecenia wskazują przecież na określony sposób stosowania przepisów wiążącego prawa unijnego, sprzyjając jednolitości jego wykonywania na terenie UE. Sądy krajowe, podobnie jak wszystkie organy postępowania karnego, mają wszakże obowiązek wzięcia pod uwagę wydanych przez organy UE zaleceń wszędzie tam, gdzie zalecenia mogą rzucić światło na wykładnię innych przepisów prawa wspólnotowego (zobacz: pkt 19 wyroku TS z 13.12.1989 r. w sprawie Grimaldi, C-322/88, ECLI:EU:C:1989:646). Ma to kardynalne znaczenie w niniejszej sprawie, jako że motyw 6 zaleceń 2013/C 378/12 wskazuje, iż prawa procesowe przyznane osobom wymagającym szczególnego traktowania powinny być przestrzegane w toku całego postępowania karnego z uwzględnieniem charakteru i powagi szczególnie trudnej sytuacji tych osób. Motyw ten wyraźnie odnosi się zatem do zasady ciągłości praw procesowych osób wymagających szczególnego traktowania, co ma istotne znaczenie dla realizacji prawa do obrony i rzetelności postępowania w stosunku do osób, co do których zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji. Z kolei motyw 13 zaleceń wskazuje, że w celu zapewnienia osobom ochrony, przesłuchania przez policję lub przez inne organy ścigania należy nagrywać w postaci zapisu audiowizualnego, by uniknąć kwestionowania treści przesłuchania a tym samym jego niepotrzebnego powtarzania. Sąd odsyłający ma świadomość, że ani dyrektywa 2013/48/UE, ani tym bardziej dyrektywa 2012/13/UE nie nakładają na państwa członkowskie obowiązku sporządzania zapisu audiowizualnego przesłuchań przez sąd w stosunku do osób wymagających szczególnego traktowania, jednak umieszczenie takiego wymogu w zaleceniach – zdaniem sądu odsyłającego – jest zabiegiem wskazującym na określony kierunek interpretacji norm dyrektywy oraz podkreślającym znaczenie pierwszego przesłuchania podejrzanego w

postępowaniu przygotowawczym. Zalecenia wyraźnie wprowadzają wymóg sporządzenia zapisu audiowizualnego w odniesieniu do przesłuchań na etapie postępowania przygotowawczego nie przez przypadek; czynności dokonane w postępowaniu przygotowawczym nadają przecież kierunek dalszemu procedowaniu i dalszym decyzjom procesowym wobec podejrzanego (łącznie z ewentualnym pozbawieniem wolności w ramach stosowanego środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie), trwale i nieodwracalnie kształtują też strategię obrony na dalszych etapach postępowania. Podczas pierwszego przesłuchania osoba potencjalnie znajdująca się w szczególnie trudnej sytuacji – bez pomocy prawnej - jest najbardziej narażona na działania nakierowane na wywarcie nacisku na nią ze strony organów śledczych i najbardziej na takie działania podatna. Nie rozumiejąc przebiegu czynności, może swoim działaniem procesowym zniweczyć dalszą obronę. Wszak osoby wymagające szczególnego traktowania nie zawsze są w stanie zrozumieć treść i cel przesłuchań, którym są poddawane, nie mówiąc już o zrozumieniu pouczeń. Oczywistym jest, że zalecenie sporządzenia zapisu audiowizualnego ma służyć wzmocnieniu gwarancji procesowych podejrzanego między innymi po to, by można było ocenić, czy dokonano identyfikacji potrzeb i sytuacji podejrzanego jako szczególnie uzasadniającej przyznanie pomocy adwokata z urzędu. Identyfikacja potrzeb i uznanie szczególnej sytuacji powinny następować przecież natychmiast, a w związku z tym organy ścigania bez zbędnej zwłoki powinny wystąpić o udzielenie pomocy prawnej dla osoby, która tego wymaga. Wstępna ocena czy zachodzą podstawy do przyznania pomocy prawnej (choćby doraźnej) winna być również wyartykułowana w postaci czynności procesowej. Nie musi się to wiązać z zaskarżalnością decyzji, lecz winno być prawem podlegającym kontroli.

12. Tymczasem polska procedura karna nie tylko nie wprowadza wymogu zapisu audiowizualnego przesłuchania osoby określonej w dyrektywie 2016/1919 o statusie podejrzanego, ale nadto nie zapewnia rozpoznania potrzeb i oceny szczególnej sytuacji podejrzanego na etapie poprzedzającym przystąpienie do przesłuchania go w charakterze podejrzanego. Zdaniem Sądu odsyłającego zatem nie gwarantuje przestrzegania pełni praw podejrzanego przyznanych mu na mocy przepisów

unijnych. Owszem, możliwość sporządzenia zapisu audiowizualnego przesłuchania podejrzanego przewiduje art. 147 § 1 k.p.k., nie wskazując sytuacji przesłuchania podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym, co do którego winno zachodzić domniemanie szczególnie trudnej sytuacji, ze wskazaniem ściśle określonych okoliczności, które pozwoliłyby na odstąpienie od sporządzenia zapisu audiowizualnego. W praktyce jednak – jak zauważa w swojej praktyce sąd odsyłający - sporządzenie nagrania z przesłuchania na etapie postępowania przygotowawczego nigdy nie jest przeprowadzone. Sąd nie dysponuje też żadnym skutecznym środkiem prawnym w celu egzekwowania dokonania zapisu przez prokuratora lub policję. Brak takiego zapisu nie pozwala zaś na ocenę ex post, czy w ogóle podejmowano próby identyfikacji i oceny szczególnych potrzeb podejrzanego, w jaki sposób przebiegała komunikacja z nim, czy podejrzany rozumiał pouczenia kierowane do niego i czy w ogóle jego zachowanie wskazywało na to, że był w stanie je zrozumieć. W rezultacie po stronie sądu rozpoznającego sprawę brak jest możliwości zweryfikowania poprawności działań organów postępowania przygotowawczego w odniesieniu do dokonania oceny i identyfikacji potrzeb osoby potencjalnie znajdującej się w szczególnie trudnej sytuacji i w odniesieniu do braku przyznania osobie takiej obrońcy z urzędu. Co więcej, zgodnie z art. 2 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, prawo do żądania ustanowienia obrońcy z urzędu aktualizuje się już w momencie pozbawienia wolności, czyli zatrzymania (lit. a) lub przeprowadzenia określonych czynności dowodowych, w której podejrzany może lub musi uczestniczyć (lit. c). Jeśli któraś z tych okoliczności wystąpi jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego, podejrzany – bez względu na to, czy jest osobą potencjalnie wymagającą szczególnej ochrony - nabywa prawo żądania przyznania mu obrońcy z urzędu. Podkreślić trzeba, że dyrektywa ta wymaga, aby pomoc obrońcy z urzędu była zapewniona bez zbędnej zwłoki, najpóźniej przed przesłuchaniem przez policję, inny organ ścigania

lub organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych (art. 4 ust. 5).

13. Sąd odsyłający zauważa, że brak jest w Polskim prawie procesowym mechanizmu przeciwdziałającego zaniechaniom lub sanującego zaniechanie organu ścigania w tym zakresie. Brak ten częstokroć niweczy prawo do obrony podejrzanego i powoduje sytuację w której to na Sąd ceduje się obowiązek przywrócenia stanu w którym prawa podejrzanego nie zostałyby naruszone. Jest to sytuacja niedopuszczalna również z tego powodu, że Sąd nie jest stroną postępowania.
14. Wymienione powyżej okoliczności wiążą się z brakiem implementacji dyrektywy 2016/1919 i dyrektywy 2013/48/UE do krajowego porządku prawnego i nie pozwalają na uznanie, że polski ustawodawca zagwarantował zakładany przez dyrektywy minimalny zakres ochrony podejrzanych/oskarżonych w postępowaniu karnym. Braki te są o różnym stopniu oddziaływania na ocenę postępowania jako rzetelnego i niewątpliwie wpływają na wartość dowodową czynności przeprowadzonych w toku dochodzenia. Wobec upływu terminu implementacji dyrektywy 2016/1919 (w dniu 25 maja 2019 r.) i upływu terminu implementacji dyrektywy 2013/48/UE (27 listopada 2016 r.) uprawnienia z wynikające z tych dyrektyw – winny znaleźć zastosowanie wobec obywateli w stosunkach wertykalnych bezpośrednio, nawet jeśli nie zostały wdrożone do prawa krajowego. Tak się jednak nie dzieje – w postępowaniu przygotowawczym notoryjnie pomija się założenia dyrektyw co do dostępu do obrońcy z urzędu dla osób o szczególnych potrzebach lub znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, czynności dochodzeniowo – śledcze przeprowadzane są wobec takich osób bez zapewnienia im pomocy obrońcy, a prawo do obrony i prawo dostępu do adwokata zdaje się aktualizować dopiero po skierowaniu aktu oskarżenia do sądu. Powstaje tym samym potrzeba odpowiedzi na pytanie, czy prawo do obrońcy z urzędu i prawo dostępu do adwokata osoby znajdującej się w szczególnie trudnej sytuacji z powodu stanu psychicznego wywieść należy wprost z zapisu dyrektyw i czy w tym zakresie przepisy dyrektyw faktycznie oddziałują na sferę jednostek tak, że z jednej strony – jednostka ma prawo powołać się wprost na zapisy dyrektyw (np. żądając przyznania obrońcy z urzędu przed złożeniem wyjaśnień i odmawiając udziału w czynnościach

w sytuacji braku obrońcy), a z drugiej strony – organy postępowania przygotowawczego wobec osoby potencjalnie wymagającej szczególnego traktowania (osoba z zaburzeniami psychicznymi) mają obowiązek dokonania identyfikacji i uznania szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego w postępowaniu karnym i zagwarantowania mu udzielenia pomocy prawnej lub pomocy doraźnej. Idąc dalej, powstaje też niezbędna potrzeba udzielenia odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób sąd – po napływie aktu oskarżenia do sądu – ma potraktować zaniechanie organów postępowania przygotowawczego i czy w takiej sytuacji winien zastosować środki naprawcze (a jeżeli tak to jakie), które pozwalają na usunięcie uchybień procesowych z postępowania przygotowawczego w zakresie dostępu do obrońcy.

15. Zdaniem Sądu odsyłającego głównym problemem związanym z brakiem implementacji dyrektywy 2016/1919 i dyrektywy 2013/48/UE oraz brakiem realizacji zaleceń Komisji 2013/C 378/02 do krajowego porządku prawnego (co pozostaje w powiązaniu z brakiem prawidłowej implementacji dyrektywy 2013/48/UE) jest zagwarantowanie prawa do obrońcy osobom, wobec których zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji. Tymczasem osoby te muszą korzystać z pomocy prawnej już od momentu skierowania wobec nich podejrzenia dokonania czynu zabronionego.
16. Zdaniem Sądu odsyłającego, ta kwestia – spośród wszystkich niedostatków implementacji dyrektywy do krajowego porządku prawnego – ma kluczowe znaczenie i przez pryzmat tego zagadnienia należy również oceniać dalsze uchybienia, takie jak obowiązek nagrywania przesłuchania podejrzanego wobec którego zachodzi domniemanie lub wobec którego dokonano identyfikacji potrzeb.
17. Funkcją obrońcy jest zagwarantowanie **bez zbędnej zwłoki** podejrzanemu ochrony praw podstawowych, wytłumaczenia znaczenia czynności procesowej, roli jaka może mu być przypisana w postępowaniu, poczucia bezpieczeństwa, stworzenie przesłanek gwarantujących swobodę wypowiedzi w relacjach z organami procesowymi, udzielenie profesjonalnego wsparcia w zakresie podejmowanych przez podejrzanego będącego w szczególnie trudnej lub wymagającej szczególnego traktowania sytuacji, decyzji co do sposobu korzystania z prawa realizacji do odmowy składania wyjaśnień i udzielania odpowiedzi na pytania, czy też

pozytywnego realizowania zamiaru złożenia wyjaśnień. Bez pomocy prawnej osoba wskazana w dyrektywie 2016/1919 może nie wiedzieć do czego i w jakim zakresie ma prawo. Jej oświadczenia złożone pod nieobecność adwokata (radcy prawnego) mogą bezpowrotnie zniweczyć cel postępowania, którym jest nade wszystko ustalenie winy lub niewinności i pociągnięcie do odpowiedzialności przez Sądem. Zgodnie bowiem z art. 31§1 i 2 kk Polskiego prawa karnego nie popełnia przestępstwa, kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. Niedopuszczalną jest sytuacja, w której brak identyfikacji osoby na etapie postępowania przygotowawczego (z powodu np. braku odpowiedniej ilości specjalistów z zakresu psychiatrii sądowej – co obecnie pokutuje w Polsce) doprowadza do stanu złożenia aktu oskarżenia w Sądzie wobec podejrzanego, który może być niepoczytalny lub jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona.

18. W ujęciu prawa unijnego, w postępowaniu karnym podejrzani i oskarżeni znajdujący się w potencjalnie trudnej sytuacji z uwagi na wątpliwości co do ich stanu psychofizycznego muszą mieć adwokata (pomoc prawną) zgodnie z prawem krajowym (art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.) i z dyrektywą 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w związku z dyrektywą 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania. Zgodnie z motywem 19 dyrektywy 2016/1919 obowiązkiem państwa jest udzielenie danej osobie pomocy prawnej bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed pierwszym przesłuchaniem. Jeżeli jest to niemożliwe, instytucje postępowania przygotowawczego powinny **co najmniej** udzielić doraźnej lub tymczasowej pomocy prawnej z urzędu przez przesłuchaniem

lub czynnością dowodową. Powinno to nastąpić po natychmiastowej identyfikacji i uznaniu szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego. Wstępna ocena (o której mowa w zaleceniu Komisji 2013/C 378/02 motyw 6) z uwagi na kluczowe znaczenie dla dalszego procedowania i realizacji prawa do obrony, musi być przeprowadzona przy apriorycznym założeniu, że osoba, co do której zachodzi domniemanie gwarancji obrońcy z urzędu, jest osobą wymagającą szczególnego traktowania.

19. Przepisy polskiego Kodeksu postępowania karnego, poza zastrzeżeniem, że oskarżony, musi mieć obrońcę, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona (pkt 3) oraz gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny (art. 79 § 1 pkt 1,2,3,4 k.p.k.), w niewielkim zakresie regulują kwestie związane z rzeczywistym i skutecznym dostępem do obligatoryjnie udzielonej przez prawo krajowe obrony. Przepisy polskiego kodeksu karnego w ogóle nie regulują kwestii obecności adwokata **osoby podejrzaney** przed pierwszym przesłuchaniem i podczas czynności z udziałem podejrzanego nawet w przypadku obrony obligatoryjnej (art. 74 § 3 k.p.k.).
20. Wynikająca z art. 313 § 1 k.p.k., konieczność niezwłocznego przesłuchania podejrzanego po ogłoszeniu mu postanowienia o przedstawieniu zarzutów przy braku podstaw prawnych umożliwiających udzielenie choćby doraźnej lub tymczasowej pomocy prawnej z urzędu i odbycie konsultacji z obrońcą przed przystąpieniem do przesłuchania, w rażący sposób stoi w sprzeczności do treści motywu 19 i 24 dyrektywy 2016/1919 oraz art. 3 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2013/48/UE prawu dostępu do adwokata „przed przesłuchaniem”. Polski kodeks postępowania karnego w art. 301 k.p.k. wskazuje, że w postępowaniu przygotowawczym przesłuchuje się podejrzanego z udziałem obrońcy tylko na jego żądanie, przy czym niestawiennictwo obrońcy nie tamuje przesłuchania. W odniesieniu do obrony obligatoryjnej polski kodeks postępowania karnego udział obrońcy czyni obowiązkowym właściwie dopiero na etapie czynności postępowania sądowego,

pomijając kwestię obowiązkowego udziału obrońcy w czynnościach postępowania przygotowawczego (o czym Sąd odsyłający pisze wyżej).

21. Wobec braku prawidłowej implementacji przepisów obu dyrektyw (2016/1919 i 2013/48/UE) do krajowego porządku prawnego Sąd odsyłający stanął przed koniecznością odnalezienia takiego instrumentu powoływania prawa unijnego, który zapewni efektywność prawa UE w odniesieniu do okoliczności tej konkretnej sprawy.
22. W doktrynie prawa europejskiego poświęca się dużo uwagi zagadnieniu bezpośredniej skuteczności nieimplementowanych (lub wadliwie implementowanych) dyrektyw unijnych. Wskazuje się, że brak możliwości powołania się na przepisy dyrektywy przez organ i jednostkę podważałby moc prawną aktów prawa unijnego, a także osłabiałby zasadę efektywności prawa Unii Europejskiej. Skuteczność dyrektyw, które nakładają na państwo obowiązek podjęcia działań np. w celu zwiększenia poziomu ochrony praw człowieka w procesie karnym, byłaby ograniczona, gdyby jednostka nie mogła powołać się na przepisy dyrektywy w postępowaniu przed sądem krajowym, a sąd mógłby nie uwzględnić uprawnień, jakie z niej wynikają, uznając, że jest to zagadnienie prawa unijnego. Prowadziłoby to do różnego stopnia ochrony praw podstawowych w poszczególnych państwach członkowskich, a przecież zasadniczym celem dyrektyw jest harmonizacja ustawodawstwa, by ustanowić na terytorium Unii Europejskiej wspólne standardy minimalne. Wiedząc, że poziom ochrony praw uczestników postępowania w jednym państwie jest zbliżony do tego, który obowiązuje w innym (a przynajmniej nie jest niższy niż ten, który został ustanowiony w dyrektywach), kraje członkowskie mniej obawiają się wzajemnej współpracy. Między innymi z tych względów państwa członkowskie nie mogą wybierać, które z przepisów unijnych implementują i w sposób niebudzący wątpliwości wprowadzą do własnego porządku prawnego. Jednocześnie prawo unijne nie może być bezsilne, gdy jedno z państw narusza zobowiązania wspólnotowe nie implementując dyrektyw, działając tym samym ze szkodą dla ochrony praw podstawowych.
23. Podkreśla się, że jeżeli dyrektywa nie zostanie transponowana w wymaganym terminie, wówczas jednostka może powołać się na jej przepisy bezpośrednio w

relacjach z organami państwa. Możliwość powoływania się bezpośrednio na przepisy nieimplementowanej dyrektywy zależy od tego, czy przepisy unijne przyznają prawa jednostkom i czy są one bezwarunkowe oraz odpowiednio precyzyjne, a ich zastosowanie w konkretnej sprawie nie może być uzależnione od dalszych działań ze strony organów państwa. Wskazuje na to dotychczasowe orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (sprawa Van Duyn, nr 41/74, ECLI:EU:C:1974:133, sprawa Ratti, nr 148/78, ECLI:EU:C:1979:110). Wyraźnie wskazuje się, że przepis prawa wspólnotowego jest bezwarunkowy, jeżeli ustanawia zobowiązanie niepoddane żadnym warunkom i niezależne, w zakresie jego wykonania lub skutków, od wydania przez instytucje Unii lub państwa członkowskie jakiegokolwiek aktu. Jest przy tym do tego stopnia precyzyjny, iż może być powołany przez jednostkę i zastosowany przez sąd, a obowiązek, który nakłada, jest sformułowany jednoznacznie i nie wymaga złożonych zabiegów interpretacyjnych w celu ustalenia jego zakresu regulacyjnego.

24. W ocenie Sądu, przytoczone w pytaniach 1,2,3,5,6,7,9 i 10 przepisy dyrektywy 2019/1919 w związku z zaleceniami Komisji 2013/C 378/02 i przepisami dyrektywy 2013/48/UE, które do podejrzanych również mają zastosowanie - w zakresie, w jakim:

a/ umożliwiają podejrzanych i oskarżonym w postępowaniu karnym korzystanie z pomocy adwokata oraz – co najważniejsze w niniejszych zagadnieniach - muszą mieć adwokata zgodnie z prawem Unii lub prawem krajowym

b/ wskazują na obowiązek obrońcy od momentu przed pierwszym przesłuchaniem do momentu prawomocnego zakończenia postępowania w takich sprawach

c/ państwa członkowskie powinny określić rozwiązania praktyczne dotyczące udzielania pomocy prawnej z urzędu. Takie rozwiązania mogłyby przewidywać, że pomocy prawnej z urzędu udziela się na wniosek podejrzanego, oskarżonego lub osoby, której dotyczy wniosek. **W szczególności, z uwagi na potrzeby osób wymagających szczególnego traktowania**, wniosek taki nie powinien jednak być istotnym warunkiem przyznania pomocy prawnej z urzędu

d/ podejrzani lub oskarżeni mają prawo do obecności swojego adwokata przy czynnościach dochodzeniowych lub dowodowych, o ile czynności te są

przewidziane w danym prawie krajowym i o ile obecność podejrzanych lub oskarżonych jest wymagana lub dozwolona

e/ pomoc prawna powinna być udzielona z urzędu bez zbędnej zwłoki tak jak identyfikacja potrzeb osoby podejrzewanej

- są jasne i precyzyjne i nie nasuwają wątpliwości interpretacyjnych. Mają przy tym charakter bezwarunkowy.

Wyraźnie należy wskazać przy tym, że sprawa w której Sąd odsyłający zdecydował się skierować niniejsze pytania dotyczące wykładni prawa Unii, dotyczy konkretnej sytuacji związanej z wystąpieniem warunków do obrony obligatoryjnej, mającej charakter gwarancyjny.

25. Przepisy dyrektywy 2016/1919, na które powołuje się Sąd odsyłający, mówią wyraźnie o konieczności przyznania pomocy prawnej przed przesłuchaniem danej osoby przez policję lub inny organ ścigania akcentują konieczność ciągłości obrony w toku **całego postępowania karnego, który obejmuje okres od skierowania podejrzenia wobec osoby**, aż po jego zakończenie prawomocnym orzeczeniem. Jak wskazano wyżej, notoryczność pomijania norm ustanowionych w tym zakresie prawem unijnym w postępowaniu przygotowawczym wskazuje na pilną i niepodważalną potrzebę wypowiedzenia się Trybunału co do tego, czy wyżej wskazane normy dyrektywy mają spełniając kryteria bezpośredniej skuteczności.
26. Sąd odsyłający dąży zatem do ustalenia, że wymienione przepisy spełniają kryteria bezpośredniej skuteczności. Sąd odsyłający w szczególności koncentruje się na tym, czy z prawem podejrzanego wobec, którego istnieje domniemanie szczególnie trudnej sytuacji do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, w całym postępowaniu skorelowany związany jest obowiązek państwa zapewnienia praktycznej realizacji tego uprawnienia. Oznaczałoby to bowiem, że musi się to wiązać z umożliwieniem skorzystania z pomocy prawnej z urzędu przed pierwszym przesłuchaniem osoby w charakterze podejrzanego i z prawem do rozpoznania przez organ ścigania jego potrzeb w zakresie realizacji dyspozycji dyrektywy 2016/1919. Zdaniem Sądu odsyłającego, obowiązek zapewnienia osobie korzystania z pomocy prawnej (adwokata lub radcy prawnego) nie jest czasowo ograniczony od momentu uzyskania oceny od niezależnego eksperta (biegłego sądowego), ale zaczyna się od

chwili przeprowadzenia wstępnej oceny, a już tym bardziej (jak mówi prawo krajowe) od chwili zaistnienia przesłanek określonych w art. 79§ 1 pkt 3 i 4 k.p.k., aż do rozwiania tychże wątpliwości lub do momentu prawomocnego zakończenia postępowania tak, by prawa podejrzanego były rzeczywiste, a nie abstrakcyjne i nie opierały się na swoistej odwrotności domniemania szczególnie trudnej sytuacji przez organ śledczy.

27. Sąd odsyłający zapisy dyrektywy 2016/1919 odkodowuje przy tym w ten sposób, że w ich świetle - w odniesieniu do obligatoryjnego udziału obrońcy w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko podejrzanemu/oskarżonemu, co do którego zachodzi domniemanie szczególnego traktowania i osoby o szczególnie trudnej sytuacji - postanowienia dyrektywy tworzą samodzielne źródło praw jednostek i nie mają one charakteru warunkowego.
28. Takie odkodowanie przepisów dyrektywy prowadzi do stwierdzenia, że w sprawie oskarżonego K.P. odstąpienie od udzielenia obrońcy w postępowaniu przygotowawczym i bezzwłoczna identyfikacja były wyłączone. Oskarżonemu w sprawie II K 1768/22 zarzuca się popełnienie czynu z art. 178a§1 k.k., który zagrożony jest karą grzywny, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności do dwóch lat oraz popełnienie czynu z art. 62 ust 1 Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, który zagrożony jest karą pozbawienia wolności do lat trzech.
29. Polski ustawodawca – naruszając zobowiązania unijne – nie wprowadził odpowiednich regulacji do porządku prawnego. Nie oznacza to jednak, zdaniem sądu odsyłającego, że takie uprawnienie nie istnieją w polskim porządku prawnym. Choć ustawodawca krajowy nie uznał za celowe wprowadzenia takich regulacji, to za niezbędne uznał je ustawodawca unijny, formułując przepisy dyrektywy możliwie precyzyjnie, tak, by w razie nieprawidłowej transpozycji (lub braku transpozycji), jednostka nie została pozbawiona ochrony zagwarantowanej na poziomie unijnym. Zaletą precyzji dyrektywy w części przyznającej podejrzanemu, co do którego zachodzi obrona obligatoryjna i który objęty jest domniemaniem szczególnie trudnej sytuacji, prawo dostępu do adwokata od najwcześniejszego etapu postępowania jest także to, że nie pozwala ona na zaistnienie „luki” w zakresie ochrony praw jednostki

w procesie karnym na terytorium Unii Europejskiej. Wadliwe działanie organów władzy ustawodawczej nie pozbawia więc podejrzanego, zdaniem Sądu odsyłającego, ochrony, jaka wynika z przepisów unijnych.

30. Udzielenie odpowiedzi na pytania jest niezbędne celem dokonania przez sąd odsyłający oceny wartości dowodowej czynności powziętych wobec podejrzanego K.P w toku postępowania przygotowawczego.

VII. Uzasadnienie pytań 4 i 8

Przy powyżej zaprezentowanej interpretacji zapisach dyrektyw, zdaniem Sądu odsyłającego dochodzi do kolizji norm prawa wewnętrznego (kodeksu postępowania karnego) z prawem Unii. Sąd odsyłający dąży zatem także do ustalenia, że wobec braku prawidłowej implementacji prawa UE i bezpośredniego skutku zapisów dyrektyw w zakresie wskazanym powyżej, Sądy – ale też wszystkie inne organy państwa sprawujące wymiar sprawiedliwości na każdym jego etapie – zobowiązane są do pominięcia przepisów prawa krajowego stojących w sprzeczności z prawem UE.

49. Obowiązujące przepisy polskiej procedury karnej nie zawierają dostatecznie precyzyjnie określonych rozwiązań gwarantujących osobie objętej dyrektywą 2016/1919, a przez art. 1 ust. 2 tej dyrektywy – także dyrektywą 2013/48/UE pełnych praw jak prawo niezwłocznego dostępu do adwokata i skorzystania z obligatoryjnej pomocy obrońcy już na najwcześniejszym etapie postępowania przygotowawczego czy prawa do bezzwłocznej identyfikacji potrzeb osoby przed przystąpieniem do czynności przesłuchania w charakterze podejrzanego. Przepisy k.p.k zawierają normy uniemożliwiające dokonanie wykładni pronunijnej przepisów proceduralnych.

50. Sąd odsyłający zauważa normy prawa krajowego sprzeczne z regulacjami prawa UE, takimi jak art. 301 zd. 2 k.p.k., art. 79 § 3 k.p.k., art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. czy art. 300 § 1 k.p.k. w zakresie, w jakim nie dokonuje rozróżnienia w zakresie formy i zakresu pouczeń dla podejrzanych wymagających obligatoryjnej obrony i nie normuje pojęcia natychmiastowego udzielenia pomocy prawnej.

51. Art. 79 § 3 i 4 k.p.k. stanowi, że udział obrońcy jest obowiązkowy tylko w rozprawie i w tych posiedzeniach, w których obowiązkowy jest udział oskarżonego.
52. W postępowaniu przygotowawczym art. 301 k.p.k. stanowi, że przesłuchanie podejrzanego z udziałem obrońcy odbywa się tylko na żądanie samego podejrzanego, a przy tym niestawiennictwo obrońcy (niezależnie od przyczyny niestawiennictwa) nie hamuje przesłuchania. Przesłuchanie osoby podejrzanego (a nawet podejrzanego) potencjalnie znajdującej się w szczególnie trudnej sytuacji lub wymagającej szczególnego traktowania bez umożliwienia kontaktu z obrońcą oraz zagwarantowania jego udziału w czynności, nie stanowi więc naruszenia regulacji zawartych w Kodeksie postępowania karnego.
53. Sąd odsyłający stoi na stanowisku, że powołane przepisy nie realizują powinności wynikających z dyrektywy 2013/48/UE ani tym bardziej z dyrektywy 2016/1919, a przez to polski system prawa procesowego nie spełnia standardów gwarancyjnych wynikających z regulacji unijnych.
54. Polskie prawo karne milczy też w kwestii udzielenia pomocy doraźnej lub/i tymczasowej już na etapie identyfikacji potrzeb osoby podejrzanego. Od woli, arbitralności i sprawności organu ścigania zależy zatem szybkość reakcji, szybkość i jakość dokonanej identyfikacji a czynności te nie muszą być – zgodnie z prawem Polskim – w żaden sposób udokumentowane procesowo. Sposób realizacji prawa dostępu i kontaktu z adwokatem wynikający z obowiązujących regulacji należy uznać za niespełniający standardu gwarancyjnego. Powszechnie przyjmuje się w postępowaniach przygotowawczych, że prokurator występuje do Sądu o wyznaczenie dla podejrzanego obrońcy z urzędu dopiero po uzyskaniu opinii specjalistycznej, podczas gdy w sprawie podejrzanego jest już przesłuchany pierwotnie i postawione są mu zarzuty. Należy z całą mocą podkreślić, że złożenie wniosku przez prokuratora o ustanowienie obrońcy z urzędu przez sąd jest czynnością prostą, nieskomplikowaną, nie wymagającą szczególnie skomplikowanego uzasadnienia, a Sąd podejmuje decyzję niezwłocznie.
55. Ogólny charakter art. 301 k.p.k. powoduje brak ukonkretnienia statuowanego w nim obowiązku do przesłuchania podejrzanego z udziałem obrońcy. Podczas gdy – jak w sprawie przeciwko K.P - prokurator zbiera kolejne informacje o stanie zdrowia

podejrzanego i jednocześnie uzyskuje coraz szerszą wiedzę na temat stanu psychofizycznego podejrzanego, czynności dowodowe toczą się w tym czasie równolegle bez udziału adwokata. Ten zaś winien być ustanowiony obowiązkowo, co wynika już z brzmienia polskich przepisów (art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k.) bez potrzeby sięgania do norm prawa unijnego. Mimo to, z uwagi na brzmienie art. 79 § 3 k.p.k., zgodnie z którym w wypadkach, o których mowa w § 1, udział obrońcy jest obowiązkowy w rozprawie oraz w tych posiedzeniach, w których obowiązkowy jest udział oskarżonego, a który nie wspomina o czynnościach procesowych w postępowaniu przygotowawczym, norma art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k. ma właściwie iluzoryczny charakter. Wszystkie najważniejsze czynności w postępowaniu przygotowawczym odbywają się w takiej sytuacji wobec podejrzanego bez udziału obrońcy. Sam podejrzany może przy tym nawet nie zdawać sobie sprawy z powagi sprawy i nie ma żadnego instrumentu do badania zasadności i jakości prowadzonych czynności. Nie może kwestionować braku identyfikacji ani braku przyznania mu obrońcy z urzędu.

56. Polskie przepisy prawa karnego procesowego w zakresie podniesionym wyżej albo lekceważą zapisy dyrektyw, albo są z nimi sprzeczne.
57. Dla zapewnienia prawa dostępu do obrońcy osobie wymagającej szczególnego traktowania podejrzanemu/oskarżonemu odpowiadającego standardowi wyznaczonemu w dyrektywie 2016/1919 w związku z dyrektywą 2013/48/UE niezbędnym jest, aby zarówno sądy, jak i od każdy organ państwa sprawujący wymiar sprawiedliwości pominął takie przepisy prawa krajowego, które stoją na przeszkodzie efektywnemu stosowaniu praw Unii. Tam zaś, gdzie dla zapewnienia realizacji obowiązku rezultatu wystarczającym jest zastosowanie wykładni zgodnej – zarówno sądy, jak i każdy organ państwa sprawujący wymiar sprawiedliwości – zobowiązane są do zastosowania tego instrumentu. Sąd odsyłający zauważa ponadto możliwą sprzeczność unormowania przepisu art. 344a k.p.k z treścią motywu 27 dyrektywy Komisji 2016/1919. Przepis prawa krajowego pozwala na przekazanie sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, jeżeli akta sprawy wskazują na istotne braki tego postępowania, zwłaszcza na potrzebę poszukiwania dowodów, zaś dokonanie niezbędnych czynności przez sąd

powodowałyby znaczne trudności. Jak wynika z doświadczenia zawodowego oraz orzeczeń Sądów krajowych (vide min. Postanowienie Sądu Okręgowego we Włocławku wydane na skutek zażalenia Prokuratora Rejonowego, istotnych okoliczności faktycznych sprawy oraz całkowicie odmienne orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku sygn. akt II AKz 1077/18) nie dają zadość zasadzie skuteczności prawa Unii wymagającej od państwa członkowskiego wprowadzenia skutecznych i odpowiednich środków naprawczych. Art. 344a k.p.k. kładzie nacisk na brak dowodowy w aktach milcząc na temat naruszenia gwarancji procesowych podejrzanego. Aby to uzmysłowić należy wskazać ponownie, że K.P. został zaznajomiony z aktami sprawy bez udziału obrońcy. Czynność zaznajomienia ma charakter gwarancyjny i wiąże się z możliwością złożenia wniosków dowodowych. Zaznajomienie jest czynnością zarezerwowaną w Polskim porządku prawnym dla postępowania przygotowawczego. Nie można jej konwalidować w postępowaniu sądowym

58. Aby zapewnić realizację zasady efektywności, sąd odsyłający zwraca się zatem do Trybunału Sprawiedliwości UE o udzielenie odpowiedzi na pytania 4 i 8.

Udzielenie odpowiedzi na te pytania, zdaniem Sądu odsyłającego, pozwoli bowiem na osiągnięcie w sprawie II K 1768/22 gwarancji faktycznej dopełnienia rezultatu wymaganego przez dyrektywę 2016/1919, ale też dyrektywę 2012/13/UE i 2013/48/UE.

VIII. Uzasadnienie pytań 11, 12 i 13 i ich wpływ na rozstrzygnięcie

1. Pytania 11, 12 i 13 w intencji Sądu odsyłającego zmierzają do ustalenia skutecznego środka naprawczego, mającego zapewnić podejrzanemu w postępowaniu karnym toczącym się przed sądem odsyłającym wyeliminowanie skutków naruszenia ich praw przysługujących im na mocy dyrektywy 2016/1919.
2. Dyrektywa 2016/1919 w art. 8 uzupełnianym w motywie 27 tej dyrektywy postanawia, że państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni mieli prawo do skutecznego środka naprawczego na mocy prawa krajowego w przypadku naruszenia ich praw wynikających z dyrektywy. Zasada skuteczności prawa Unii wymaga, aby państwa członkowskie wprowadziły odpowiednie i

skuteczne środki naprawcze w przypadku naruszenia prawa przyznanego jednostkom na mocy prawa Unii. Także dyrektywa 2013/48/UE w art. 12 stanowi, że państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mieli do dyspozycji na mocy prawa krajowego skuteczny środek naprawczy w przypadku naruszenia ich praw przewidzianych w tej dyrektywie. Bez uszczerbku dla krajowych przepisów i systemów dotyczących dopuszczalności dowodów państwa członkowskie zapewniają, aby w postępowaniu karnym przy ocenie wyjaśnień złożonych przez podejrzanych lub oskarżonych lub dowodów uzyskanych z naruszeniem ich prawa dostępu do adwokata lub w przypadkach, gdy zezwolono na odstępstwo od tego prawa zgodnie z art. 3 ust. 6, przestrzegane były prawo do obrony i prawo do rzetelnego postępowania. Obie dyrektywy wprowadzają zatem obowiązek istnienia skutecznego środka naprawczego w przypadku naruszenia prawa do faktycznej i efektywnej pomocy obrońcy, pozostawiając prawu krajowemu swobodę wyboru rodzaju takiego środka. W świetle tych zapisów konieczne jest więc zweryfikowanie, czy środki prawne przysługujące oskarżonemu/podejrzanemu w polskiej procedurze w związku z ewentualnym naruszeniem jego prawa do korzystania z pomocy obrońcy można uznać za efektywne i skuteczne. Sąd odsyłający stoi na stanowisku, że skuteczny środek naprawczy powinien być bowiem dostępny nie tylko na etapie postępowania sądowego, ale także w przypadku, gdy prawo do pomocy prawnej z urzędu jest zagrożone lub gdy opóźniono udzielenie pomocy prawnej z urzędu lub odmówiono jej udzielenia, w całości lub częściowo – na etapie postępowania przygotowawczego. Dyrektywy nie uszczegóławiają, jakie mają być to środki, wskazując jednak, że mają być one skuteczne i odpowiednie. Treści dyrektywy 2016/1919 nie można rozpatrywać w oderwaniu od dyrektywy 2013/48/UE czy dyrektywy 2016/343, ani też w oderwaniu od praw podstawowych jak zasada rzetelnego procesu.

3. Do dyrektywy 2013/48/UE wprost odwołuje się dyrektywa 2016/1919, wskazując na to, że postanowienia dyrektywy 2013/48/UE są częścią regulacji wprowadzonych dyrektywą 2016/1919 i uzupełniają tę ostatnią wszędzie tam, gdzie dyrektywa 2016/1919 nie wprowadza dostatecznych rozwiązań. Sięgając

do zapisów dyrektywy 2013/48/UE zauważyć trzeba, iż także ten akt prawa w art. 12 ust. 1 i 2 zastrzega, że państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym miały do dyspozycji na mocy prawa krajowego skuteczny środek naprawczy w przypadku naruszenia ich praw przewidzianych w niniejszej dyrektywie. Bez uszczerbku dla krajowych przepisów i systemów dotyczących dopuszczalności dowodów państwa członkowskie zapewniają, aby w postępowaniu karnym przy ocenie wyjaśnień złożonych przez podejrzanych lub oskarżonych lub dowodów uzyskanych z naruszeniem ich prawa dostępu do adwokata lub w przypadkach, gdy zezwolono na odstępstwo od tego prawa zgodnie z art. 3 ust. 6 przestrzegane były prawo do obrony i prawo do rzetelnego postępowania. Z kolei motyw 50 i 51 dyrektywy 2013/48/UE wskazuje, iż państwa członkowskie powinny zapewnić, aby przy ocenie wyjaśnień złożonych przez podejrzanych lub oskarżonych lub dowodów uzyskanych z naruszeniem ich prawa dostępu do adwokata lub w przypadkach, gdy zezwolono na odstępstwo od tego prawa zgodnie z niniejszą dyrektywą, szanowane były prawo do obrony i rzetelnego postępowania. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stwierdza, że prawo do obrony będzie co do zasady w sposób nieodwracalny naruszone w przypadku, gdy do celów skazania danej osoby wykorzystano się obciążające ją wyjaśnienia złożone podczas przesłuchania policyjnego prowadzonego bez dostępu do adwokata. Powinno to pozostawać bez uszczerbku dla wykorzystania wyjaśnień do innych celów dopuszczalnych zgodnie z prawem krajowym, na przykład w przypadku konieczności przeprowadzenia pilnych czynności dochodzeniowych w celu zapobieżenia popełnieniu innych przestępstw lub wystąpieniu poważnych negatywnych konsekwencji dla jakiegokolwiek osoby lub w związku z pilną potrzebą niedopuszczenia do narażenia postępowania karnego na znaczący uszczerbek, kiedy to zapewnienie dostępu do adwokata lub opóźnienie dochodzenia spowodowałoby nieodwracalną szkodę dla trwających dochodzeń dotyczących poważnego przestępstwa. Ponadto powinno to pozostawać bez uszczerbku dla krajowych przepisów lub systemów dotyczących dopuszczalności dowodów i nie powinno uniemożliwiać państwom

członkowskim utrzymywania systemu, w ramach którego przed sądem lub sędzią można powołać wszystkie istniejące dowody bez konieczności przeprowadzania jakiegokolwiek odrębnej lub uprzedniej oceny dopuszczalności takich dowodów. U podstaw właściwego wymierzania sprawiedliwości leży obowiązek zadbania o podejrzanych lub oskarżonych znajdujących się w potencjalnie gorszej sytuacji. Prokuratura, organy ścigania i organy sądowe powinny zatem umożliwić takim osobom skuteczne wykonywanie praw przewidzianych w niniejszej dyrektywie, na przykład poprzez uwzględnienie wszelkich potencjalnych słabości mających wpływ na zdolność tych osób do korzystania z prawa dostępu do adwokata i prawa do tego, by o pozbawieniu ich wolności została poinformowana osoba trzecia, a także poprzez podejmowanie odpowiednich działań mających zagwarantować te prawa.

4. Dyrektywa 2013/48/UE i dyrektywa 2016/1919 w odniesieniu do prawa do pomocy adwokata i w odniesieniu do skutków naruszenia tego prawa odsyłają do aktualnego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a zatem wskazują na konieczność uszanowania w tym zakresie standardów strasburskich.
5. Sąd odsyłający powinien znaleźć skuteczny i adekwatny środek naprawczy w odniesieniu do skutków naruszenia praw osoby, która korzysta z ochrony określonej dyrektywą Komisji 2016/1919, a także dyrektywą 2013/48/UE: prawa do udzielenia mu pomocy prawnej przed przesłuchaniem, udziału obrońcy w przesłuchaniu podejrzanego, do bezzwłocznej identyfikacji, a wreszcie do udziału obrońcy w czynnościach kończących dochodzenie łącznie z możliwością zakwestionowania identyfikacji i możliwością złożenia wniosków dowodowych. Niezbędnym jest sięgnięcie do standardów strasburskich po to, by ustalić minimalny standard ochrony, który muszą zapewnić adekwatne środki naprawcze. Bez ustalenia skutecznych środków naprawczych nie jest bowiem możliwe zapewnienie efektywności norm dyrektyw 2016/1919 i 2013/48/UE w przypadku braku ich prawidłowej implementacji do krajowego porządku prawnego, a naruszenie prawa podejrzanego wynikłe z braku implementacji dyrektyw stałyby się nieodwracalne.

6. Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wartości, ani Karta Praw Podstawowych nie określają sposobu wykonywania prawa do obrony ani konsekwencji jego naruszenia dla postępowania głównego. Pozostawiają one więc państwowi wybór środków, przy pomocy których zapewniają je w swoich systemach sądowych, a jedynym kryterium jest to, czy wybrana metoda jest zgodna z wymaganiami rzetelnego procesu. Zarówno Konwencja, jak i Karta Praw Podstawowych pod tym względem stoją na straży gwarancji praw, które nie są teoretyczne lub iluzoryczne, ale **praktyczne i skuteczne**. Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzecznictwie zawiera minimalne standardy wykonywania prawa do obrony, ale też akcentuje, że zasada rzetelności postępowania oceniana jest przez pryzmat tego, w jaki sposób krajowe porządki prawne radzą sobie z konsekwencjami naruszenia tej zasady w procesie. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu podkreślało zawsze znaczenie stadium postępowania przygotowawczego dla przygotowania postępowania karnego w sytuacji, gdy uzyskane w nim dowody określają ramy, w jakich zarzucone przestępstwo jest następnie rozpatrywane w toku procesu. Zauważano, że podejrzany w tym stadium postępowania często znajduje się w szczególnie delikatnej sytuacji, której konsekwencje są tym większe, że regulacje dotyczące procedury karnej stają się coraz bardziej skomplikowane, zwłaszcza jeśli chodzi o zbieranie i posługiwanie się dowodami. Orzecznictwo ETPCz wielokrotnie wskazywało, że oskarżyciel w sprawie karnej ma udowodnić zarzuty oskarżonemu bez uciekania się do dowodów uzyskanych w drodze metod wiążących się z **brakiem swobody decyzyjnej**, przymusem lub dręczeniem w celu złamania jego woli. Dostęp do adwokata we wczesnej fazie postępowania jest częścią gwarancji proceduralnych, na które Trybunał w Strasburgu zwracał szczególną uwagę. Skoro prawo krajowe może wiązać z zachowaniem podejrzanego w początkowej fazie przesłuchań policyjnych skutki rozstrzygające dla perspektyw obrony w całej późniejszej procedurze karnej, to w takich okolicznościach art. 6 ust. 3 EKPCz wymaga, aby podejrzany miał możliwość korzystania z pomocy adwokata już podczas pierwszych przesłuchań przez policję. Tym bardziej

pomoc adwokata jest nieodzowna gdy podejrzany może nie rozumieć znaczenia czynności procesowej i swoich oświadczeń woli. Prawo do obrony ulega bowiem co do zasady bezpowrotnie uszczupleniu, jeśli obciążające oświadczenia złożone w trakcie przesłuchania przez policję bez dostępu do adwokata zostaną następnie użyte jako podstawa skazania. Wystarczy przytoczyć orzeczenie w sprawie Wielkiej Izby ze skargi nr 36391/02, Salduz przeciwko Turcji. ETPCz w orzeczeniu wskazał na niewyczerpującą listę okoliczności, które powinny zostać wzięte pod uwagę przy ocenie rzetelności postępowania jako całości, a mianowicie: przynależność skarżącego do grupy podejrzanych szczególnie narażonych na pokrzywdzenie; poszanowanie przez organy procesowe przepisów regulujących przebieg postępowania przygotowawczego oraz sposób unormowania kwestii dopuszczalności dowodów w postępowaniu przed sądem (w przypadku dyskwalifikacji nielegalnie uzyskanych dowodów stwierdzenie nierzetelności procesu jest szczególnie mało prawdopodobne); możliwość kwestionowania przez skarżącego autentyczności dowodów i sprzeciwienia się ich wykorzystaniu w procesie; wartość dowodów i to, czy okoliczności ich uzyskania rzucają cień na ich wiarygodność (z uwzględnieniem charakteru zastosowanego przymusu przy ich uzyskaniu); nielegalne uzyskanie dowodu i charakter zaistniałego naruszenia prawa; w przypadku złożonych oświadczeń ich charakter oraz to, czy zostały następnie wycofane albo zmodyfikowane; wykorzystanie uzyskanego dowodu, w szczególności jego znaczenie dla skazania oskarżonego i rola na tle pozostałego materiału dowodowego; waga interesu publicznego w ściganiu i ukaraniu za dane przestępstwo i inne istotne gwarancje proceduralne przewidziane w prawie i praktyce krajowej. Kolejną wykładnię daje wyrok Wielkiej Izby w sprawie ze skargi nr 50541/08 Ibrahim i inni przeciwko Zjednoczone Królestwo. W wyroku tym ETPC doprecyzował test oceny poszanowania prawa dostępu do adwokata i jego wpływu na rzetelność postępowania. Wskazał mianowicie, że test taki jest dwustopniowy. Najpierw weryfikacji podlega to, czy istniały istotne powody ograniczenia prawa dostępu do adwokata. Następnie zaś oceniany jest uszczerbek poniesiony przez skarżącego w wyniku powyższego ograniczenia i jego wpływ na ogólną

rzetelność postępowania. W odniesieniu do pierwszego etapu testu ETPC podkreślił, że ograniczenia prawa dostępu do adwokata są dopuszczalne wyjątkowo, muszą być ograniczone w czasie i znajdować uzasadnienie w szczególnych okoliczności danej sprawy. Ponadto decyzja o ograniczeniu dostępu do adwokata musi mieć dostatecznie precyzyjną podstawę w prawie krajowym. Ocena, co stanowi istotny powód, powinna być dokonywana *ad casu*. Trybunał strasburski wskazał jako przykład takiej sytuacji konieczność zapobieżenia negatywnym skutkom dla życia i zdrowia. Drugi stopień testu odnosi się z kolei do oceny ogólnej rzetelności postępowania. Brak istotnych powodów ograniczenia prawa do adwokata ma to znaczenie, że wymaga bardziej restrykcyjnej kontroli rzetelności procesu karnego jako całości. Zaznaczyć w tym miejscu należy, że w realiach brytyjskiego procesu karnego, na kanwie którego złożono skargę do ETPCz, istniały mechanizmy umożliwiające sądowi odmowę dopuszczenia dowodu oskarżenia, jeżeli w ocenie Sądu, mając na uwadze wszystkie okoliczności, łącznie z okolicznościami uzyskania dowodów, dopuszczenie takich dowodów mogłoby mieć niekorzystny wpływ na rzetelność postępowania, przez co sąd nie powinien ich dopuścić

7. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznaje zatem co do zasady, że nie jest możliwe wykorzystanie samoobciążających wyjaśnień podejrzanego złożonych, zanim mógł on skontaktować się z adwokatem, chyba że w świetle okoliczności konkretnej sprawy nie miało to wpływu na ogólną rzetelność postępowania albo przemawia za tym ważny interes publiczny. Biorąc pod uwagę zasadę *ad maius in minus* nie sposób uznać, że standard ochrony prawnej przynależny podejrzanemu co do którego zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji może być mniejszy niż wobec podejrzanego, który nie jest objęty domniemaniem.
8. Europejski Trybunał Praw Człowieka bardziej rygorystycznie ocenia dopuszczalność dowodu z wyjaśnień podejrzanego, jeżeli przesłuchanie było przeprowadzone pod nieobecność adwokata albo zanim przesłuchiwany miał możliwość otrzymania porady prawnej (vide: wyrok Wielkiej Izby ETPC z dnia 20.10.2015 r., skarga nr 25703/11, *Dvorski v. Chorwacja*, § 101). Złożenie

wyjaśnień nie jest bowiem w ocenie Trybunału w takiej sytuacji w pełni dobrowolną decyzją osoby przesłuchiwanej, ale reakcją na działania organów procesowych (vide: wyrok ETPC z dnia 3.11.2011 r., skarga nr 12793/03, Balitskiy v. Ukraina, a także wyrok ETPC z 15.11.2012 r., skarga nr 19157/06, Khayrov v. Ukraina, § 78). Prawo każdej osoby (tym bardziej w odniesieniu do osoby wymagających szczególnego traktowania) oskarżonej o przestępstwa zagrożone karą do skutecznej obrony przez adwokata wyznaczonego w razie potrzeby z urzędu jest jedną z fundamentalnych cech rzetelnego procesu.

Na temat swobody wypowiedzi, braku przymusu w sferze woli człowieka i braku zakłóceń świadomości osoby przesłuchiwanej a także w zakresie niedopuszczalności przesłuchania osoby w warunkach wpływającej na jej zdolność postrzegania, wypowiadały się również Sądy Polskie. Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z 17 maja 2013r. w sprawie sygn. akt II AKa 97/13 wyraźnie stwierdził, że „, przypadku stwierdzenia oddziaływania narkotyku na osobę przesłuchiwaną, czynność winna być przerwana...”. Również w sprawie sygn. akt II AKa 91/12 Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wypowiadając się na temat swobody wypowiedzi osoby przesłuchiwanej stwierdził min., że „Swoboda wypowiedzi [w rozumieniu art. 171 § 7 k.p.k.] oznacza brak przymusu w sferze woli człowieka, a także brak zakłócenia świadomości. Jest to możliwość decydowania przez przesłuchiwanego, zgodnie z własną wolą o treści składanej przez niego wypowiedzi w sytuacji **gdy żaden czynnik zewnętrzny** nie krępuje go w formułowaniu tych wypowiedzi. Jak wynika z treści przywołanych wyroków również orzecznictwo krajowe stoi w rażącej sprzeczności do czynności przeprowadzonej wobec podejrzanego K.P w Szpitalu psychiatrycznym w Lipnie.

9. Przytoczone powyżej standardy wypracowane przez orzecznictwo strasburskie i orzecznictwo krajowe pozostają, zdaniem sądu odsyłającego w pełnym związku z powinnością wypracowania skutecznego środka naprawczego na gruncie prawa krajowego. Oto bowiem w świetle orzecznictwa strasburskiego, naruszenie prawa do obrony stanowi poważną przesłankę do pominięcia dowodu uzyskanego w warunkach takiego naruszenia, a co za tym idzie –

wyeliminowania w procesie rekonstrukcji zdarzeń informacji uzyskanych na jego podstawie. Takiemu podejściu w świetle polskiego prawa krajowego na przeszkodzie stoi jednak art. 168a k.p.k., zgodnie z którym dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 [warunki odpowiedzialności karnej] §1'' Kodeksu karnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności. Jego dosłowne odczytanie jawi się jako ewidentnie sprzeczne ze standardami konstytucyjnymi oraz konwencyjnymi – w szczególności wynikającym z art. 6 EKPC. Artykuł 168a k.p.k., regulując zasady wykorzystywania dowodów uzyskanych z naruszeniem przepisów postępowania, a więc także tych, które gwarantują oskarżonemu należytą pomoc obrońcy, może mieć niebagatelny wpływ na faktycznie skuteczne realizowanie prawa dostępu do adwokata. W przypadku naruszenia prawa oskarżonego do korzystania ze wsparcia obrońcy w ramach postępowania dowodowego konsekwencje takiego naruszenia są w świetle powyżej przytoczonego przepisu bardzo niejasne i uzależnione od przyjętej przez sąd w danej sprawie wykładni. Należy przy tym zauważyć, że co prawda ustawodawca europejski w dyrektywie 2013/48/UE ostatecznie nie zdecydował się na wprowadzenie generalnego zakazu wykorzystania dowodów uzyskanych w sposób naruszający prawo dostępu do adwokata, niemniej jednak ustanowił wymóg, aby ich ocena przeprowadzana była w szczególny sposób, przy uwzględnieniu konieczności zagwarantowania oskarżonemu/podejrzanemu rzetelnego postępowania. Postulat ten niewątpliwie realizowałaby zasada nakazująca traktować naruszenie prawa do obrony jako przesłankę uzasadniającą wykluczenie dowodu. Bez tego - bezpodstawne ograniczenie prawa oskarżonego/podejrzanego do korzystania ze wsparcia obrońcy, w szczególności na etapie przedsądowym, wiązać się będzie i właściwie wiąże się ze stosunkowo niewielkim ryzykiem jakichkolwiek negatywnych konsekwencji dla organów ścigania, a to w pewnym stopniu sprzyja tak celowym jak i lekkomyślnym

uchybieniom w zakresie realizacji obowiązku zapewnienia prawa dostępu do pomocy adwokata w postępowaniu przygotowawczym.

10. Właśnie z tej przyczyny Sąd odsyłający uznaje, że zapisy dyrektywy 2013/48/UE nakazując poszukiwanie efektywnego środka naprawczego oznaczają powinność po stronie sądu pominięcia przepisu art. 168a k.p.k. w procesie oceny wyjaśnień podejrzanego/oskarżonego złożonych z pominięciem prawa do korzystania z pomocy obrońcy i uznania, że czynność procesowa dotknięta takim uchybieniem jak naruszenie prawa do pomocy obrońcy w postępowaniu przygotowawczym powinna być uznana za niedopuszczalną. To z kolei powoduje, że sięgając po skuteczny środek naprawczy sąd powinien dążyć do usunięcia niedopuszczalnej czynności procesowej z materiału dowodowego i do powtórzenia czynności tak, by przeprowadzenie jej było zgodne z prawem w obszarze związanym z prawem do obecności obrońcy. Aby osiągnąć ten skutek Sąd winien w takiej sytuacji sięgnąć po instytucję zwrotu sprawy ponownie do etapu postępowania przygotowawczego (art. 344a k.p.k.), zobowiązując prokuratora do usunięcia wymienionych naruszeń.
11. Z całą mocą podkreślić należy, że żaden przepis prawa krajowego nie stoi wprost na przeszkodzie wykorzystaniu przez prokuratora w postępowaniu przygotowawczym (a także przez sąd w postępowaniu sądowym) dowodu z wyjaśnień podejrzanego, złożonych przez niego pod nieobecność obrońcy w sytuacji, gdy kodeks przewiduje obronę obligatoryjną. Dowód taki nie jest a priori niedopuszczalny w świetle przepisów prawa krajowego. Brak ustawowego zakazu dowodowego oznacza, że sąd, chcąc dokonać eliminacji dowodu z procesu rekonstrukcji stanu faktycznego, musi przyjąć założenie, że obok przewidzianych w ustawie procesowej zakazów dowodowych istnieje także pozaustawowy zakaz dowodowy, interpretowany w oparciu o racje wykładni systemowej, tj. w oparciu o wartości konstytucyjne oraz konwencyjne.
12. Cytowany powyżej art. 168a k.p.k. ogranicza praktyczną blokadę procesową dla dowodów pozyskanych przez funkcjonariuszy publicznych z naruszeniem rygorów ustawowych. W istocie, literalne brzmienie przytoczonego przepisu pozwala na uznanie, że uzyskanie dowodu z wyjaśnień podejrzanego z

naruszeniem rygorów ustawowych co do obligatoryjnej obrony podejrzanego, nie dyskwalifikuje tego dowodu. Ustawodawca dopuszcza zatem dowody nielegalne nie zauważając naruszenia nawet tak kardynalnego prawa jak obowiązek obrony.

13. Tymczasem Europejski Trybunał Praw Człowieka uznaje, że nie jest możliwe dowodowe wykorzystanie oświadczeń dowodowych podejrzanego złożonych pod nieobecność adwokata (obrońcy), jeżeli istnieją jakiegokolwiek wątpliwości odnośnie do zachowania organów prowadzących postępowanie lub dobrowolności zrzeczenia się praw procesowych, chyba że organy procesowe wykażą, że mimo ograniczenia uprawnienia z art. 6 ust. 3 lit. c EKPC postępowanie jako całość było rzetelne.
14. Sąd odsyłający ma wiedzę, że TSUE odnosi się w swych orzeczeniach do kwestii „rzetelnego procesu”. TSUE stwierdzało, że to „zadaniem sądu odsyłającego jest zagwarantowanie – przy uwzględnieniu obowiązku dokonywania wykładni zgodnej prawa krajowego – aby stosowanie tych środków nie przekształciło postępowania karnego (...) w proces ogólnie nierzetelny w rozumieniu art. 6 konwencji w świetle wykładni Europejskiego Trybunału Praw Człowieka” (vide: wyrok Wielkiej Izby Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 16 czerwca 2005 r., w sprawie C-105/03, postępowanie karne przeciwko Maria Pupino, ECLI:EU:C:2005:386). W tej perspektywie dochodzi zatem do sytuacji, kiedy Trybunał, nie prowadząc postępowania na gruncie krajowym i rzeczywiście nie będąc władnym do całościowej oceny „rzetelności” takiego postępowania, przerzuca na sąd krajowy odpowiedzialność za ewentualne naruszenie zasady rzetelnego procesu, pozostawiając w gestii sądu krajowego ostateczną decyzję odnośnie do zastosowania „zasugerowanej” wykładni prawa krajowego. Inaczej mówiąc, TSUE dążąc do zapewnienia pełnej efektywności prawu unijnemu, udziela „formalnie niewiążących” wskazówek w zakresie wykładni prawa krajowego, jednocześnie sygnalizując, że - co prawda muszą być one rozpatrzone w kontekście podlegających ochronie praw podstawowych – ale już na etapie rozpoznania sprawy przed sądem krajowym.

15. W odniesieniu do kwestii pominięcia dowodu z wyjaśnień podejrzanego, wobec którego zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji i konieczności udzielenia obrony obligatoryjnej, której był pozbawiony od początku dochodzenia i rzetelnej bezzwłocznej identyfikacji jego potrzeb, istnieje potrzeba dokonania przez Trybunał Sprawiedliwości UE wykładni zapisów dyrektyw i skutków ich naruszenia, tak aby nie prowadziło to w konsekwencji do obniżenia standardu gwarancji rzetelności procesu w odniesieniu do oskarżonego i uniemożliwienia osiągnięcia efektu bezpośredniej skuteczności dyrektywy. Dokonanie wykładni dyrektywy 2016/1919 w odniesieniu do skutecznego środka naprawczego w przypadku naruszenia praw podejrzanego objętego domniemaniami szczególnie trudnej sytuacji i koniecznością posiadania adwokata zgodnie z prawem Unii w postępowaniu karnym spełniłoby funkcję i gwarancyjną wobec naruszenia prawa unijnego w zakresie obowiązku implementacyjnego.
16. Sąd odsyłający zmierza tym samym ku uznaniu, że kierunek interpretacji art. 12 dyrektywy 2013/48/UE wskazuje, iż sąd nie powinien widzieć materiału dowodowego zgromadzonego z naruszeniem prawa do obrońcy, zwłaszcza wówczas, gdy dowód taki przeprowadzony został w sytuacji obrony obligatoryjnej (przepisy prawa Unii wskazują, że oskarżony musi mieć obrońcę).
17. Powyższe stwierdzenie jest tym bardziej zasadne, jeżeli zważyć, że w tej konkretnej sprawie, na kanwie której Sąd odsyłający zwraca się do TSUE o udzielenie odpowiedzi na pytania, podejrzany przesłuchany był bez udziału obrońcy, ale nadto dwukrotnie w sytuacji, która pod znakiem zapytania stawia zdolność zrozumienia znaczenia wykonywanych z nim czynności i zachowanie swobody wypowiedzi. Oto bowiem w dniu 22 lipca 2022 roku o godzinie 12:15 podejrzanemu K.P. przedstawiono zarzut dokonania przestępstwa polegającego na tym, że w dniu 22 lipca 2022 roku przy ulicy Bechiego we Włocławku działając wbrew przepisom ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, posiadał środek odurzający w postaci marihuany w ilości 8,50 grama brutto oraz substancję psychotropową w postaci amfetaminy w ilości 33,83 grama brutto tj. o przestępstwo z art. 62 ust 1 ustawy z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu

narkomanii i przesłuchano go w charakterze podejrzanego, odbierając od niego wyjaśnienia. Tymczasem tego dnia, w godzinach wieczornych, podejrzany K.P trafił do szpitala psychiatrycznego. Co więcej, w pobranej w niewielkiej odległości czasowej przed przesłuchaniem krwi wykryto u podejrzanego stężenie amfetaminy na poziomie 156,2 ng/ml, które sklasyfikowano jako stan „pod wpływem środka działającego podobnie do alkoholu”. Następnie zaś w dniu 14 października 2022 roku przesłuchano podejrzanego bez obecności obrońcy podczas jego pobytu w szpitalu na oddziale psychiatrycznym. Do momentu przesłuchania prokurator nie zwrócił się do Sądu o ustanowienie dla podejrzanego obrońcy z urzędu. Te okoliczności wskazują na istnienie dodatkowych argumentów za uznaniem niedopuszczalności przeprowadzenia czynności procesowych w postaci ogłoszenia zarzutów i przesłuchania podejrzanego bez udziału obrońcy. Z wymienionych sytuacji druga (przesłuchanie podejrzanego w czasie pobytu w szpitalu psychiatrycznym) jawi się wręcz jako naruszająca art. 4 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w związku z art. 6 ust. 1 i art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej oraz art. 6 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2.

18. Jednocześnie, jeśli uznać, że Sąd rozpoznający sprawę powinien uznać taki dowód (wyjaśnienia podejrzanego złożone w postępowaniu przygotowawczym bez udziału obrońcy, a w szczególności wyjaśnienia odebrane bez dostępu do adwokata w czasie pobytu podejrzanego w szpitalu na oddziale psychiatrycznym) za niedopuszczalny, to konsekwentnie należy także uznać, iż postępowanie przygotowawcze dotknięte jest istotnymi brakami: podejrzany nie został w ogóle przesłuchany w toku postępowania przygotowawczego, nie postawiono mu prawidłowo zarzutów i nie uzyskano od niego oświadczeń co do jego przyznania bądź nie do zarzucanego mu czynu. Postępowanie przygotowawcze w takiej sytuacji powinno tym samym podlegać uzupełnieniu. Taką możliwość przewiduje art. 344a k.p.k., zgodnie z którym Sąd przekazuje

sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, jeżeli akta sprawy wskazują na istotne braki tego postępowania, zwłaszcza na potrzebę poszukiwania dowodów, zaś dokonanie niezbędnych czynności przez sąd powodowałoby znaczne trudności.

19. Określone w powyższym przepisie krajowym braki postępowania to zarówno braki w przedstawionym przez prokuratora materiale dowodowym, jak i takie wady tego postępowania, które znacznie utrudniają rzetelne rozpoznanie sprawy przez sąd, przy czym muszą być one istotne. Mogą one zatem polegać na:
  - niekompletności zebranego w toku śledztwa lub dochodzenia materiału dowodowego; luki w materiale dowodowym mogą być wynikiem nieustalenia wielu ważnych dla sprawy okoliczności, rezygnacji z dążenia do wykrycia niezbędnych dowodów, np. dodatkowych świadków;
  - pominięciu lub wadliwym wykonaniu poszczególnych czynności, np. przeprowadzeniu śledztwa bez przedstawienia podejrzanemu zarzutów, zarzuceniu w akcie oskarżenia czynu, który nie był objęty postanowieniem o przedstawieniu zarzutów, nie zapoznaniu podejrzanego z materiałami postępowania, gdy o to wnosił (zob. S. Cora, *Zwrot sprawy*, s. 39; J. Tylman, w: T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie...*, s. 630-631).
20. Dodatkowo koniecznym jest stwierdzenie, że podjęcie przez sąd niezbędnych czynności w celu usunięcia tych braków powodowałoby znaczne trudności, co oznacza, że ich przewyciężenie wymaga sporego trudu i wysiłku. Dokonując oceny "znaczących trudności" powinno się brać pod uwagę przede wszystkim wszelkie uwarunkowania oraz wynikające z przepisów prawa wymóg sprawnego i szybkiego rozpoznania sprawy, ale też w ogóle możliwość usunięcia wad postępowania przygotowawczego na dalszych etapach postępowania.
21. W niniejszej sprawie ewidentnym jest, że w sprawie doszło do szeregu naruszeń praw podstawowych podejrzanego, wyeliminowanie których nie jest możliwe na etapie postępowania sądowego, a ich istnienie w istotny sposób wpływa na ocenę zgodności z prawem sposobu przeprowadzenia dowodów gromadzonych w sprawie. Podkreślić przecież trzeba, iż czynności wskazane powyżej, a odnoszące się do udziału obrońcy w postępowaniu przygotowawczym, nie mogły

i nie powinny być przeprowadzone na etapie postępowania jurysdykcyjnego. Przeprowadzenie dowodu z wyjaśnień podejrzanego w obecności obrońcy czy umożliwienie podejrzanemu i jego obrońcy, by zaznajomili się oni z materiałami postępowania przed jego zamknięciem – to przecież czynności o takim charakterze, że nie jest możliwym usunięcie ich wadliwości w postępowaniu przed sądem. Sąd nie ma bowiem możliwości zagwarantowania prawa do obrony oskarżonemu na etapie postępowania przygotowawczego, skoro o jego toku decyduje prokurator. Sąd nie jest ani stroną, ani dysponentem postępowania przygotowawczego.

22. Sąd odsyłający upatruje tym samym w instytucji art. 344a k.p.k. (zwrot sprawy prokuratorowi celem uzupełnienia postępowania przygotowawczego) jedyne efektywne i dostępne w polskiej procedurze karnej środki naprawcze, o jakim mowa w art. 12 dyrektywy 2013/48/UE, który jest w stanie faktycznie doprowadzić do usunięcia naruszeń postępowania przygotowawczego w zakresie prawa do obrony podejrzanego na tym etapie postępowania.
23. Wobec powyższych rozważań, Sąd odsyłający pragnie uzyskać na pytanie czy art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE i art. 47 Karty Praw Podstawowych w związku z art. 3 ust. 2 lit. a/ i art. 3 ust. 3 lit. a/ i b/ dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w związku z art. 1 ust. 2 i motywem 27 oraz w związku z art. 8 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji braku przyznania przez organ procesowy i określenia przyczyn zaniechania decyzji o przyznaniu pomocy prawnej z urzędu osobie, co do której zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji lub/i wymagających szczególnego traktowania

(zgodnie z treścią Zalecenia 7 i 11 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym) osoba taka ma prawo do efektywnego środka prawnego, a za taki uznać należy instytucję prawa procesowego krajowego przewidzianą w art. 344a kpk, nakazującą zwrot sprawy Prokuratorowi w celu:

- a/ przeprowadzenia przez organ postępowania przygotowawczego identyfikacji i uznania szczególnie trudnej sytuacji podejrzanego w postępowaniu karnym;
- b/ umożliwienia podejrzanemu konsultacji z obrońcą przed przystąpieniem do przesłuchania;
- c/ przeprowadzenia przesłuchania podejrzanego w obecności obrońcy z rejestracją audiowizualną samego przesłuchania;
- d/ umożliwienia obrońcy zaznajomienia z aktami postępowania i złożenia ewentualnych wniosków dowodowych przez osobę wymagającą szczególnego traktowania i adwokata ustanowionego z urzędu lub adwokata ustanowionego przez podejrzanego;

Sąd odsyłający dąży także do ustalenia, czy art. 4 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w związku z art. 6 ust. 1 i art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej oraz art. 6 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2. w związku z domniemaniem szczególnie trudnej sytuacji zgodnie z treścią Zalecenia 7 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że **przesłuchanie podejrzanego przez policjanta lub inną osobę uprawnioną do dokonania czynności dochodzeniowo-śledczej w warunkach szpitala psychiatrycznego bez uwzględnienia stanu niepewności i w warunkach szczególnej ograniczonej swobody wypowiedzenia się i swoistej bezbronności psychicznej i pod nieobecność**

adwokata stanowi nieludzkie traktowanie i jako takie dyskwalifikuje w ogóle taką czynność procesową przesłuchania jako sprzeczną z prawami podstawowymi Unii.

Sąd odsyłający dąży wreszcie do uzyskania odpowiedzi, czy przepisy powołane w pytaniu 12 należy interpretować w ten sposób, że uprawniają one (względnie - zobowiązują) sąd krajowy rozpoznający sprawę w postępowaniu karnym - objętą zakresem stosowania Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania w związku z Zaleceniem 7 Zaleceń Komisji z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym oraz zakresem stosowania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności – ale też wszelkie inne organy postępowania karnego podejmujące czynności procesowe w sprawie do pominięcia przepisów prawa krajowego niezgodnych z dyrektywą, w tym w szczególności do pominięcia art.168a k.p.k , a w konsekwencji – wobec upływu terminu implementacji – do zastąpienia normy krajowej ww. bezpośrednio skutecznymi normami dyrektywy nawet w przypadku, gdy osoba taka po zakończeniu dochodzeniu [lub śledztwa] i złożeniu przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia do Sądu ustanowiła obrońcę z wyboru.

24. Powyższe pytania wynikają z ułomności krajowego porządku prawnego, których treść stoi na przeszkodzie zastosowaniu skutecznego środka naprawczego w sytuacji, w jakiej znalazł się podejrzany w sprawie II K 1768/22, ale też na przeszkodzie zastosowaniu skutecznego środka naprawczego w każdej innej sytuacji tożsamej do niniejszej (uzyskanie dowodu z samoobciążających

wyjaśnień podejrzanych, który - pomimo zachodzącego domniemania obrony obligatoryjnej- został kilkakrotnie przesłuchany bez udziału obrońcy i zaznajomiony z aktami sprawy).

IX. Potrzeba udzielenia odpowiedzi na pytania od 1 do 13

1. Odpowiedź Trybunału na pytania Sądu odsyłającego jest mu obiektywnie niezbędna do rozstrzygnięcia kwestii odnoszącej się do tego, czy w tych konkretnych okolicznościach sprawy istnieją podstawy do uznania bezpośredniej skuteczności norm prawa unijnego, tj. powołanych w pytaniu dyrektyw. Gdyby tak było, Sąd odsyłający dąży do uzyskania odpowiedzi, czy w procesie rozstrzygnięcia sprawy powinien on pominąć prawo krajowe niezgodne z treścią przytoczonych w sentencji przepisów prawa unijnego celem zapewnienia pełnej skuteczności prawa Unii.
2. Kwestia ta ma duże znaczenie, bowiem – jak wynika z części prezentującej ustalenia faktyczne w sprawie – czynności dowodowe od początku dochodzenia były przeprowadzone bez udziału obrońcy mimo wiedzy prokuratora o tym, że K. P jest osobą co do której co najmniej zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji. Dochodzenie przeprowadzono bez zagwarantowania podejrzanemu prawa do efektywnej obrony – łącznie z przesłuchaniem go w warunkach szpitala psychiatrycznego i tam odbierając oświadczenia woli. K. P będąc obywatelem Unii Europejskiej znalazł się w sytuacji, w której nie zagwarantowano mu minimalnego poziomu ochrony jego praw przewidzianego prawem unijnym.
3. Odpowiedzi na pytania prejudycjalne są zatem niezbędne, aby dostarczyć Sądowi odsyłającemu wykładnię prawa Unii, która umożliwi mu rozstrzygnięcie kwestii proceduralnych prawa krajowego.

X. Uzasadnienie pytań 14 i 15 i ich wpływ na rozstrzygnięcie

1. Poprzez pytania 14 i 15 Sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy organy państwowe takie jak prokurator uczestniczący w postępowaniu przygotowawczym i będący jego gospodarzem, w którym podejrzanym lub oskarżonym jest osoba wymagająca szczególnego traktowania i której powinna być niezwłocznie udzielona pomoc prawna zgodnie z dyrektywą 2016/1919 ma obowiązek podczas postępowania karnego o czyn zagrożony karą pozbawienia wolności, zapewnić skuteczną ochronę prawną przysługującą na podstawie tejże dyrektywy i czy powinien on działać niezależnie w skutecznym stosowaniu prawa Unii Europejskiej. Sąd odsyłający dąży tym samym do odpowiedzi czy prokurator zobowiązany jest do uznania bezpośredniego skutku przepisów tej dyrektywy po upływie terminu na jej transpozycję. Sąd odsyłający stoi na stanowisku, że polskie organy ścigania podczas postępowań przygotowawczych nie uznają takiego skutku i opierają przyjęte decyzje wyłącznie na brzmieniu polskich przepisów co dyskwalifikuje znaczenie dyrektywy 2016/1919 w Polskim porządku prawnym
2. Prokurator po zakończeniu postępowania przygotowawczego i złożeniu aktu oskarżenia do Sądu jest stroną postępowania. Jednak do momentu zakończenia postępowania przygotowawczego jest organem prowadzącym to postępowanie, a zatem sprawującym wymiar sprawiedliwości sensu largo. Od prokuratora zależy zatem w jaki sposób i w jakim kierunku poprowadzi postępowanie karne, czy zdecyduje się postawić zarzuty i skierować akt oskarżenia przeciwko osobie, czy też zdecyduje o umorzeniu postępowania.
3. Zgodnie z art. 6 Prawa o Prokuraturze prokurator ma obowiązek podejmowania działań określonych w ustawach, kierując się zasadą bezstronności i równego traktowania wszystkich obywateli. Należy z tego wywodzić powinność stania na straży przestrzegania prawa UE. Jako organ będący jednocześnie stroną w postępowaniu przed Sądem może wnosić środki zaskarżenia na korzyść i na niekorzyść oskarżonego.
4. Gwarancją dla obywateli jest by prokurator, zgodnie z art. 7 Konstytucji, działał na podstawie i w granicach prawa. Zasada gwarancyjna określona w Konstytucji jest ściśle związana z art. 1 k.p.k i art. 2 TUE. Wszystkie te przepisy mówią o

naczelnej zasadzie państwa prawa tj. o zasadzie praworządności - legalności. Ta zaś wiąże się z poszanowaniem godności ludzkiej, wolności i równości. Zasady gwarancyjne oznaczają, że w odniesieniu do uczestników procesu karnego mających status organów władzy publicznej zasada legalności wyznacza granice dopuszczalnych czynności procesowych.

5. Praktyka jednak wskazuje na to, że w postępowaniach przygotowawczych prowadzonych z udziałem i wobec osób objętych ochroną wskazaną w dyrektywie 2016/1919, która nie została skutecznie (w pełni) implementowana dochodzi do naruszeń praw. Sprawa II K 1768/22 jest tego jaskrawym przykładem. Prokurator (a nawet Sąd odwoławczy) nie podejmują czynności wskazujących na uznanie przez nie bezpośredniego skutku działania dyrektywy 2016/1919, opierając się w zakresie swych rozstrzygnięć wyłącznie na brzmieniu ułomnych polskich przepisach.
6. Skuteczna ochrona prawna oznacza zapewnienie realizacji uprawnień unijnych za pomocą wszelkich środków prawnych dostępnych w procesie wykonywania tych praw, dochodzenia roszczeń z nich wynikających, rekompensaty za brak ich wykonywania i sankcji wobec podmiotów naruszających te prawa. Skuteczna ochrona prawna oznacza także, że państwa członkowskie podejmują wszelkie środki w celu zapewnienia wykonania obowiązków wynikających z norm unijnych, także jeżeli chodzi o niezależność pomiotów stosujących prawo Unii od ewentualnych nacisków zmierzających do ograniczenia stosowania prawa Unii.
7. Cele i zasady skutecznej ochrony prawnej w powiązaniu z zapewnieniem kontroli sądowej były przedmiotem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej; należy tu przywołać orzeczenia w sprawie *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117, *Inuit Tapiriit Kanatami i in./Parlament i Rada*, C-583/11 P, EU:C:2013:625, pkt 90 oraz *T & L Sugars i Sidul Açúcares/Komisja*, C-456/13 P, EU:C:2015:284, pkt 45).
8. Zasada skutecznej ochrony prawnej (effective legal protection) praw, jakie jednostki wywodzą z prawa Unii, do której odnosi się art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, stanowi tym samym zasadę ogólną prawa Unii, wynikającą z tradycji

konstytucyjnych wspólnych państwow członkowskim, wyrażoną w art. 6 i 13 Europejskiej konwencji ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., oraz obecnie potwierdzoną w art. 47 karty

9. Trybunał podkreślał, że normatywną podstawę zasady skutecznej ochrony prawnej współtworzy z art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE także art. 4 ust. 3 TUE statuujący zasadę lojalnej współpracy (vide wyrok z 14 września 2017 roku, w sprawie C-628/15 *The Trustees of the BT Pension Scheme przeciwko Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs*, ESCL:EU:C:2017:687, pkt 47).
10. W efektywnym stosowaniu prawa Unii niezbędnymi są niezależność i bezstronność wszystkich organów państwa członkowskiego, od których efektywność ta zależy. Warunek ten, zdaniem sądu odsyłającego, dotyczy zatem nie tylko sądów, ale także organów prokuratury prowadzących postępowania karne w sprawach z elementem unijnym.
11. To ostatnie twierdzenie potwierdził Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w kilku orzeczeniach odnoszących się do wymogu niezależności prokuratury jako organu sprawującego wymiar sprawiedliwości i zobowiązanego do zapewnienia efektywnej kontroli prawnej obywatelom Unii. Wśród tych orzeczeń wymienić należy przytoczony w pytaniu wyrok w sprawie C-508/18 czy wyrok w sprawie C-748/19.
12. W sprawie C-508/18 TSUE w sposób kategoryczny zaznaczył, że pojęcie „wydającego nakaz organu sądowego” w rozumieniu art. 6 ust. 1 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, zmienionej decyzją ramową Rady 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r., należy interpretować w ten sposób, że nie obejmuje ono prokuratur państwa członkowskiego, które są narażone na ryzyko podlegania, bezpośrednio lub pośrednio, indywidualnym poleceniom lub instrukcjom ze strony organu władzy wykonawczej, takiego jak minister sprawiedliwości, w ramach podejmowania decyzji w sprawie wydania europejskiego nakazu

aresztowania. Trybunał przypominał, że zarówno zasada wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, jak i zasada wzajemnego uznawania, która sama w sobie opiera się na wzajemnym zaufaniu między nimi, mają w prawie Unii fundamentalne znaczenie, gdyż umożliwiają one utworzenie i utrzymywanie przestrzeni bez granic wewnętrznych. Dokładniej rzecz ujmując, zasada wzajemnego zaufania wymaga, w szczególności w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, aby każde z tych państw uznawało – z zastrzeżeniem wyjątkowych okoliczności – że wszystkie inne państwa członkowskie przestrzegają prawa Unii, a zwłaszcza praw podstawowych uznanych w tym prawie [wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Minister for Justice and Equality (nieprawidłowości w systemie sądownictwa), C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, pkt 36, a także przytoczone tam orzecznictwo]. Trybunał podkreślił, że „wydający nakaz (ENA) organ sądowy” w rozumieniu art. 6 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584 powinien być w stanie wypełniać to zadanie w sposób obiektywny, z uwzględnieniem wszystkich dowodów obciążających i odciążających, nie będąc przy tym narażonym na ryzyko, że jego uprawnienia decyzyjne będą podlegały poleceniom lub instrukcjom zewnętrznym, w szczególności ze strony władzy wykonawczej, tak by nie było żadnych wątpliwości co do tego, że decyzja o wydaniu europejskiego nakazu aresztowania jest podejmowana przez ten organ, a nie ostatecznie przez wspomnianą władzę (zob. podobnie wyrok z dnia 10 listopada 2016 r., Kovalkovas, C-477/16 PPU, EU:C:2016:861, pkt 42). W konsekwencji wydający nakaz organ sądowy powinien móc dostarczyć wykonującemu nakaz organowi sądowemu zapewnienie, że w świetle gwarancji przewidzianych przez porządek prawny wydającego nakaz państwa członkowskiego działa on w sposób niezależny przy wykonywaniu swoich obowiązków związanych z wydaniem europejskiego nakazu aresztowania. Niezależność ta wymaga, aby istniały przepisy ustawowe i organizacyjne gwarantujące, by wydający nakaz organ sądowy nie był narażony, w ramach podejmowania decyzji o wydaniu takiego nakazu aresztowania, na jakiegokolwiek ryzyko, że zostanie poddany w szczególności indywidualnym instrukcjom ze strony władzy wykonawczej. W

rezultacie w orzeczeniu tym Trybunał poddał ostrej krytyce te sytuacje, w których zagwarantowanie praw podstawowych Unii Europejskiej zostaje powierzone organowi, któremu wiążące polecenia wydawać może organ władzy wykonawczej (Minister Sprawiedliwości), zaznaczając, że jest to niezgodne z zasadą zagwarantowania prawa do efektywnej ochrony prawnej.

13. Z kolei w orzeczeniu C-748/19 Trybunał Sprawiedliwości UE wskazał, że artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE odczytywany w świetle art. 2 TUE oraz art. 6 ust. 1 i 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi minister sprawiedliwości państwa członkowskiego może, na podstawie kryteriów, które nie zostały podane do publicznej wiadomości, z jednej strony delegować sędziego do sądu karnego wyższej instancji na czas określony albo na czas nieokreślony, zaś z drugiej strony w każdym czasie, na podstawie decyzji, która nie zawiera uzasadnienia, odwołać sędziego z tego delegowania, niezależnie od tego, czy nastąpiło ono na czas określony, czy na czas nieokreślony. Rozpatrując sprawę delegacji do wyższych instancji udzielanych przez Ministra Sprawiedliwości Trybunał wyraźnie wskazał, że w myśl art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE państwa członkowskie są zobowiązane do ustanowienia systemu środków odwoławczych i procedur zapewniających jednostkom poszanowanie ich prawa do skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii [wyrok z dnia 2 marca 2021 r., A.B. i in. (Powołanie sędziów Sądu Najwyższego – Odwołanie), C-824/18, EU:C:2021:153, pkt 109 i przytoczone tam orzecznictwo], a zasada skutecznej ochrony prawnej praw, jakie jednostki wywodzą z prawa Unii, do której odnosi się art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, stanowi zasadę ogólną prawa Unii, wynikającą z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim, wyrażoną w art. 6 i 13 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., oraz obecnie potwierdzoną w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej

dalej „kartą praw podstawowych”) [wyrok z dnia 2 marca 2021 r., A.B. i in. (Powołanie sędziów Sądu Najwyższego – Odwołanie), C-824/18, EU:C:2021:153, pkt 110 i przytoczone tam orzecznictwo]. Co się tyczy zakresu przedmiotowego stosowania art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE to tu Trybunał przypomniał, że postanowienie to dotyczy „dziedzin objętych prawem Unii”, niezależnie od tego, w jakiej sytuacji państwa członkowskie stosują to prawo w rozumieniu art. 51 ust. 1 karty praw podstawowych [wyrok z dnia 2 marca 2021 r., A.B. i in. (Powołanie sędziów Sądu Najwyższego – Odwołanie), C-824/18, EU:C:2021:153, pkt 111 i przytoczone tam orzecznictwo]. Na podstawie art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE każde państwo członkowskie powinno więc zapewnić w szczególności, by organy należące do kręgu sprawujących wymiar sprawiedliwości w dziedzinach objętych prawem Unii i mogące w związku z tym rozstrzygać w tym charakterze o stosowaniu lub wykładni prawa Unii odpowiadały wymogom skutecznej ochrony sądowej [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C-487/19, EU:C:2021:798, pkt 104 i przytoczone tam orzecznictwo], a więc – by odznaczały się one walorem niezależności. W ocenie Sądu odsyłającego, przymiot niezależności winien także charakteryzować zatem organy postępowania przygotowawczego wszędzie tam, gdzie stosują one prawo Unii.

14. Tymczasem w Polskim systemie prawa karnego prokuratorzy przełożeni prokuratora rejonowego oraz Prokurator Generalny (będący jednocześnie Ministrem Sprawiedliwości czyli władzą wykonawczą), mogą w każdym czasie i w każdej sprawie zdecydować, aby prokurator rejonowy przyjął inną kwalifikację prawną popełnionego czynu niż pierwotna, wystąpił z wnioskiem o zastosowanie środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, zastosował środki zapobiegawcze o charakterze wolnościowym, wniósł akt oskarżenia lub umorzył postępowanie lub by pominął bezpośredni skutek przepisu dyrektywy nietransponowanej do polskiego porządku prawnego w wyznaczonym terminie

15. Sąd odsyłający z troską konstataje, że przepisy prawa krajowego karnego zmieniane ostatnimi czasy (jak art. 344a k.p.k. znowelizowany Ustawą z 1 kwietnia 2016 roku) powodują sytuację, w której sądowa kontrola legalności działania organu ścigania oraz skutecznej ochrony prawnej podejrzanego ulega znacznemu ograniczeniu, a należy pamiętać, że obywatel UE może wywodzić swoje prawa z bezpośredniej skuteczności prawa unijnego.
16. Minister Sprawiedliwości nie powinien mieć możliwości ingerencji w proces bezpośredniego stosowania prawa unijnego na żadnym etapie postępowania karnego. Łączenie funkcji Ministra Sprawiedliwości (mającego uprawnienia nadzoru nad sądami) i jednocześnie będącego przełożonym prokuratorów jako Prokurator Generalny to obecny stan w Polsce.
17. Minister Sprawiedliwości, zgodnie z art. 1 § 2 ustawy Prawo o prokuraturze sprawuje urząd Prokuratora Generalnego i na podstawie art. 13 § 2 ustawy Prawo o prokuraturze jest przełożonym prokuratorów powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. Prokurator Generalny Minister Sprawiedliwości ma kompetencje do wydawania zarządzeń, wytycznych i poleceń (art. 13 § 1 Prawa o prokuraturze), a Prokurator powszechnej jednostki prokuratury jest **obowiązany** wykonać wydane zarządzenie lub polecenie prokuratora a nawet wytyczne przełożonego
18. Minister Sprawiedliwości pełni nadzór administracyjny nad sądami i sędziami. Czynności nadzoru administracyjnego (zgodnie z art. 9b ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych nie mogą dotyczyć sfery, w której sędziowie są niezawisli) jednakże zgodnie z art. 53c u.s.p. Minister Sprawiedliwości może zażądać przedstawienia mu akt każdej sprawy „w celu wykonywania zadań związanych z reprezentowaniem Rzeczypospolitej Polskiej przed sądami międzynarodowymi, komitetami traktatowymi, organizacjami międzynarodowymi lub międzynarodowymi sądami arbitrażowymi” (art. 53c § 2 u.s.p.), nawet gdy sprawa taka nie jest bezpośrednio przedmiotem rozpoznania przed sądem międzynarodowym,
19. Niezależność prokuratorów gwarantuje jednostce, że organ będzie stał na straży praworządności. Jest to gwarancja prawa do rzetelnego i bezstronnego procesu.

20. W obecnym układzie normatywnym w Rzeczypospolitej Polskiej, de facto polityk czyli jednocześnie Minister Sprawiedliwości i Prokurator Generalny może mieć wpływ na przebieg każdego postępowania karnego i nawet pośrednio (tzw. efekt mrozący) wpływać na decyzje sądu, a tym bardziej prokuratorów Prokuratur podległych.
21. Prokurator jako organ wymiaru sprawiedliwości jest zobowiązany zapewnić skuteczną ochronę prawną w zakresie objętym działaniem prawa Unii a jego decyzje winny być wolne od nacisków i ustawowych ograniczeń. Tylko w takim układzie proces karny może być uznany za transparentny i obiektywny. Prawo obywatela UE do przestrzegania przez organ Państwa zasad wynikających z Ustaw i Traktatów jest jego tarczą przez bezprawiem. Nie może być on zdany na wolę polityczną organu nadzorującego etap postępowania karnego. Musi ufać, że w przypadku wszczęcia wobec niego postępowania karnego będzie mógł korzystać z prawa do obrony na każdym etapie postępowania.
22. Naruszenie gwarancji prawa do obrony w szczególności obrony obligatoryjnej stawia podejrzanego (oskarżonego) w sytuacji w której prawo wyrażone min w dyrektywie 2016/1919 staje się niemym zapisem

XI. Potrzeba udzielenia odpowiedzi na pytanie 14 i 15

1. Odpowiedź na pytania 15 i 16 jest niezbędna dla zapewnienia skutecznego zastosowania prawa Unii w przypadku udzielenia odpowiedzi przez TSUE na pytania 1-14. Poprzez pytania 1-14 sąd odsyłający dąży do ustalenia między innymi, czy oprócz sądów krajowych rozpoznających sprawy w postępowaniach karnych objętych zakresem stosowania przywołanych dyrektyw, w tym przede wszystkim Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz wszelkie organy państwa biorące udział w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, zobowiązane są do pominięcia przepisów prawa krajowego niezgodnych z dyrektywą, a także do uznania bezpośredniej skuteczności dyrektyw w zakresie, w jakim nie zostały

prawidłowo implementowane do krajowego porządku prawnego. Zdaniem sądu odsyłającego uzyskanie odpowiedzi pozytywnej na powyższe pytania nie jest wystarczające dla osiągnięcia skutku w postaci efektywnego stosowania prawa Unii w kraju członkowskim, gdyż wprowadzone do krajowego porządku prawnego mechanizmy, mogą wywołać efekt mrozący wobec bezpośredniego stosowania prawa Unii. Innymi słowy bezpośrednie stosowanie prawa Unii przez pozasądowe organy wymiaru sprawiedliwości nie być stosowane. W tym wypadku odpowiedź na powyższe pytania ma znaczenie – by użyć terminologii prawa karnego – dla zapobieżenia w przyszłości anty systemowej tendencji organów ścigania.

2. Należy pamiętać, że Minister Sprawiedliwości a zarazem Prokurator Generalny może wydać prokuratorom powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratur wiążące wytyczne i zalecenia w zakresie odnoszącym się do stosowania prawa Unii.
3. Pytania 14 i 15 dotyczą wykładni przepisów prawa Unii, a także ich skutków w świetle pierwszeństwa tego prawa, dla zapewnienia efektywnej ochrony prawnej i zasady lojalnej współpracy między organami krajowego wymiaru sprawiedliwości a organami Unii. Nie do zaakceptowania jest sytuacja, że instrumenty ograniczające niezależność organów wymiaru sprawiedliwości w krajowym porządku prawnym ograniczają lub uniemożliwiają efektywne stosowanie prawa Unii przed organy postępowania karnego. Istnienie takich mechanizmów czyniłoby bowiem zasadę efektywnej ochrony prawnej iluzoryczną.
4. Sędziowie i prokuratorzy powinni być chronieni przed ingerencją w ich niezależność i wszelkimi naciskami z zewnątrz, a zwłaszcza ze strony organów władzy wykonawczej (Minister Sprawiedliwości), które mogłyby zagrozić zasadzie efektywnej ochrony prawnej – zagrozić efektywnemu stosowaniu prawa Unii. Przepisy dotyczące sędziów i prokuratorów nie mogą tworzyć mechanizmów, które umożliwiają jakimkolwiek organom, a zwłaszcza organom władzy wykonawczej, bezpośredni wpływ w postaci zaleceń w zakresie swobodnego stosowania prawa. Samo istnienie takich

mechanizmów - poprzez efekt mrożący - może zaważyć na decyzjach organów wymiaru sprawiedliwości. Uzasadnioną jest obawa, że istnienie powyższych mechanizmów „przymuszających” może ograniczyć działanie zasady skutecznej ochrony prawnej prawa UE i podważyć zaufanie, jakie prokuratura i sądy powinny budzić w społeczeństwie demokratycznym i w państwie prawnym. Każde państwo członkowskie UE powinno zapewnić, by organy mające gwarantować efektywność środków odwoławczych w dziedzinach objętych prawem Unii odpowiadały wymogom skutecznej ochrony prawnej, zapewniając przy tym niezależność takich organów.

5. W pytaniach prejudycjalnych 15 i 16 sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy przepisy, o których wykładnię wniesiono oraz zasada efektywnej ochrony prawnej i pewności prawa, odczytywane w świetle karty i orzecznictwa TSUE, wskazują na konieczność zagwarantowania w prawie krajowym pełnej niezależności organów wymiaru sprawiedliwości w stosowaniu prawa UE. Zasady ogólne w postępowaniu karnym dotyczą wszystkich organów: Sądu i prokuratury. Zarówno orzecznictwo TSUE jak i zapisy karty nie różnicują etapu stosowania prawa i zachowania zasad niezależności organu prowadzącego postępowanie karne. Skoro zatem postępowanie prowadzi się od momentu jego podjęcia (wszcęcia) aż do prawomocnego zakończenia to Prokurator jako jego gospodarz sprawuje wymiar sprawiedliwości sensu largo. To Prokurator czuwa nad prawidłowym tokiem postępowania lecz prawidłowo postępowania to nie tylko dowody ale i zachowanie wszelkich norm, których musi przestrzegać bacząc by prawa obywatela nie zostały naruszone. Z drugiej strony, obywatel ma prawo ufać, że Prokurator zapewni mu pełnię praw związanych z sytuacją procesową. Że nie będzie ich stosował wybiórczo, że nie będzie podlegał naciskom przełożonych lub władzy wykonawczej. Na gruncie prawa polskiego te gwarancje nie są spełnione poprzez naruszenie niezależności prokuratora w sposób wskazany wyżej, ale też poprzez zagrożenie dla niezawisłości sędziowskiej i zachwianie zasady trójpodziału władz wynikające z tego, że prokurator będący stroną

postępowania karnego i podlegający jednocześnie Ministrowi Sprawiedliwości – Prokuratorowi Generalnemu, będącemu politykiem.

6. Prokurator Generalny będący czynnym politykiem – pełniąc funkcję Ministra Sprawiedliwości – zgodnie z art. 77 USP - może delegować sędziego, za jego zgodą, do pełnienia obowiązków sędziego lub czynności administracyjnych w innym sądzie równorzędnym lub niższym, a w szczególnie uzasadnionych wypadkach także w sądzie wyższym, mając na względzie racjonalne wykorzystanie kadr sądownictwa powszechnego oraz potrzeby wynikające z obciążenia zadaniami poszczególnych sądów. Może również delegować sędziego do pełnienia obowiązków w Ministerstwie Sprawiedliwości na czas określony, nie dłuższy niż 2 lata, albo na czas nieokreślony. Kryteria podejmowania przez Ministra sprawiedliwości decyzji są niejasne i nie wynikają ze skonkretyzowanych przepisów. Są niejasne i nie znane opinii. Decyzja Ministra nie musi zawierać nawet uzasadnienia. Stoją zatem w rażącej sprzeczności z prawem Unii. Potwierdził to Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 16 listopada 2021 roku w sprawach połączonych C-748/19 i C-754/19. Trybunał stwierdził min., że „Art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE odczytywany w świetle art. 2 TUE oraz art. 6 ust. 1 i 2 dyrektywy 2016/343 w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi minister sprawiedliwości państwa członkowskiego może, na podstawie kryteriów, które nie zostały podane do publicznej wiadomości, z jednej strony delegować sędziego do sądu karnego wyższej instancji na czas określony albo na czas nieokreślony, zaś z drugiej strony w każdym czasie, na podstawie decyzji, która nie zawiera uzasadnienia, odwołać sędziego z tego delegowania, niezależnie od tego, czy nastąpiło ono na czas określony, czy na czas nieokreślony”. W sprawie C-748/19 i C-754/19 rząd polski w odpowiedzi na pytanie Sądu odsyłającego dał wyraz swemu zapatrywaniu na kwestię stosowania prawa Unii argumentując, że sprawy w postępowaniu

głównym (karnym – dopisek Sądu odsyłającego) są prowadzone na podstawie przepisów materialnego oraz proceduralnego prawa karnego, **niezharmonizowanych przez prawo Unii**. Jego zdaniem związek z prawem Unii, jaki sąd odsyłający próbuje ustalić i którego dopatruje się on w fakcie, iż prowadzi postępowanie karne, zaś każdemu oskarżonemu przysługuje prawo do obrony, chronione również na mocy dyrektywy 2016/343, nie jest **wystarczająco rzeczywisty**, aby można było uznać, że udzielenie odpowiedzi na to pytanie jest niezbędne do rozstrzygnięcia zawisłych przed tym sądem spraw. Strona polska kwestionuje zatem nadal wykładnię przepisów prawa Unii, a także ich skutków, w szczególności w świetle pierwszeństwa tego prawa.

7. W kontekście wywierania tzw. efektu mrożącego na Prokuratorów trzeba przywołać 106 § 3 ustawy Prawo o prokuraturze. Zgodnie z jego treścią w uzasadnionych przypadkach, z uwagi na potrzeby kadrowe powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, Prokurator Generalny lub Prokurator Krajowy może delegować prokuratora bez jego zgody na okres 12 miesięcy w ciągu roku do prokuratury mającej siedzibę w miejscowości, w której zamieszkuje delegowany, lub do prokuratury w miejscowości, w której znajduje się prokuratura, będąca miejscem zatrudnienia delegowanego. Z powyższych regulacji wynika, że tego rodzaju delegacje winny mieć charakter wyjątkowy, uwzględniający kompetencje delegowanego prokuratora, a ich uzasadnienie powinno wynikać z potrzeb kadrowych. Tymczasem w okresie od 4 marca 2016 r. do 31 grudnia 2019 r. co najmniej 60 prokuratorów zostało przeniesionych do jednostek niższego szczebla w trybie swoistej kary dyscyplinarnej. Inną – równie dotkliwą formą swoistej kary dyscyplinującej – jest delegowanie prokuratora do innej prokuratury, znajdującej się poza miejscem pracy lub zamieszkania na okres do 6 miesięcy bez jego zgody.
8. Przywołany art. 106 Prawa o prokuraturze dotyczący delegowania bez zgody prokuratora nie spełnia standardów międzynarodowych.

9. Zwracano na to uwagę w Rekomendacji Rady Europy Rec. (2000)19 o roli prokuratora w systemie sprawiedliwości karnej z 6 października 2000 r. wymagając by oddelegowanie prokuratora do innej jednostki następowało zgodnie z uczciwymi i bezstronnymi procedurami, opartymi na obiektywnych kryteriach. W zaleceniach Rady Europy z dnia 6 października 2000 r. dotyczących roli prokuratury w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych i w opinii Rady Konsultacyjnej Prokuratorów Europejskich na temat europejskich standardów i zasad kształtujących status prokuratora z dnia 17 grudnia 2014 r. w pkt XII wskazano, że „rekrutacja i kariera zawodowa prokuratorów, w tym awans, przeniesienie, postępowania dyscyplinarne oraz odwołanie powinny być określone przez ustawę oraz opierać się na przejrzystych i obiektywnych kryteriach, na podstawie bezstronnego postępowania wykluczającego wszelką dyskryminację oraz podlegającego niezależnej i bezstronnej kontroli”. Prokurator Generalny/ Minister Sprawiedliwości nie uznał jednak za stosowne wdrożyć te zalecenia w życie. Sąd odsyłający stoi na stanowisku, że wywieranie wpływu (stosowanie efektu mrożącego) na organ wymiaru sprawiedliwości może być podyktowany tym, by organ nie stosował bezpośrednio prawa Unii.
10. Dokonanie przez Trybunał interpretacji w tym zakresie jest konieczne, aby wyjaśnić, czy zasady prawa Unii należy tak interpretować, że stoją one na przeszkodzie istnieniu takich regulacji prawa krajowego, na mocy których możliwe jest wywieranie nacisku na organy wymiaru sprawiedliwości w kierunku ograniczającym bądź eliminującym bezpośrednio stosowanie prawa Unii przez te organy, w szczególności zaś na przeszkodzie takim przepisom krajowym, które umożliwiają zastosowanie sankcji dyscyplinarnej wobec sędziego lub wobec prokuratora, jeśli - dążąc do zagwarantowania pełniej skuteczności przepisów unijnych - zaniegują oni skutki takiego prawa krajowego. Wyjaśnienie to jest niezbędne, ponieważ w przypadku braku odpowiedzi istnieje poważne ryzyko, niezależnie od odpowiedzi na pytania 1-12, że wyrok ten nie będzie mógł być wykonany w prawie krajowym z uwagi na istnienie w krajowym porządku prawnym mechanizmów o

charakterze represyjnym (przywołana degradacja lub przeniesienie) i ingerencyjnym (wytyczne i polecenia), które mogą to skutecznie uniemożliwić.

11. Obawa nie jest hipotetyczna lecz realna. Minister Sprawiedliwości jest podmiotem, który może stosować instrumenty dyscyplinujące wobec sędziego, jak i wobec prokuratorów, dla których jako Prokurator Generalny jest najwyższym przełożonym, a stosowanie prawa europejskiego było i jest przedmiotem poleceń i wytycznych kierowanych do prokuratorów powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratur (vide: upublicznione wytyczne kierowane do Prokuratur Regionalnych i podległych im prokuratorów, zawarte w piśmie Dyrektora Departamentu Postępowania Sądowego Prokuratury Krajowej z dnia 13 grudnia 2021 roku, w których zawarto takie stwierdzenie: „W związku z wydanymi w ostatnim czasie orzeczeniami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, dalej: ETPCz, w sprawach przeciwko Polsce z dnia 07 maja 2021 roku w sprawie XERO FLOR Sp. z o.o. (skarga nr 4907/18), z dnia 30 czerwca 2021 r. w sprawach Broda i Bojara (skargi nr 2669/18 i 27367/18), z dnia 22 lipca 2021 r. w sprawie Reczkowicz (skarga nr 43447/19) oraz ostatnio zapadłym wyrokiem w sprawie Dolińska-Ficek i Ozimek (skargi nr 49868/19 i 57511/19) uprzejmie informuję, że art. 87 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. poz. 483 ze zm., dalej: Konstytucja RP) zawiera zamknięty katalog źródeł krajowego porządku prawnego, do których nie należą wyroki ETPCz i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dalej: TSUE. Odnosząc się do ściśle formalnego aspektu obowiązywania wyroków ETPCz i TSUE zapadłych w sprawach skargowych należy zaznaczyć, że w polskim porządku prawnym mają one charakter deklaratoryjny. Są adresowane do organów państwa, które w związku z takimi orzeczeniami mogą podjąć odpowiednie działania ustawodawcze. Zaznaczyć jednak należy, że uchwalone przepisy prawne muszą pozostawać w zgodzie z ustawą zasadniczą, co wynika z treści art. 188 Konstytucji RP. Powyższe okoliczności przesądzają zatem, że wyroki ETPCz i wyroki TSUE zapadłe w

sprawach skargowych nie mogą stanowić podstawy prawnej rozstrzygnięć sądów polskich. (...) Stosownie do art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. nr 90 poz. 864/2 ze zm.), dalej: TFUE, wyroki TSUE nie należą w rozumieniu traktatów do grupy unijnego prawa wtórnego, do którego zaliczane są jedynie rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia i opinie. Nadto sprawy sądowe dotyczące ustroju, organizacji, funkcjonowania i sprawy proceduralne dotyczące wymiaru sprawiedliwości państwa członkowskiego – nie są objęte traktatową właściwością UE i pozostają w wyłącznej kompetencji państwa członkowskiego. Za błędne należy więc uznać poglądy o bezwzględnie wiążącym państwo członkowskie charakterze wyroków TSUE w sprawach, które nie zostały Unii Europejskiej traktatowo przekazane przez państwo członkowskie. Wyrok TSUE, który nie posiada traktatowego umocowania kompetencji w zakresie spraw ustroju i organizacji wymiaru sprawiedliwości państw członkowskich, nie może nakładać na polskie sądy „obowiązku” podejmowania przez nie działań orzeczniczych”).

VI. Tryb przyspieszony

1. Na podstawie art. 105 § 1 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości Sąd Rejonowy we Włocławku wnosi o zastosowanie trybu przyspieszonego.
2. Znaczenie udzielenia odpowiedzi na pytania prejudycjalne przedstawione w sentencji wykracza poza okoliczności sprawy, w której pytania te zostały przedstawione. W polskich sądach powszechnych rozpoznaje się tysiące spraw w których podejrzani są osobami co do których zachodzi domniemanie szczególnie trudne sytuacji i wymagających szczególnego traktowania. Oskarżonych, którzy muszą mieć obrońcę zgodnie z prawem krajowym i prawem Unii a wobec których nie zastosowano bezpośrednio dyrektywy 2016/1919. Sądy borykają się z problemem zastosowania środków naprawczych w przypadku naruszenia fundamentalnego prawa do obrony, które – jak przywołany art. 344a k.p.k – mogą nie spełniać funkcji skuteczności. Identyfikacja potrzeb,

zapewnienia doraźnej (tymczasowej) pomocy prawnej, zapewnienie podejrzanym co do których zachodzi domniemanie szczególnie trudnej sytuacji, działanie organu ścigania bez zbędnej zwłoki- będącym rzetelnego postępowania karnego w zakresie prawa do obrony odbiega od minimalnych standardów ochrony wyznaczonych dyrektywami unijnymi wobec braku prawidłowej implementacji dyrektyw karnych do ustawodawstwa krajowego. Części uchybień powstałych w toku postępowania przygotowawczego, a wynikających z braku prawidłowej implementacji dyrektyw unijnych, takich jak brak obecności adwokata przy czynności zaznajomienia z aktami i brak możliwości złożenia przez adwokata wniosków dowodowych, Sąd nie jest władny konwalidować na rozprawie a uchybienie polegające na braku dostępu do adwokata od pierwszych czynności, w których organ postępowania przygotowawczego obejmuje podejrzanego wobec którego występuje domniemanie szczególnie trudnej sytuacji, Sąd nie jest w stanie naprawić w inny sposób, jak poprzez pominięcie wadliwej czynności procesowej. Z kolei pominięcie dowodu z wyjaśnień podejrzanym może uniemożliwić oparcie rozstrzygnięcia sądowego na rzeczywistym stanie rzeczy, a więc uderzyć może w zasadę prawdy materialnej. Szkody wyrządzone poprzez wadliwie przeprowadzone czynności w tym zakresie są zatem nieodwracalne i podważają takie fundamentalne zasady jak prawo do sprawiedliwego procesu i prawo do obrony.

3. Sądy powszechne w Polsce rozstrzygając sprawy w których występują oskarżenia co do których zaistniały na etapie postępowania przygotowawczego przesłanki obrony obligatoryjnej, czyniąc to w oparciu o polską procedurę karną, nie gwarantującą minimalnych standardów ochrony wynikających z dyrektyw unijnych. Zaniechanie ustawodawcy w zakresie pełnej implementacji dyrektywy 2016/1919 powoduje niepowetowane straty dla porządku prawnego, praw oskarżonego i wizerunku społecznego wymiaru sprawiedliwości.
4. Niezwłoczne udzielenie odpowiedzi na pytanie prejudycjalne jest konieczne do usunięcia wątpliwości dotyczących możliwości wpływania organu wykonawczego, jakim jest Minister Sprawiedliwości, na proces stosowania praw

Unii w postępowaniu karnym przez organy wymiaru sprawiedliwości, w kompetencjach których pozostają sprawy karne. Możliwość wpływania na kierunek działań prokuratury poprzez polecenia czy wytyczne Prokuratora Generalnego – Ministra Sprawiedliwości w odniesieniu do hamowania procesu stosowania prawa Unii w sprawach karnych oraz możliwość wywierania realnego nacisku na sędziów i prokuratorów stosujących prawo Unii poprzez zarządzenie przez Ministra Sprawiedliwości natychmiastowej przerwy w czynnościach służbowych sędziego czy degradowanie prokuratora albo też jego przenoszenie do innej jednostki naruszają zasadę skuteczności prawa unijnego. Sytuacja taka zagraża pełnieniu przez sądy ich ustrojowych funkcji, podważając fundamenty sprawowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce. Zagrożenie niezależności prokuratora w odniesieniu do efektywnego stosowania prawa Unii stanowi niebezpieczeństwo dla interesów obywateli polskich (ergo obywateli Unii Europejskiej), którzy w przypadku uruchomienia z ich udziałem postępowania karnego znajdą się przez to w gorszej sytuacji niż obywatele tych krajów Unii, w których dokonano skutecznej implementacji dyrektyw.

5. Z tych względów Sąd Rejonowy wnosi jak w sentencji.